T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

# OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN SOSYAL DAVRANIŞLARI İLE AİLE İÇİ İLETİŞİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YASEMİN TÜFEKÇİ

TEZ DANIŞMANLARI
DR. ÖĞR. ÜYESİ YAKUP BURAK
PROF. DR. EMİNE AHMETOĞLU

EDİRNE, 2023

**Tezin Adı:** Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Sosyal Davranışları İle Aile İçi İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

**Hazırlayan:** Yasemin TÜFEKÇİ

# ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ile çocukların sosyal davranışlarının çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi amacıyla planlanmıştır. İlişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan araştırmanın örneklem grubunu, İstanbul ili Avrupa yakasındaki anasınıflarına devam eden dört altı yaş aralığındaki 176 çocuk (97 kız, 79 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Genel Bilgi Formu", "Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı" ve "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada veri analizi SPSS programında gerçekleştirlmiş, Pearson korelasyon katsayı, ANOVA ve t-testi tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırma bulgularından elde edilen sonuca göre okul öncesi dönemdeki çocukların anksiyete/içe dönüklük ve kızgınlık/saldırganlık davranışı ile aile içi iletişimleri arasında herhangi bir ilişki olmadığı ancak sosyal yetkinlik ve aile içi iletişimleri arasında pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların cinsiyetine, yaşına, kardeş sayısına, doğum sırasına, ailenin çekirdek veya geniş aile olma durumuna, baba/anne yaşına, baba/anne öğrenim durumuna, ailenin kendini tanımladığı sosyo-ekonomik düzeyine ve çocuğun anne ile geçirilen süreye göre anksiyete/içe dönüklük, kızgınlık/saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışları arasında herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ancak okul öncesi dönem çocukların anne yaşına göre sosyal yetkinliklerinin anneleri genç olan çocuklar lehine olduğu gözlemlenmiştir. Baba ile geçirdikleri süre arttıkça çocukların sosyal davranışlarında pozitif yönde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aile üyelerinin ortak geçirdikleri süre azaldıkça ise çocukların anksiyete ve içe dönüklük düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** okul öncesi eğitim, sosyal davranışlar, aile içi iletişim

**Thesis Title:** The Investigation of Relationship Between Preschoolers' Social Behaviour and Intra-Family Communication

**Prepare by:** Yasemin TÜFEKÇİ

# ABSTRACT

This research is designed to investigate the relationship between the social behaviors of children in the preschool period and their intra-family communication, as well as to examine the social behaviors of children according to various demographic variables. The sample group of the study, conducted using a correlational survey model, consists of 176 children (97 girls, 79 boys) between the ages of four and six attending preschool classes on the European side of Istanbul province. The data collection instruments used in the research were "General Information Form," "Parent-Child Communication Assessment Tool," and "Social Competence and Behavior Assessment Scale." Data analysis was performed using the SPSS program, employing techniques such as Pearson correlation coefficient, ANOVA, and t-test. According to the findings of the study, there was no significant relationship between the anxiety/internalizing and anger/aggression behaviors of children in the preschool period and their intra-family communication. However, a positive and low-level relationship was found between social competence and intra-family communication. Furthermore, no significant differences were found in anxiety/internalizing, anger/aggression, and social competence behaviors of children based on their gender, age, number of siblings, birth order, the family's nuclear or extended status, father/mother's age, father/mother's educational status, the socio-economic level that the family identified with, and the time spent with the mother. However, it was observed that the social competence of preschool children varied in favor of children with younger mothers. As the time spent with the father increased, significant positive differences were found in the social behaviors of children. Conversely, as the time spent with family members together decreased, significant differences were found in the levels of anxiety and internalizing behaviors of children.

**Keywords:** preschool education, social behavior, communication within the family

# ÖNSÖZ

Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın tüm süreçlerinde pek çok kişinin desteğini ve yardımı dokunmuştur. Her ne zaman ümitsizliğe kapılsam elimden tutan, yoluma ışık olan, bilgi birikimi ve tecrübesiyle her gün bana biraz daha anlam katan canım hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Sayın Emine AHMETOĞLU'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Emine AHMETOĞLU hocamın Türkiye'de olmadığı dönem süresince tez danışmanlığımı kabul eden sayın Dr. Öğr. Üyesi Yakup BURAK'a da çok teşekkür ederim.

Geriye dönüp baktığımda tüm aksiliklere, tüm yorgunluklara, tüm zorluklara rağmen bu süreçte yanımda bulunan ismini tek tek sayamadığım herkese çok teşekkür ederim.

Ve hayatımın her alanında desteklerini tüm kalbimle hissettiğim ailem;

İyi ki varsınız.

# İÇİNDEKİLER

**ÖZET** ..... **i**
**ABSTRACT** ..... **ii**
**ÖNSÖZ** ..... **iii**
**TABLOLAR LİSTESİ** ..... **vi**
**KISALTMALAR** ..... **ix**
**BÖLÜM I** ..... **1**
**1. GİRİŞ** ..... **1**
1.1. Problem ..... 1
1.2. Amaç ..... 4
1.3. Önem ..... 4
**BÖLÜM II** ..... **7**
**2.KURAMSAL ÇERÇEVE/İLGİLİ ALAN YAZIN** ..... **7**
2.1. Okul Öncesinde Sosyal Davranışlar ..... 7
2.1.1. Sosyal Davranış ..... 9
2.1.2. Sosyal Beceri ..... 9
2.1.3. Sosyal Yetkinlik ..... 10
2.1.4 Sosyal Davranış Problemleri ..... 10
2.1.5 Okul öncesinde sosyal gelişimi etkileyen etmenler ..... 11
2.2. Aile İçi İletişim ..... 19
2.2.1. İletişimin Tanımı ..... 19
2.2.2. İletişim Türleri ..... 20
2.2.3 İletişim Süreci ..... 21
2.2.4. İletişim Becerileri ..... 22
2.1.4.1. Konuşma ..... 23
2.1.4.2. Dinleme ..... 24
2.1.4.3. Empati ..... 24
2.2.5. Okul öncesinde aile iletişimini etkileyen etmenler ..... 25
2.4.Sosyal Davranışlar ile Aile İçi İletişim Arasındaki İlişki ..... 27
2.5. Yurt İçindeki ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar ..... 28

**3. YÖNTEM** ..... **36**
3.1. Araştırmanın Modeli ..... 36
3.2. Çalışma Grubu ..... 36
3.3 Veri Toplama Araçları ..... 39
3.3.1. Genel Bilgi Formu ..... 40
3.3.2. SYDD- 30 (Sosyal Yetkinlik – Davranış Değerlendirmesi) ..... 40
3.3.3. Anne Baba Çocuk İletişim Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ..... 40
.3.4. Veri Toplama Süreci ..... 41
3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması ..... 42
**4.BULGULAR** ..... **44**
**BÖLÜM V** ..... **69**
**5. SONUÇ VE TARTIŞMA** ..... **69**
**6. ÖNERİLER** ..... **86**
**KAYNAKÇA** ..... **88**
**EKLER** ..... **106**
EK-1 GENEL BİLGİ FORMU ..... 106
EK-2 ABÇİDA ..... 107
EK-4 MEB İZNİ ..... 109
EK-5 ETİK KURUL İZNİ ..... 110

# TABLOLAR LİSTESİ

*Tablo 3.1. Araştırma örneklemini oluşturan çocukların,* ***cinsiyet, yaş kardeş sayısı, doğum sırası, yaşadığı aile türü, ailenin sosyo-ekonomik düzeyine*** *değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları*

*Tablo 3.2. Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Çocukların* ***Annelerinin ve Babalarının Yaş, Öğrenim Durumu*** *Değişkenlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları*

*Tablo 3.3. Araştırmanın örneklemini oluşturan çocukların* ***annelerinin ve babalarının çocuklarıyla geçirdikleri süre*** *değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları*

*Tablo 3.4. Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi öğretmenlerin* ***ABÇİDA ve SYDD*** *ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin minimum, maksimum, ortalama, standart sapma, çarpıklık/skewness ve basıklık/kurtosis sonuçları*

*Tablo 4.1.* ***ABÇİDA ve SYDD****-30 alt ölçekler arasındaki korelasyon değerleri (n=183)*

*Tablo 4.2. Okul öncesi dönem çocukların* ***cinsiyete*** *göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi sonucu*

*Tablo 4.3Okul öncesi dönem çocukların* ***yaşına göre*** *SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri*

*Tablo 4.3.1..Okul öncesi dönem çocukların* ***yaşına göre*** *SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.4.Okul öncesi dönem çocukların* ***kardeş sayısına*** *göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri*

*Tablo 4.4.1Okul öncesi dönem çocukların* ***kardeş sayısına*** *göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.5. Okul öncesi dönem çocukların* ***doğum sırasına*** *göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri*

*Tablo 4.5.1.Okul öncesi dönem çocukların **doğum sırasına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.6.Okul öncesi dönem çocukların **aile türüne (çekirdek & geniş aile)** göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi sonucu*

*Tablo 4.7.. Okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.7.1..Okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

Tablo 4.8.. *Okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.8.1..Okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.9..Okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.9.1. Okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

Tablo 4.10. *Okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.10.1. Okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.11. Okul öncesi dönem çocukların **sosyo ekonomik düzeyi (SED)** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.11.1 Okul öncesi dönem çocukların **sosyo ekonomik düzeyi (SED)** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

Tablo 4.12. *Okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.12.1. Okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.13. Okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.13.1. Okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

*Tablo 4.14. Okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

*Tablo 4.14.1. Okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

# KISALTMALAR

**ABÇİDA:** Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı

**Akt.** : Aktaran

**Diğ. :** Diğerleri

**F:** Varyans değeri

**f:** Frekans

**N:** Katılımcı Sayısı

**p:** Anlamlılık

**Ss:** Standart Sapma

**SYDD-30**: Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme Ölçeği

**X**:Aritmetik Ortalama

**Aİ:** Anksiyete/ İçe Dönüklük

**KS:** Kızgınlık / Saldırganlık

**SY:** Sosyal Yetkinlik

# BÖLÜM I

# 1. GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltı ve sınırlılıklarına yer verilecektir.

## 1. 1.Problem

Doğum anından itibaren gelişimin her aşamasında olgunlaşmayla birlikte sosyalleşme için yeterli düzeye gelinmekte, ardından ise sosyal çevrenin de desteğiyle sosyal ilkeler benimsenmektedir. Aile, sosyal gelişimin temellerinin atıldığı, sosyal çevreyle uyumun sağlanmasında etkisi olan en büyük sosyal güçlerden biridir. Aile; çocuğun sosyal rolleri, sosyal kuralları ve sosyal figürleri tanımasında ve ilerleyen yaşlarda sosyal olarak işlevsel olmasında oldukça etkili olmaktadır (Seven, 2008).

Çocukların sosyal gelişimleri boyunca yaşamı sürdürebilme, bireyler arası ilişkileri yürütebilme ve sosyal olaylarda karşılaşılan sorunları çözebilme gibi gerekli sosyal becerileri kazanması beklenmektedir. Aile içerisinde çocuklar çevreye uyum sağlama ve işbirliğini, sosyal çevrede bulunan bireylerin davranışlarını etkilemeyi, dil becerileri ve içinde bulundukları kültüre ait kültürel ve ahlaki değerleri öğrenmektedir (Berk, 2013; Günindi, 2010).

Çocukların sosyalleşme ile ilgili sürelerinde tek etken olmamalarına rağmen en temel unsur olarak çocukların anne ve babaları görülmektedir. Bebeklik döneminde başlayan ilk etkileşim ile beraber çocukların kişilik özellikleri şekillenmekte, sosyal uyum, sosyal beceri ve sosyal değerler ailede edinilmektedir (Karabulut & Şendil, 2008).

Çocuğun yetişkinler ile olan iletişimi doğum anından itibaren başlar. Çocuk doğduğu andan başlayarak, çevresiyle iletişim kurmaya ve edindiği algıları değerlendirmeye çalışır. Bu evrede, anne-baba ile çocuğun iletişimi öncelikle sözel olmayan iletişim şeklinde gözlemlenir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar, nasıl iletişim kurulacağını öncelikle anne-babalarını izleyerek öğrenirler ve sonuçları gözleyerek yeni davranışlar oluştururlar. Sağlıklı bir anne-baba çocuk iletişiminde, iletişim dolaysız ve açıktır. Ebeveynlerin çocuklarına doğru ve etkili mesaj

verebilmesi için iletişim kurma yöntemlerini bilmeleri ve bazı kurallara dikkat etmeleri gereklidir (Kırman & Doğan, 2017). Son yıllarda iletişim sözcüğü, telefon, radyo, sosyal-medya, televizyon, gazete vb. kitle iletişim araçları ile özdeşleştirilerek kullanılır. Oysaki, iki kişinin arasındaki konuşma, elektronik posta, bir kişiye not yazmada bir iletişimdir (Karaca, 2010).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 36-60 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programında, sosyal becerilerle ilgili olarak; toplum içinde uygun davranışlar gösterme, başkalarından yardım isteyebilme, sorumluluklarını yerine getirebilme gibi davranışlar eğitim programında sosyal ve duygusal gelişim bağlamında çocuklara kazandırılması gereken özellikler olarak belirtilmiştir (MEB, 2002, s.26-27). Sosyal gelişim doğum ile başlar ve insanın yaşamı boyunca devam ederek yaşanılan sosyal çevreye uyumunu kolaylaştırır. Çocukların toplumsal anlamda diğer bireylerin davranışlarını etkiledikleri sözel ve sözel olmayan da tepkiler sosyal beceriler olarak nitelendirilmektedir ve bu beceri çocukların topluma uyum sağlaması hususunda önem arz etmektedir. Sosyal beceriler; kendini yönetme davranışlarını kapsayan iletişim kurma, problem çözme, yönergelere uyma,akran ilişkileri, paylaşma, kendini yönetme davranışlarını kapsayan ve pozitif sosyal ilişkiler kurmayı sağlayan yetilerdir (Stanley, 2010)

Çocukların sosyal ilişkileri keşfetmesinde ebeveynler önemli rol model olarak sosyalleşmelerine rehberlik etmektedirler (Yıldız, 2012). Çocuğun yaşam boyu kuracağı ilişkiler, temelde aile ile kurulan ilişki ve iletişime bağlı gelişecektir (Dodson, 1997; Ömeroğlu ve Ulutaş, 2007 ve Yavuzer, 2005a). Bireyin çocukluk döneminde ailesi ve çevresi ile sağlıklı ilişkiler kurması yaşamının sonraki dönemlerinde başkaları ile kuracağı ilişkilerinde olumlu bir etkendir ve çocuğun sosyalleşmesi kolaylaştıracak bir zemin sağlanmış olacaktır(Orçan, 2009).

Çocuğun sosyal becerilerde yetersiz olduğu durumda, toplumsal ilişkilerde başarısız olma, akademik başarı, okulu bırakma ve mesleki yaşamlarında çeşitli sorunlar yaşama ve suç işleme gibi problemlerle karşılaşılmaktadır (Elibol Gültekin, 2008). Çocukta davranış problemlerinin kaynağı olarak tartışmaların ve sürekli çatışmaların süregeldiği aile ortamı sebep olarak gösterilmekte ve çocukların gelişimini olumsuz etkilemektedir (Yavuzer, 2013).

Yetişkinlerdeki davranış bozukluğu üzerine yapılan araştırmalarda davranış bozukluklarının temelde anne–baba–çocuk ilişkisindeki bozukluktan kaynaklandığı gözlemlenmiştir (Çağdaş, 2003).

Brassart ve Schelstraete (2015) davranış sorunlarını azaltmak ve anne-babanın çocukla iletişimini sağlamlaştırmak için uyguladığı eğitim programının sonunda ebeveynlerin iletişim düzeylerinde artış, çocuklarda görülen problemli davranışlarda ise azalış olduğunu gözlemlemişlerdir.

Maccoby'nin (2002) yaptığı araştırma, ebeveynlerin çocuğun sosyalleşme evresindeki tek kaynak olmadığını ancak en önemli etken olduğunu göstermektedir. Anne-baba ve çocuk arasındaki iletişim, erken çocukluk döneminde incelenen birçok farklı teori ve yaklaşım tarafından ele alınmaktadır. Bu teoriler, çocuğun fiziksel ve sosyal anlamda gelişimini gözlemleyerek, ebeveyn davranışlarının önemini dikkate almakta ve ebeveynlerin rollerine özellikle vurgu yapmaktadır. Ebeveynler, çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminde önemli bir rol oynarlar. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışları, tutumları ve iletişim tarzları, çocukların gelişimini önemli ölçüde etkiler. Bu kapsamda, gelişim teorileri ve yaklaşımları, ebeveyn davranışlarının çocukların gelişimindeki etkisini araştırmakta ve ebeveynlerin rolüne dikkat çekmektedir.

Temel aile yapısı, iletişimi ve ebeveyn-çocuk etkileşimi, gibi değişkenler çocukların gelişimini birçok alanda etkilemektedir. Çocuğun sağlıklı gelişimi ve topluma kazanımı açısından ebeveyn ile çocuk arasındaki karşılıklı ilişkinin niteliği, önem arz etmektedir.

Çocuklar, ebeveynleriyle sağlıklı iletişim ve etkileşim içinde olduklarında, karşılaştıkları problemlerle daha iyi başa çıkabilir ve duygu ve düşüncelerini diğer insanlara daha doğru bir şekilde ifade edebilirler. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı ve etkili iletişim kurabilmeleri için belirli özelliklere sahip olmaları önemlidir. Ebeveynler, çocuklarına karşı saygılı olmalı, çocukların problemlerine duyarlılık göstermeli, işbirlikçi bir tutum sergilemeli, özgüvenli olmalı ve çocukların duygu ve düşüncelerini paylaşmalarına olanak tanımalıdır. Ayrıca, ebeveynlerin empati yeteneği gelişmiş olmalı ve çocuklarına kabul edici bir tutum

içinde olmalıdır. Bu şekilde, ebeveynler çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurarak, çocukların duygusal ve sosyal gelişimini destekleyebilirler (Arabacı, 2011). Yukarıdaki tüm bu gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi dönem çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasında ilişkiye dönük araştırmaların sınırlı olduğu bu gerekçe ile bu çalışmanın önemli görüldüğü söylenebilir.

## 1.2. Amaç

Araştırmanın genel amacı; okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu kapsamda araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile iletişimi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı belirlenmiş ve çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde, şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

1. Çocukların sosyal davranışları ile aile iletişimi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları; yaşına, cinsiyetine, kardeş sayısına, anne ve babanın yaşına, anne ve babanın öğrenim durumuna, doğum sırasına ailelerinin gelir düzeyine aile türüne anne ve babayla geçirilen süreye göre farklılaşmakta mıdır?

## 1.3. Önem

Erken çocukluk dönemi, doğumdan itibaren altı yıl süren bir dönemdir ve çocuğun tüm gelişim alanlarında hızlı ve etkili gelişmelerin yaşandığı bir zamandır. Sosyal gelişim, bu dönemdeki önemli alanlardan biridir. Erken çocukluk döneminde çocuğun çevresiyle olan ilişkisi, onun sosyal ve duygusal çevreye karşı verdiği tepkilerin temelini oluşturur. Bu nedenle, erken çocukluk dönemi, sosyal becerilerin kazanıldığı hayatın en kritik dönemidir (Günindi, 2010). Erken çocukluk dönemi boyunca, çocuğun aileyle olan ilişkisi en etkili sosyalleştirme yapılarından biridir. Çocuğun ilk sosyal davranışlarını kazanmasında aileyle etkileşim büyük önem taşır (Çağdaş & Şahin Seçer, 2011). Aile, çocuğun büyümesi sürecinde toplum ve çevreyle

olan bağlantıyı sağlayan bir köprü görevi görür ve çocuğun davranışlarının şekillenmesinde etkili olur.

İletişimin sağlıklı olarak görüldüğü aile – çocuk ilişkilerinde çocuklar daha rahat ve özgün olmaktadır. Çocuklar duygularının, düşüncelerinin, istek ve ihtiyaçlarının farkında olup, tüm bu duygu, düşünce, istek ve ihtiyaçlarını özgürce ifade etme becerilerini geliştirir ve buna bağlı olarak da toplumsal süreçlere uyum sağlamasını kolaylaştırır. Sağlıklı iletişim gerçekleştiremeyen ailelerde, aile içi çatışmalar ve kendini savunma ihtiyacı görüldüğünden çocukların bu gelişimleri sekteye uğrar. Çocuklar birey olarak kendi ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olamadığından başkalarına bağımlı bir kişilik geliştirirler. Gelişim devam ederken karşılaşılan bütün olaylarda, bu bağımlı kişilikten dolayı kendi öz benliklerini fark edemezler. Bu sebeple ebeveyn – çocuk iletişiminin sağlıklı oluşması vurgulanmaktadır. (Dönmezer, 1999). Aile, erken çocukluk döneminde çocuğa en yakın olan sosyal çevredir. Bu sebeple erken çocukluk döneminde ebeveyn ve çocuk ilişkisinin boyutlarını saptamak, çeşitli değişkenler bağlı olarak değerlendirmek, ilişkideki problemleri belirlemek oldukça önemlidir (Saygı ve Balat, 2013). Aile yapısının kalıcı olması ve toplumsal sürece daha sağlıklı bireyler kazandırabilmek adına aile içinde kurulan iletişiminin sağlıklı olması elzemdir. Empati kuramayan, birbirini anlamayan, dinlemeyen, kısacası zayıf bir aile içi iletişim kuran ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı bir birey olarak gelişmesi beklenemez (Karaca, 2010). Çocukların gelişimini birçok alanda etkileyen faktörler arasında ebeveyn-çocuk iletişimi, bireyler arası etkileşim ve ailenin yapısı önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalar, aile ve çocuk arasındaki ilişkinin kalitesinin çocukların sosyal-duygusal gelişimini, okul performansını, sosyal beceri gelişimini, sosyal ve duygusal yetkinliklerini, benlik gelişimini, vicdan gelişimini, davranış problemlerini, duygu düzenleme becerilerini, işbirliğine dayalı grup davranışlarını ve akran ilişkilerini etkilediğini göstermektedir (Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit, 2016). Bu araştırma sonuçlarına dayanarak, aile-çocuk etkileşimi ve iletişiminin çocukların sosyal becerilerini etkilediği söylenebilir. Literatürde yapılan pek çok araştırma, çocukların aile içi iletişimlerinin sosyal gelişimlerini ve davranışlarını nasıl etkilediğini incelemiştir. Bu çalışmada ise çocukların sergiledikleri sosyal davranışlar

ile aile içi iletişim arasındaki ilişkinin belirlenmeye çalışıldığı ifade edilmektedir. Araştırmaların sınırlı sayıda olmasından dolayı, bu çalışmanın sonuçları önemlidir.

# BÖLÜM II

## 2.KURAMSAL ÇERÇEVE/İLGİLİ ALAN YAZIN

Bu bölümde okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarına, sosyal davranış problemlerine, okul öncesi dönemde çocukların sosyal gelişimlerini etkileyeni etmenlere; aile içi iletişime, okul öncesi dönemde aile içi iletişimi etkileyen etmenlere; sosyal davranışlar ve aile içi iletişim arasındaki ilişkilere ait bilgilere yer verilmiştir. İlgili araştırmalar kapsamında sosyal davranışların ve aile içi iletişim ile ilişkisine, sosyal davranışların çeşitli demografik bilgilerle ilişkisine dair araştırmalara yer verilmiştir.

### 2.1. Okul Öncesinde Sosyal Davranışlar

Okul öncesi dönem, çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin en hızlı olduğu dönemlerden biridir. Bu dönemde çocuklar, çevrelerindeki insanlarla ilişkiler kurar, arkadaş edinir ve sosyal davranışları öğrenirler. Okul öncesi dönem çocukları, sosyal davranışları ve becerileri öğrenirken, aynı zamanda kendilerini ifade etme, duygusal kontrol ve problem çözme gibi temel becerileri de geliştirirler. Bu dönemde çocukların sosyal davranışları, onların okul başarısı, aile ve arkadaş ilişkileri ve genel mutluluk düzeyleri üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının anlaşılması ve geliştirilmesi, çocukların sağlıklı bir sosyal ve duygusal gelişim sağlamaları için önemlidir.

Çocuğun sosyal gelişimi doğduğu andan itibaren başlamaktadır (Meltzoff ve Kuhl, 2016). Sosyal gelişimin temeli ailede atılır ve zamanla alan genişleterek farklı sosyal çevrelere dahil olur. Bu şekilde toplumun bir üyesi haline gelir. Çocuklar sosyal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek ve sosyal çevrede nasıl iletişim kuracaklarını bilmeleri için temel sosyal kuralları öğrenmeleri gerekmektedir. İlk sosyal çevre aile bu kuralların öğretilmesinde çok büyük rol oynamaktadır (Yedi, 2007).

Erken çocukluk dönemi çocukların ailelerinden ilk kez farklı bir ortam da yalnız kaldığı ve farklı insanlarla iletişime geçtiği önemli bir dönemdir. Çocuklar anaokulu süreciyle birlikte bağımsızlaşmaya ilk adımlarını atar. Bu bağımsızlaşma

çocukların kendine güvenmesi ve kimlik kazanımı için oldukça büyük önem arz etmektedir. Eğer doğru eğitim alınır ve çocuk duygularını ifade etme konusunda zorluk yaşamazsa olumlu sosyal davranışlar daha çok görülecektir. Çocuk böylelikle akranlarına yardım eder, onlarla işbirliği içinde olur, paylaşımda bulunur, sırasını takip eder, nazik davranışlar sergiler (Akbaş, 2019). Durumlar tam tersi şekilde olduğunda yani çocuklara doğru rehberlik yapılmayıp, duygularını ifade etmesi için fırsat verilmediği durumlarda öfkelenme, saldırganlık, itme veya vurma, bencillik gibi olumsuz sosyal davranışlar daha sık görülecektir (Akcan ve Ergün, 2015). Olumlu ve olumsuz sosyal davranışların kazanıldığı ilk yer ailedir. Çocuklar ebeveynlerini rol model alırlar ve onlar gibi davranmak isterler. Bu bağlamda eğer aile içi iletişimin sağlıksız ise bu çocukların davranışlarına direkt yansımaktadır. Ebeveynler olumlu sosyal davranışlar sergiledikçe demokratik ve adil davrandıkça, duygularını açıkça ifade ettikçe, çocuklarda durumu model alacak ve olumlu davranışlar sergileyecektir (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Aynı ev içerisinde kardeşlerin birbirlerine karşı tutum ve davranışları da çocuğun sosyal davranışlarını etkilemektedir (Harrist vd., 2014). Bu durumda da ebeveynlerin rolü büyük önem arz etmektedir. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar kıskanç olmaktadır. Bu nedenle çocuk kardeşini kıskanma davranışını gösterebilir. Kardeşler arasında yaşanan bu kıskançlık, onların olumsuz duygular hissetmelerinden değil, anne ve babaları tarafından daha fazla ilgi görme ve sevilme ihtiyacı hissetmelerinde kaynaklanmaktadır (Howe, Abuhatoum ve Chang-Kredl, 2014). Kıskançlık davranışında aile durumun farkında olmalı, çocukların hissettikleri duygularını ifade etmesine izin verilmeli, duygular göz ardı edilmemelidir. Çünkü çocuktaki kıskançlık duygusu ilerledikçe saldırgan davranışa ya da hayal kırıklığına dönüşebilir Çocukların sosyal davranışlarını sergiledikleri bir diğer bir alan ise oyundur. Oyun ne kadar hayali ve kurgu gibi olsa da çocuklar için gerçektir (Tersi ve Matsouka, 2020). Çocuklar oyun yoluyla aslında gerçekleştiremedikleri isteklerini karşılamaktadır. Oyun, çocukların hem bildiklerini hem de bilmediklerini uygulamalarını olanak vermektedir. (Ayan ve Memiş, 2012; Olsen ve Smith, 2017). Deneme yanılma yoluyla sorunlarına çözümler bulmalarına, en iyi stratejileri ve becerileri geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Çocuklar oyunda kendilerini özgür hissetmekte ve doğal bir şekilde ifade edebilmektedirler. Çocuklara sorumluluk alma, yargılama ve sosyalleşme yeteneği kazanmaktadırlar

(Bento ve Dias, 2017). Oyun esnasında çocukların sergiledikleri davranışları ebeveynleri ve alanda uzman kişiler tarafından gözlemlenmeli ve çocuğun olumlu sosyal davranışlar kazanması ve bu davranışları pekiştirmesi açısından destek olunmalıdır

### 2.1.1. Sosyal Davranış

Bireylerin toplumun içerisinde, o toplumun istek ve beklentilerine uygun olan davranışlar sergilemesi "sosyal davranış" olarak tanımlanabilir. (Demirkaya, 2012). Sosyal davranışlar, hemen hemen tüm davranış türleri; "sosyal eylem, değerlendirmeler, tutumlar, bireysel bağlamda karşılaştırmalar, kendini ifade etme girişimleri" için saptayıcı bir rol üstlenir (Rokeach, 1973). Sosyal davranışı kazanmada, bireylerin farklılık gösteren aile biçimleri, kişilik yapısı ve içinde bulunduğu toplumun kültürü gibi etmenler de fazlasıyla etkilidir (Özabacı, 2006).

### 2.1.2. Sosyal Beceri

*"Okul öncesi dönemde kazandırılması hedeflenen sosyal becerilerle ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından, 36-72 aylık çocuklar için düzenlenen okul öncesi eğitim programında; sırasını bekleme, başkalarına hizmet etme, başkalarını incitmeden hakkını arayabilme, başka insanların duygularını dikkate alarak sevinç ve kızgınlıklarını ifade edebilme, isteklerini erteleyebilme becerilerinin davranışlar eğitim programında yer alan sosyal ve duygusal hedefler çerçevesinde çocuklara kazandırılması gerektiği belirtilmektedir"* (Milli Eğitim Bakanlığı-MEB, 2006, s.52). MEB tarafından düzenlenen okul öncesi eğitim programına göre, sosyal beceriler kavramı çerçevesinde nezaket kuralları, zaman yönetimi, para ve emek yönetimi, serbest zamanların etkili kullanımı, kendine yatırım yapma becerileri de önemli unsurlardır. Bu beceriler, çocukların sosyal yaşamda başarılı olmalarını ve sosyal ilişkilerini etkili bir şekilde yönetmelerini desteklemektedir. Programın amacı, çocuklara bu becerileri kazandırmak ve geliştirmek için uygun ortam ve fırsatlar sağlamaktır.

### 2.1.3. Sosyal Yetkinlik

Sosyal yetkinlik, uyumlu pozitif ve prososyal davranışları kapsayan çok boyutlu ve karmaşık bir yapıdır (Merrell, 1994). Bireyin sosyal becerilerinin tabanı oluşturan bir kavram olarak görülmektedir. (Sazak, 2003). Gresham (1997) Sosyal yeterlilik bireyin göstereceği davranışı en uygun şekilde sergileyebileceğine dair diğer bireylerin görüşünü esas alan değerlendirme biçimi olarak adlandırılmaktadır. Sosyal yetkinlik, genel anlamda sosyal ilişkileri sağlıklı biçimde sürdürmeyi ifade ettiği gibi, sosyal çevresinde ve bireylerin hali hazırda sahip oldukları becerilere göre farklı biçimlerde değerlendirilebilmektedir (Rose-Krasnor, 1997; Chen ve French, 2008). Bir başka tanımda ise sosyal yetkinlik; bireyin hem sosyal hayattaki ilişkilerini hem de kendi kendini yönetebilmesini ve buna uygun sosyal davranışlar ortaya çıkarması olarak tanımlanmaktadır (Çorbacı, 2008).

Alanyazında yapılan araştırmalarda "sosyal yeterlilik" (Önalan Akfırat, 2006; Özbey, 2009), "sosyal yetkinlik" (Çorapçı vd., 2010; Gülay & Akman, 2009), "sosyal yeterlik" (Alakır, 2006; Arda, 2011; Arı & Yaban, 2012) gibi çeşitli ifadeler kullanılmış olsa da, bu ifadelerin hepsi aynı anlamı taşımaktadır. Bu araştırmada ise "sosyal yetkinlik" terimi kullanılmıştır.

### 2.1.4 Sosyal Davranış Problemleri

*"Çocukların uyum sorunları çeşitlilik göstererek; korkular, kaygılar, kıskançlıklar, rüya ve kâbuslar, uykuda konuşma, saldırganlık, inatçılık, çekingenlik, güvensizlik, tik, kekemelik, alt ıslatma, dışkı kaçırma, uyku ve beslenme bozuklukları vb. şekillerde ortaya çıkabilmektedirler"* (Vural, 2019) Bu başlık altında bu araştırmadaki çocukların aile içi iletişim becerileriyle ilişkisine bakılan sosyal davranış problemleri incelenmiştir.

**Anksiyete (Kaygı)**

Neden kaynaklandığı genellikle bilinmeyen, bireyin içinden gelen, çıkış sebebi hemen belli olmayan ve en sonunda korkunç bir şey ile karşılaşacakmış hissi veren kaygı içeren bir duygudur (Özdemir, 2015). Anksiyete bazı kaynaklarda kaygı olarak da geçmektedir. Korku ile birbirlerine çok benzemekte ve birbirleriyle sıklıkla karıştırılmaktadır.

Organizmaya karşı tehlikeli olan tanımlanabilir ya da tanımlanamayan bir duruma karşı hissedilen; endişe duygusu hissedilir ve bununla birlikte titreme, kas gerilimi, çarpıntı, terleme, gibi belirtiler gözlemlenir. Anksiyetenin sonucunda saldırma, içe kapanma, kaçınma vb. duygulara açar. Büyük bir sıkıntı oluşturması ve birey tarafından yaşantısının hoş olmadığı düşüncesi en önemli özellikleridir (Dağlar, 2016).

**Saldırganlık**

Saldırganlık, başkalarında korku yaratan davranışlardır ve bazı bilim insanları tarafından doğuştan geldiği belirtilmiştir (Kırkıncıoğlu, 2003). Saldırgan davranış sergileyen çocuklar, ruhsal problemler nedeniyle çevrelerindeki akranlar ve yetişkinlerle sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlanabilir. Sinirli, gergin ve kavga eğilimli olabilirler. Sınırlara uymak istemezler ve genellikle öfkeli bir tutum sergilerler. Bu çocuklar sosyal çevrelerinde sürekli olarak sorunlar çıkartabilirler (Çağdaş ve Seçer, 2011).

Çocuklarda saldırganlık davranışı, başkalarını incitme, eşyaları kırma, parçalama, yıkma gibi şekillerde ya da öfke nöbetleri şeklinde ortaya çıkabilir. İlk durumda, ellerine geçen her şeyi kırma veya parçalama girişiminde bulunurken ikinci durumda aşırı heyecan, yerinde duramama, hızlı öfkelenme gibi davranışlar sergileyebilirler (Vural, 2019).

**S**aldırganlık davranışının çocukta gözlemlenmesinin temel nedeni, aile içi ilişkilerinde veya okuldaki sosyal çevrede karşılaştığı kısıtlamalar ve engellemelerdir. Çocuğa ağır cezalar vermek, hoşgörüsüz bir tutum sergilemek veya aşırı sert davranmak, çocuğun saldırganlık eğilimini artırabilir. Örneğin, evde sürekli olarak şiddete maruz kalan bir çocuk, bu deneyimi gücünün yetebileceğini düşündüğü kişilere hatta hayvanlara yönlendirebilir (Dirim, 2004; Gander ve Gandıner, 2010).

### 2.1.5 Okul öncesinde sosyal gelişimi etkileyen etmenler

Çocukların davranışları biyolojik, çevresel ve sosyal etmenlere bağlı değişiklik gösterebilmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının yeni dahil olduğu anaokulu ortamında ve aile içerisinde kendini ifade etmesi için fırsat verilmesi, çocuğun iletişime girmesi ve bu iletişimde belli başlı davranışlar sergilemesi

gerekmektedir. Bu sosyal davranışları etkileyen pek çok etmen bulunmaktadır ve bu etmenler kişilik, zekâ, cinsiyet gibi genetik etmenler arasında ailenin yapısı ve tutumu, aile içi iletişim, akran ilişkileri, gruba dahil olma, işbirliği içinde hareket etme, oyun, kültür ve sosyo-ekonomik düzeyi olarak sayılabilir. Bu araştırmada çocukların sosyal davranışları üzerinde etkisi bulunan aile içi iletişimlerinin yanı sıra cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, aile türü ve ailenin kendini tanımladığı sosyo-ekonomik düzey, anne ve babanın yaşı, anne ve babanın öğrenim durumu, anne baba ve aile ile birlikte geçirilen zamanla ilişkilerinin boyutu incelenmiştir.

**Cinsiyet**

Cinsiyetin sosyal gelişim üzerinde yarattığı farklılıkların nedeni konusunda farklı görüşler bulunmaktadır (Avcıoğlu, 2005). Sosyal rollerin ve kültürün yanı sıra ebeveynlerin tutumları ve çevrenin de sosyal gelişimi şekillendirdiği gözlemlenmektedir (Pembecioğlu, 2006). Genetik faktörlerin ise erkeklerde saldırganlık davranışı üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir.

Cinsiyete göre sosyal davranışlar incelendiğinde, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha az sosyal beceriye sahip oldukları (Kirschener & Tomasello, 2010), sosyal uyumlarının daha düşük olduğu (Sarı, 2007), iş birliği davranışlarını daha az sergiledikleri (Dinç, 2002) ve saldırganlık davranışlarının daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Ay, 2017).

**Yaş**

Çocuğun sosyal gelişimi, bilişsel, dilsel, duygusal, duyuşsal ve psikomotor gelişimiyle birlikte bütünsel olarak ilerlemektedir (Cüceloğlu, 2014). Bu gelişim alanlarındaki ilerlemeler, çocuğun sosyal çevresi içerisinde yer alan akranlar ve yetişkinlerle olan iletişimleriyle şekillenmektedir.

Doğumdan itibaren ilk altı yıl, çocuğun en hızlı gelişim dönemidir ve bu süreçte sosyal becerileri kazanmada büyük önem taşır. İlk altı yılda yaşanan hızlı gelişimin yanı sıra, her yaş döneminde farklı sosyal davranış özelliklerinin gözlendiği için yaş da sosyal gelişim üzerinde önemli bir etkendir. Çocuğun sosyal çevresiyle olan etkileşimleri, ilişki kurma becerilerinin gelişmesine, duygusal bağların oluşmasına ve sosyal normlara uyum sağlamaya katkıda bulunur.

Özgüvenli ve bağımsızlık kazanma dönemi olarak bilinen 2-3 yaş dönemi çocukların sosyal gelişiminde önemli bir evredir. Bu dönemde çocuklar genellikle kendilerini keşfetmeye ve bağımsızlık kazanmaya çalışırken, sosyal ilişkilerde "ben merkezli" bir tutum sergilerler. Paylaşma gibi sosyal becerilerin gelişimi ise bu dönemde hâlâ devam etmektedir. (Özbey,2009). 3-4 yaş dönemi, çocukların sosyal gelişimi açısından önemli bir evredir. Bu dönemde çocuklar, sosyal ilişkilere ve etkileşimlere daha fazla ilgi göstermeye başlarlar. İletişim becerileri bu dönemde hızla gelişir ve diğer çocuklarla oyun oynamaya, paylaşmaya ve etkileşime daha istekli olurlar. Bu yaş aralığında çocuklar, sosyal becerilerini geliştirmek için aktif olarak etraflarındaki çocuklarla etkileşim kurarlar. Oyun oynamak, grup oyunlarına katılmak ve birlikte zaman geçirmek önemli bir rol oynar. Bu süreçte, çocuklar sosyal kuralları öğrenir, rolleri paylaşırlar ve çatışmaları çözmeyi deneyimlerler. Empati yetenekleri de 3-4 yaş döneminde hızla gelişir. Çocuklar, diğerlerinin duygularını anlamaya ve onlara destek olmaya başlarlar. Empati, çocukların başkalarının perspektifini görmelerine ve empati kurdukları kişilerle daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olur. Örneğin, bir arkadaşı ağladığında ya da üzüldüğünde, çocuklar onun duygularını anlama ve rahatlatıcı bir şekilde tepki gösterme becerisini geliştirirler. (MClelland, ve Morrison,2003).4-5 yaş dönemi, çocukların sosyal gelişimi açısından oldukça önemli bir evredir. Bu dönemde çocuklar, sosyal ilişkilerde daha fazla ilgi göstermeye başlarlar. Arkadaşlık ilişkileri onlar için daha önemli hale gelir ve çevrelerindeki diğer çocuklarla daha sık etkileşime geçmeye başlarlar. Sosyal oyunlar bu dönemde büyük bir rol oynar ve çocuklar, grup halinde oyunlar oynamak, takım çalışmalarına katılmak ve rollerini paylaşmak gibi etkinliklere daha fazla ilgi duyarlar. Bu dönemde çocukların iletişim becerileri ve dil kullanımı da önemli ölçüde gelişmiştir. Daha iyi bir kelime dağarcığına sahip olurlar ve duygularını daha etkili bir şekilde ifade edebilirler. İletişim becerileri, çatışma çözme, isteklerini ifade etme, başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kurma gibi önemli sosyal becerilerin gelişmesine katkı sağlar. (Çağlayan ve Bursalıoğlu, 2015). 5-6 yaş dönemi, çocukların sosyal gelişimi açısından önemli bir aşamadır. Bu dönemde çocuklar, sosyal çevrelerinde daha fazla etkileşime girer ve sosyal becerilerini daha da geliştirirler. Arkadaşlık ilişkileri daha kararlı ve kalıcı hale gelir, bu nedenle çocuklar önemli bağlantılar kurma ve yakın ilişkiler geliştirme yeteneğini artırırlar. Bu dönemde çocuklar, grup oyunları, takım etkinlikleri ve projeler gibi karmaşık sosyal etkinliklere daha fazla katılır. Bu şekilde işbirliği yapma ve problem çözme becerileri gelişir. Arkadaşlarıyla birlikte çalışmak,

fikirleri paylaşmak ve ortak hedeflere ulaşmak için birlikte çaba göstermeyi öğrenirler. Bu süreç, çocukların başkalarıyla uyum içinde çalışma, liderlik becerileri geliştirme ve çatışmaları yapıcı bir şekilde çözme yeteneklerini güçlendirmelerine yardımcı olur.Duygusal kontrol de 5-6 yaş döneminde önemli bir gelişim gösterir. Çocuklar duygularını daha iyi tanımaya başlar ve bu duyguları ifade etmek için daha etkili yollar bulurlar. Empati yetenekleri daha da derinleşir ve başkalarının duygularını daha iyi anlama ve onlara duygusal destek sağlama becerisini geliştirirler. Kendi duygularını kontrol etmeyi öğrenirken, aynı zamanda başkalarının duygusal tepkilerini anlamaya ve onları rahatlatmaya yönelik davranışlar geliştirirler.Bu dönemde, çocukların sosyal etkileşimleri ve deneyimleri, sosyal becerilerini geliştirmeleri ve sosyal dünyada kendilerini daha iyi ifade etmeleri için kritik bir rol oynar. Ebeveynler, öğretmenler ve çevreleri, çocuklara uygun sosyal etkileşim ortamları sağlamalı, paylaşma, işbirliği yapma, problem çözme ve duygusal kontrol gibi becerileri desteklemek için fırsatlar sunmalıdır. (Rubin ve ark,2011;).

Yaş değişkeni, çocuğun sosyal gelişiminde farklı özelliklerin ortaya çıkmasına ve sosyal becerilerin zamanla ilerlemesine katkıda bulunur. Ancak, her çocuk bireyseldir ve gelişimleri farklı hızlarda gerçekleşebilir.

**Kardeş Sayısı**

Anne-baba-çocuk etkileşiminde kardeş sayısı arttıkça bir azalma görülmekle birlikte kardeşler arasındaki etkileşimde bir artış gözlemlenmektedir (Ogelman ve Erten-Sarıkaya, 2014).

Erken çocukluk döneminde çocukların kardeş ilişkilerine bakıldığında bu ilişki küçük kardeş üzerinden ilerlemektedir. Büyük kardeş, üç ve dört yaşına gelen küçük kardeş için tüm gelişim alanlarındaki ilerlemelere paralel olarak işbirliği yapılacak etkili bir arkadaştır. (Kılıçaslan, 2001).

Ebeveyn ve çocuk ilişkilerine, ailenin yapısına, çocukların karakter özelliklerine bağlı olarak kardeş ilişkilerinin niteliği değişiklik göstermektedir. (Furman & Buhrmester, 1985). Kardeşler arası ilişkinin içeriğinde sevgi, fedakârlık ve koruma olmasının yanı sıra gözlemlenen kıskançlık, diretme, saldırganlık, gibi olumsuz davranışlar kardeş arasındaki ilişkinin sürdürülebilirliğini etkiler (Aksoy, 2018; Kılıçaslan, 2001).

**Doğum Sırası**

Okul öncesi dönemdeki sosyal gelişim üzerinde doğum sırasının bazı etkileri olduğu araştırmalar tarafından gösterilmiştir. Doğum sırası, çocukların aile içindeki rol ve pozisyonlarını belirleyebilir ve bu da sosyal gelişimlerini etkileyebilir. Yapılan araştırmalar, aynı aile üyesi olsalar bile doğum sırasının çocuklar üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. İlk doğan çocuklar genellikle endişeli, başarısızlığı karşı korku besleyen, otokontrol sahibi ve sosyal uyuma daha eğilimli bireyler olarak gözlemlenirken, son doğan çocuklar ise başarı eğilimleri yüksek ve iyimser tavırlar sergileyen bireyler olma eğilimindedir (Bacanlı, 2017). Ayrıca ilk doğan çocuklar genellikle daha sorumluluk sahibi ve liderlik eğiliminde olma eğilimindedir ve kardeşlerine örnek olma ve onlara rehberlik etme rolüne sahip olabilirler. Bu durum, sosyal becerilerini geliştirmelerine ve sosyal ilişkilerini şekillendirmelerine yardımcı olabilir ( Aydın ve Akman, 2009).

Son doğan çocuklar ise genellikle daha sosyal ve dışa dönük olma eğilimindedir. Aile içinde daha az sorumluluk almak zorunda kalmaları ve diğer kardeşlerin örnek aldığı rollerin daha az baskısı altında olmaları nedeniyle daha rahat ve özgür bir şekilde sosyal ilişkilere odaklanabilirler. Bu da onların sosyal becerilerini geliştirmelerine ve arkadaşlık ilişkilerini kurmalarına yardımcı olabilir ( Atik ve Dönmez, 2017).

Orta doğan çocuklar ise genellikle bir denge noktasında bulunurlar ve ailede daha esnek bir rol oynama eğilimindedirler. Bu çocuklar, hem ilk doğan hem de son doğan çocukların bazı özelliklerini taşıyabilirler. Bu nedenle, doğum sırasının orta doğan çocukların sosyal gelişimine de bazı etkileri olabilir. (Baştuğ & Küçükergin, 2017). Bu bulgular, doğum sırasının çocukların kişilik özellikleri ve davranışları üzerindeki etkilerine dair bir anlayış sağlamaktadır. Ancak, her çocuğun bireysel farklılıklarının da göz önünde bulundurulması önemlidir. Her çocuk, doğum sırasıyla belirlenmiş özelliklerin dışında kendi benzersiz kişilik özelliklerine sahiptir. ve her çocuğun bireysel farklılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Doğum sırası, tek başına bir çocuğun sosyal gelişimini tamamen belirleyen bir faktör değildir.

**Aile Türü**

Anne baba ve çocukların yanı sıra büyükanne büyükbabanın dahil olduğu geniş ailelere nazaran anne-baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile türüyle günümüzde çok daha fazla karşılaşılmaktadır. Türk aile yapısında geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim söz konusu olurken, aynı zamanda dağılmış ailelerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. (Çobanoğlu,2020). Geniş aile içerisinde büyüyen çocuğun iletişim kuracağı çok daha fazla kişi olmaktadır. Çekirdek ailelerde çalışan ebeveynlerin varlığında dolayı çocuklarıyla iletişim kurma sürelerinin az olduğu görülmektedir.

**Ailenin Kendini Tanımladığı Sosyo-ekonomik Düzey**

Okul öncesi dönemde çocukların sosyal gelişimi üzerinde ailenin kendini tanımladığı sosyo-ekonomik düzeyin etkisi olduğu belirtilmektedir. Sosyo-ekonomik düzey, ailenin ekonomik kaynaklara erişim düzeyini ve sosyal statüsünü yansıtan bir gösterge olarak kullanılır.

Araştırmalar, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde yetişen çocukların sosyal gelişimlerinin olumsuz etkilenebileceğini göstermektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerdeki çocuklar, sınırlı kaynaklara ve desteklere sahip olabilirler. Bu durum, çocukların eğitim, sağlık hizmetleri ve diğer sosyal fırsatlara erişimini kısıtlayabilir. Aynı zamanda, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde sosyal ve ekonomik stres faktörleri daha yaygın olabilir, bu da çocuğun sosyal gelişimi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilir. (Tümkaya, Aybek & Çelik, 2010). Sosyo-ekonomik düzeyi alt olarak tanımlanan ailelerde yetişen çocuklar, orta düzeydeki çocuklara kıyasla daha fazla duygusal ve davranışsal sorunlarla karşılaşabilirler (McLoyd, 1998). Bu çocuklar genellikle sosyal ve ekonomik dezavantajlarla mücadele etmek zorunda kalırken, daha sınırlı kaynaklara erişimleri olabilir, eğitim fırsatlarından yoksun kalabilirler. , Yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde yetişen çocuklar genellikle daha fazla kaynağa ve desteklere sahip olabilirler. Bu çocuklar genellikle daha iyi eğitim imkanlarına erişebilir, daha zengin bir dil ortamında büyüyebilir ve genel olarak daha olumlu bir sosyal çevrede yetişme fırsatı yakalayabilirler. Bu da çocuğun sosyal becerilerini geliştirme ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurma olasılığını artırabilir.

Bu bulgular, sosyo-ekonomik düzeyin çocukların kişilik gelişimi ve davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ancak, her çocuğun gelişimi birçok faktörün etkileşimiyle şekillenir ve sosyo-ekonomik düzey yalnızca bir faktördür.

**Anne – Baba Yaş**

Okul öncesi dönemde çocukların sosyal gelişimine anne ve baba yaşının etkisi üzerine yapılan araştırmalarda yaşının çocuğun sosyal gelişimi üzerinde belirli etkileri olabileceğini göstermektedir. Genç anne ve babaların çocuklarının sosyal gelişiminde bazı olumsuz etkiler olduğu saptanmıştır. Genç anne ve babaların, ebeveynlik rolüne hazırlık konusunda daha az deneyimli olabilecekleri ve bu nedenle çocuklarının sosyal becerilerini destekleme konusunda daha fazla zorluk yaşayabilecekleri belirtilmektedir (McLeod, 2017).

İleri yaşta anne ve babaların ise enerji düzeylerinin düşük olabileceği ve çocuklarıyla etkileşimde bazı sınırlamalar yaşayabilecekleri belirtilmektedir. Ancak, bu durum bireysel farklılıklara bağlı olarak değişebilir ve her ileri yaşta ebeveyn aynı etkiyi göstermemektedir. Annelik yaşının erken ya da geç olması durumunda, çocuğa verilen uyaranların farklı olabileceği ve bu uyaranların çocuğun bilişsel işlem ve davranış problemlerini etkileyebileceği belirtilmektedir. Bu durum, annenin yaş faktörüne bağlı olarak annenin çocuğa karşı sergilediği tutumu ve etkileşim tarzını etkileyebilir. Araştırmalar, annelerin genç yaşta anne olduklarında bazen aşırı koruyucu bir tutum sergileyebileceğini göstermektedir. (Neppl vd., 2016). Bu durumda, anneler çocuğun karşılaştığı problemleri çözmek için daha fazla müdahale edebilirler ve çocuğun problem çözme sürecinde yer almalarına izin vermezler. Bu tutum, çocuğun kendi problem çözme becerilerini geliştirebilme yeteneğini olumsuz yönde etkileyebilir. Aynı zamanda, annenin aşırı koruyucu tutumu çocuğun uyaranları gözlemleme, tepkilerini düzenleme ve kontrol etme gibi özelliklerini de etkileyebilir. Çocuk, annesinin aşırı koruyucu tutumu nedeniyle risk almak veya zorluklarla başa çıkmak konusunda daha az deneyim kazanabilir. Bu da çocuğun bilişsel işlem ve davranış problemlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Ancak, annelik yaşının tek başına çocuğun bilişsel işlem ve davranış problemlerini belirlemede tek faktör olmadığını belirtmek önemlidir. Diğer faktörler, çocuğun genetik yapısı, diğer aile üyeleriyle olan

ilişkileri, eğitim olanakları ve sosyal çevresi gibi etmenler de çocuğun gelişimini etkileyebilir.

Türkiye'de yapılan bir araştırmada (Ünal, 2014), genç anne ve babaların çocukları ile iletişimlerinde daha az sıcaklık ve anlayış gösterdikleri, daha az duyarlı oldukları ve daha az desteğe sahip oldukları görülmüştür. Bunun yanı sıra, genç anne ve babaların, çocuklarına karşı daha sıkı ve otoriter bir tutum sergiledikleri, bu da çocukların özgüvenlerini olumsuz yönde etkileyebileceği ifade edilmiştir (Bacanlı, 2017). Ancak, bazı araştırmalar da genç anne ve babaların çocuklarının sosyal gelişiminde olumsuz bir etkisinin olmadığını ortaya koymaktadır (Özdemir, 2011). Bu nedenle, anne ve baba yaşının çocukların sosyal gelişimine etkisi konusunda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte anne ve baba yaşının çocuğun sosyal gelişimi üzerinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, bu etkiler bireysel farklılıklara, ebeveynlerin diğer faktörlere olan tepkilerine ve ailedeki genel iletişim ve ilişki kalitesine bağlı olarak değişmektedir. Ailedeki sağlıklı ve destekleyici bir ortam, çocuğun sosyal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir.

**Anne-Baba Öğrenim Durumu**

Anne ve babanın öğrenim durumu düzeyi arttıkça, çocukla geçirilen sürenin kalitesi artmakta, çocuğun zengin çevresel uyaranlarla yetiştirildiği, çocuğun sosyal davranışlarına yönelik daha sağlıklı gözlemler yapılabildiği için çocukların sosyal davranışlarının daha sağlıklı geliştirebileceği düşünülmektedir (Aslan, 2009).

Anne-baba öğrenim durumu ile sosyo-ekonomik ve kültürel düzey yükseldikçe çocukların sosyal problem çözme becerilerinin de arttığı ortaya çıkmıştır (Akbaş, 2005).

**Aile ile Geçirilen Süre**

Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarını etkileyen değişkenlerden biri ise aile ile geçirilen süredir. Yapılan araştırmalar, okul öncesi dönemde çocukların sosyal gelişimi üzerinde ailenin birlikte geçirdiği sürenin etkili olduğunu göstermektedir. Aileyle birlikte geçirilen zamanın çocukların sosyal davranışları, dil becerileri, empati yetenekleri ve sosyal etkileşimleri üzerinde olumlu bir etkisi bulunmaktadır. Aileyle birlikte yemek yeme süreci, iletişimi artırarak

çocukların dil ve sosyal becerilerini desteklemektedir. Ebeveynlerle yapılan etkileşimler, çocukların sosyal yeteneklerini ve duygusal gelişimlerini geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Ailelerin çocuklarıyla oyun oynaması, etkinliklere katılması ve iletişim kurması, çocukların sosyal becerilerini güçlendirmekte ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarını desteklemektedir. Bu nedenle, ailelerin çocuklarıyla birlikte zaman geçirmesi, iletişim kurması ve etkinliklere katılması, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal gelişimini olumlu yönde etkileyen önemli bir faktördür. (Flouri ve Buchanan, 2003; Fiese ve ark, 2002;Berger ve ark, 2008; Pomerantz ve ark, 2007).

Anne ve babalar eskiye oranla çok daha fazla beraber vakit geçirmekte ve rolleri arasındaki farklılıklar azalmaktadır (Shaffer, 2000). Bu duruma bağlı olarak çocuklarla kurdukları iletişimin kalitesi de aynı oranda artmaktadır. Türkoğlu vd., (2013) geçirilen sürenin niteliğinin önemli olduğunu belirtmektedir. Jones'a (2017) göre, ebeveynleriyle kaliteli zaman geçiren çocukların evde veya okulda davranış sorunları yaşama olasılıkları ve riskli davranışlar sergileme olasılıkları çok daha düşüktür.

## 2.2. Aile İçi İletişim

İletişim ailede başlar. Çocuklar doğduklarındaki ağlamalarıyla çevreyle ilk iletişimlerini kurar. Aile içi iletişim çocukların anne ve babalarıyla, kardeşlerin birbirleriyle, eşlerin birbirleriyle ve ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimini kapsamaktadır. Buna bağlı olarak iletişim, iletişimin türleri, iletişim süreci, iletişim becerileri araştırmanın bu kısmında belirtilmiştir.

### 2.2.1. İletişimin Tanımı

İletişimin tanımını yapabilmek için literatüre bakıldığında farklı birçok tanımla karşılaşılmaktadır. İletişim genel anlamda iki canlı arasındaki karşılıklı aktarım süreci olarak tanımlanabilir.

Dökmen'e (2013) göre; iletişim, mesajı oluşturma, aktarma ve kavrama olarak tanımlanabilir.

Arabacı'ya (2011) göre; iletişim, bir süreç şeklinde oluşan, bir düşünce, ifade, duygu, anlam ifade eden, bunlar gibi birçok kavramdan oluşan çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olduğunu ifade etmiştir.

İletişim; dinleme ve konuşma şeklinde gibi görünse de, bu iki olgunun daha fazlasından var olan bir süreçtir (Adair, 2003). İletişim, farklı kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Andersen'e göre iletişim, kişilerin birbirini anlamasını sağlayan düşünce akışıdır. Bereiso ve Steiner ise iletişimi, kelimelerin, görüntülerin, ifadelerin, desenlerin ve diğer simgelerin kullanılarak duyguların, düşüncelerin ve becerilerin aktarılması olarak tanımlamaktadır. Miller ise iletişimi, bir yapıtın niyetli bir şekilde bir kişiye içerikler ileterek tutumlarını etkileme olarak açıklar. İletişim kişiler arasında anlayışın sağlanmasını, duyguların, düşüncelerin ve becerilerin aktarılmasını ve bir kişiye içerikler göndererek tutumların değiştirilmesini ifade eden bir süreçtir.

### 2.2.2. İletişim Türleri

İletişim türleri içsel iletişim (kişi içi) ve kişilerarası iletişim olmak üzere iki tanedir. Kişisel iletişimin gerçekleşebilmesi için kaynak ve hedefin aynı kişi olması gerekmektedir. İçsel iletişim bireyin kendi iç dünyasında kendi kendine ve hayatına dair bulgular arayarak bu bulgulara duygu ve düşünceleriyle karşılık aramasıdır (Demiray, 2006; Mısırlı, 2013).

Dökmen (2013) kişiler arası iletişimi "kapsamı ve sürdürülme şekli ne olursa olsun, kişiler arasında gerçekleşen iletişimler olarak tanımlamış ve kişilerarası iletişimi sözlü ve sözsüz olmak üzere iki kısımda ele almıştır" (Vural, 2019)

Sözlü iletişim kişilerarası iletişimde büyük bir yere sahiptir. Sözlü iletişimde en etkili olgu dildir. Sözlü iletişim dil ve dil ötesi olmak üzere iki gruba ayrılır. İletişim kuranların konuşurken kullandığı jest ve mimikler ve beden dilleri dil ötesi iletişim şeklinde belirtilebilir.

Kişilerin "ne söyledikleri" dil ile iletişimle "nasıl söyledikleri" ise dil ötesi iletişimle anlaşılır (Akyol, 2021). Kişilerin dilleriyle neyi söylediklerinden çok, onu nasıl söylediklerinin önemli olduğu yapılan birçok araştırmada vurgulanmıştır (Dökmen, 2006; Tutar ve Yılmaz, 2013).

Kişiler arası iletişimde, sesin yüksekliği ve tınısı, beden dili, zaman ve yer özellikleri, kişilerin görünüş biçimleri ile gerçekleşen iletişim sözsüz iletişimdir (Demiray, 2006).

Sözsüz iletişim özetle kelime kullanmadan anlaşabilmek olarak tanımlanabilir. Sözsüz iletişimde vücudun bütün organları sürece dahil olmaktadır Sözsüz iletişimi kullanmanın pek çok yöntemi ve tekniği vardır. Sözsüz iletişimi oluşturan görsel göstergeler, yüz yüze iletişim çerçevesini ve anlamını belirlemede her zaman etkili olmaktadır. Görsel göstergeler, kültürel açıdan bazen farklı anlamlar ifade etse de, konuşma ve yazı diline kıyasla daha evrensel sayılırlar (Gökçe, 2005; Mısırlı, 2013). Dilin herhangi bir şekli (ses kullanılan dil, işaret dili, yazı dili vb.) kullanılmadan kurulan bir iletişim türüdür.

Duygularımızı sözsüz iletişim yoluyla aktarırken, düşüncelerimizi aktarmak için sözlü iletişimi kullanırız. Bu bağlamda sözsüz iletişim duygularımızı aktarma biçimi olarak da tanımlanabilir. Kişiler arası iletişimde sözlü iletişim süreci devam ederken, jest ve mimiklerle, ses tonuyla, dokunsal temas ile aktarılmak istenen mesajın anlamlı yorumlanabilmesine katkı sağlar (Güven, 2013).

Araştırmalar, mesajın % 35'inin sesli, % 65'inin sessiz kanallar yolu ile kişilere iletildiğini ortaya çıkarmıştır. Özet olarak sözsüz iletişim duyguları ifade etme, etkileşimi yönlendirme ve iletişimsizliği ortadan kaldırma gibi işlevleriyle, iletişim sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Gökçe, 2005). Sözsüz iletişimin özelliklerinden biri de herhangi bir aracısı olmayışıdır. Verici kişinin, anlık duygularını yansıtıp, sadece gerçekleştirildiği anda anlamlı olduğu kabul edilmektedir (Mısırlı, 2013; Lazar, 2001).

### 2.2.3 İletişim Süreci

İletişim sürecinde etkili olan beş temel öğe tanımlanmaktadır. Bunları sıralayacak olursak; kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve geri bildirimdir.

Kaynak, mesajı veren kişi, topluluk olabilmektedir. İletişim sürecini başlatan, mesajı gönderen taraf olmaktadır. Mesajı iletiği için ileten şeklinde de adlandırılabilmektedir (Aziz, 2010).

Mesaj, kaynak ve alıcının arasında iletilmesi gereken düşünce, davranış, duygulara denir. Kaynak tarafından iletilen mesajın, alıcı tarafından algılanması iletişim sürecini oluşturmaktadır (Tutar ve Yılmaz, 2008). Kaynağın kodlamış olduğu duyguların, düşüncelerin ve davranışların dönüştüğü sembol, kelime, beden dili, ses, gibi fiziksel biçimdir (Vural, 2019).

İletişim sürecinde mesaj çeşitli yollar kullanılarak alıcıya aktarılır. Sözlü, yazılı, resimli ya da kitle iletişim araçları kullanılarak bu kanal oluşturulabilir. Kanal, iletişim sürecinde kaynağın mesajı alıcıya gönderdiği yöntem tekniklerin tamamını oluşturur (Kaya, 2013). Mesajı iletilirken kullanılan kanallar ne kadar çeşitli ise iletişimin kalitesi de o kadar yüksek olacaktır (Subaşı, 2019).

Alıcı, kaynaktan gelen mesajlar belli psiko-sosyal ve biyolojik süreçlerden geçirilerek ve bu mesajlara sözlü, sözsüz geri dönütlerde bulunan kişi veya topluluklardır (Zıllıoğlu, 1996).

İletişim, kaynak tarafından gönderilen mesajın, alıcı tarafından anlamlandırmasına kadar tamamlanmaz. Bu durum göz önüne alındığında alıcının, iletişim sürecinin önemli bir faktörü olduğu görülmektedir. Alıcının verilmek istenen mesajı algılayıp algılayamaması alıcının iletişim becerisine, deneyimlerine, tutumuna ve bilgisi birçok faktöre bağlıdır.

Geri bildirim, alıcının iletilen mesajı çözümleyip anlamasından sonra bu değerlendirmesine göre bir tepki oluşturmasıdır. Geri bildirim, iletişim sürecini tümünü etkileyen bir kontrol mekanizması olarak da tanımlanabilir (Vural, 2019). Alıcı mesaja yüklediği anlamı ve bu anlama verdiği tepkisini kaynağa gönderir. Bu nedenle geri bildirim, çift yönlü bir iletişimin olmazsa olmaz parçasıdır (Tutar ve Yılmaz, 2013).

### 2.2.4. İletişim Becerileri

İletişim becerisi, diğer insanların duygu ve düşüncelerini anlayabilme ve bu anlayabilme sayesinde davranış değişikliği sağlayabilme de temel unsurlardan biri olarak sayılmaktadır (Künüçen, 2006).

İletişim becerileri, sözlü ve sözlü olmayan iletişimi bir arada kullanabilme, farklı perspektifleri anlama, kendini ifade ederken ben dili kullanma, duygu, düşünce ve davranışların sorumluluğunu alma, açıklık gösterme, iletişimi engelleyen tepkilerden kaçınma, soru sorma ve etkili tepki verme gibi becerileri içerir (Pekel, 2019)

Bireyler bebeklik döneminden itibaren iletişim becerilerini geliştirmeye doğal bir süreç içerisinde devam etmeye çalışır. İletişim kurmak hayattaki en temel bir ihtiyaçlardan biridir ve yaşamın devamlılığı için bir elzemdir. Etkili ve sağlıklı bir iletişim, bireyin iletişime girdiği kişiyi doğru olarak anlayıp yorumlaması ve bu yorumunu da etkili bir ifadeyle alıcıya iletilmesi, hem karşındakini anladığını ve hem de karşıdaki tarafından anlaşıldığını hissetmek ile mümkün olabilmektedir (Atan, 2016).

Bu bağlamda sağlıklı ilişkiler geliştirebilmek ve etkili iletişim kurabilmek için iletişimde kullanılan beceriler, alan yazında yapı ve içerik olarak çeşitli sınıflandırmalarla değerlendirilmiştir. Ancak bu çalışmada iletişim becerileri, kullanılan ölçek çerçevesinde konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati olarak beş farklı boyutta ele alınmıştır.

### 2.1.4.1. Konuşma

Konuşma, bireyin kendisi ve sosyal çevresi ile etkili bir iletişim kurma ve bu iletişimi sürdürmesine yarayan duygu, düşünce ve bilgilerin sesler bütünü olan dil ile birlikte aktarılması olarak ifade edilir. Konuşma, erken çocukluk döneminde çok büyük önem arz etmektedir. Erken çocukluk döneminde, çocuk sözcük kapasitesini 250 sözcükten 2000'den fazla sözcüğe ulaştırarak, konuşması bir düzen ve anlam içinde olmasını ve bir kurala göre sıralandığını öğrenmektedir. Bu gelişimin gösterildiği dönemde, çocuklar için yetişkinlerin onları olan tutumları ve sorumlulukları çok önemlidir. Çocukların konuşmaları yetişkinlerde nasıl görüyorsa o şekilde biçimlenmektedir (Arabacı, 2011).

Sağlıklı iletişim süreci için konuşmalarda soyut semboller ve ifadelerin kullanılması yerine, daha somut ifadelere yer verilmesi, anlaşılabilirliğin artırılabilmesi adına son derece önemlidir. İletişimin etkililiğini sağlayabilmek adına,

iletişim sürecinin çift yönlü ilerlemesi gerekmektedir. İletişim sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için konuşma becerisi kadar elzem olan bir diğer beceri ise dinlemedir (Atan, 2016).

### 2.1.4.2. Dinleme

Dinleme, ilk bakışta aktif bir eylem gibi görülmese de, aktif bir eylem olarak tanımlanır. Dinleme, sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmak için öğrenilmesi gereken bir beceridir. Dinleme, en gerekli ve elzem iletişim davranışı olarak görülmekte ve bireyin gelişiminde, kendini anlaması ve tanımlaması durumunda önemli bir yer arz ettiği belirtilmektedir. (Cüceloğlu, 2015). Ebeveynler tarafından aile ortamında, öğretmenler tarafından ise okul ortamında geliştirilmesi ve öğretilmesi gerekmektedir. Çocukla kurulan iletişimde ve onun problemlerini çözmeye yönelik olan durumlarda, çocuğun iletişimi başlatması ve konuşması için uygun zemini hazırlamak ve onu dinlemek asıl önemli olandır.

"*Kaynağı aktif olarak dinleyen kişi, konuşanın anlattıklarını özetleyerek, onun anlattıklarından ne anladığını geri bildirmekte ve böylelikle anlatan kişi de onu dinleyenin kendisini doğru şekilde anlayıp anlamadığını kontrol etme olanağı bulmaktadır*" (Akt: Arabacı, 2011; s.13)."

Çocuğu dinliyor olmak ona saygı duyulduğunu gösterdiği gibi, çocuğun kendine olan saygısının da geliştirilmesine yardımcı etmektedir. Ebeveynleri tarafından dinlenildiğini hisseden çocuk, kendisini rahat hissetmektedir. Bu durum çocuğun sosyal- duygusal gelişiminin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

Etkili ve sağlıklı bir iletişim sürecinin oluşması için, konuşma ve dinleme becerilerinin yanında bu iki becerini arasındaki etkililiği artıran diğer beceri ise empatidir.

### 2.1.4.3. Empati

Empati, karşındaki gibi düşünmek, kendini onun yerine koyabilmek ve ona ait duygu ve düşünceleri anlayabilmek, şeklinde tanımlanabilir (Dökmen, 2000; Tayfun 2009).

Bireylerin, iletişime girdikleri bireyler üzerinde bir görüş oluşturması, karşısındaki bireyin fikirlerini ve hislerini anlamlandırarak, bu duygulara benzer duyguları hissetmesi ve bunlarla ilişki geri dönütte bulunması empatidir. Anne-babaların bu durumda çocuklarının yerine kendilerini koymaları, Çocuğun ilgi, ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda düşünebilmeleri, başka bir anlamda bu sorumluluğu üstlenebilmeleri önemlidir (Dökmen, 1995).

Empati, insanlar arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynar ve çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlar. Empatinin gelişiminin ne zaman başladığı konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte, bebeklerin diğer insanların yüz ifadelerine tepki vermeye başladığı gözlemlenmektedir. (Basit, 2017) Bu nedenle, çocukların doğuştan empatik bir yatkınlığa sahip olabileceği düşünülmektedir. (Poole, Miller ve Church, 2005).Empati, çocukların daha sağlıklı iletişim kurmalarını ve ilişkilerini daha anlamlı hale getirmelerini sağlar.

Empatinin çocuklara aktarılabilmesi için ebeveynlerin empatik bir tutum sergilemeleri önemlidir. Empatinin çocuğa anlatılabilmesi için jestler, mimikler ve sözel iletiler gibi empatik tepkiler gösterilebilir. Bu şekilde, çocuk empati yeteneğini geliştirme ve diğer insanların duygularını anlama becerisini kazanma fırsatı bulabilir. Bireyin yaşamında iletişim becerileri büyük öneme sahiptir. Bu becerilerinin gelişmesinde aile içi ilişkilerin etkisi yadsınamaz. Özellikle ebeveynler ile kurulan iletişim ve ilişkiler, çocuğun sosyal çevresi ile kaliteli iletişim kurabilmesi, sosyal becerilerinin desteklenmesi ve sağlıklı iletişim süreçleri geliştirmesine yardımcı olur. (OBADER, 2013).

### 2.2.5. Okul öncesinde aile iletişimini etkileyen etmenler

Anne-baba ve çocuk arasında kurulan ilk iletişimin başlaması bebeğin ağlaması ile oluşmaktadır. İletişim süreci anne ve baba bebeğin yüz ifadelerini anlamlandırması üzerinden devam eder. Bebek aileyle sözsüz iletişim kurmaktadır. Anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimde iletilen mesajların hangi anlama geldiğinin hem anne-baba hem de çocuk tarafından anlaşılabilmesi iletişimin kalitesini saptayıcı bir rol oynayabilir. (Segrin ve Flora, 2005). Doğumdan itibaren çocuğun iletişim kurduğu çevresi, çocuğa verdikleri değer, sarf ettikleri sözler, davranış ve tutumlarıyla

değer verilen ya da değersiz görülen bir birey olduğuna dair mesajlar iletir (Washington, 2001).

Aileyi güçlü ve işlevsel kılan, sevgi ve saygı temelinde oluşturulması, açık ve etkili iletişim kurabilme, ait hissetme, problem çözme becerisi, sorumluluk bilinci ve aile içindeki tanımlanmış rollerdir. (Önder, 2003). Aile, toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edildiğinden, aile içi iletişim, kişiler arası iletişimin en yakından gözlemlenebildiği bir olgudur. Bu durumda aile içindeki tüm bireylerin, özellikle ebeveynlerin etkili iletişim kurmaları konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir.

İletişimin sağlıklı olduğu ailelerde çocuklar bir birey olarak kabul edilir ve onlara saygı duyulur. Her bireyde olduğu gibi ilgi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur. Özellikleri, kişik ve karakteri olduğu gibi kabul edilir. Çocuğa bu kapsamlara göre davranılır. Aile içerisinde, aileyi ilgilendiren tüm konularda çocuk bilgilendirilir ve fikri sorulur. Çocuğun duygu ve düşüncelerini olduğu gibi aktarmasına fırsat verilir.

İletişimin sağlıklı olarak tanımlanamadığı ailelerde ise, çocuk bir birey olarak görülmez, duygu ve düşünceleri önemsenmez, gelişimleri dikkate alınmaz, kapasiteleri ve ilgileri göz ardı edilir. Çocuklar ebeveynlerinin istediği kişi olmaya ve bu kalıba sokulmaya çalışılır. Ebeveynler kendi çocukluklarında elde edemedikleri her durum için çocuklarına baskı yapar. Bu tip iletişimin görüldüğü ailelerde otoriter tutum görülür. Çocuktan anne ve babanın her söylediğine koşulsuz itaat etmesi beklenir. Çocuğun duygu ve düşüncelerinin, ilgilerinin, hislerinin bir anlamı yoktur. Ebeveynler çocukları çeşitli şekillerde korkutarak, onları utandırarak, değer vermeyerek, hatalı hissettirerek içine kapanıklaştırır. Çocuklar bu sebeple kendilerini işe yaramaz, yetersiz, beceriksiz, ürkek hisseder. Anne ve babalarının bu gibi yutumları sonucunda bazı çocuklar, kendilerini kabul ettirebilmek için yüksek çaba sarf eder, saldırganlık ve nefret tutumları gösterir. İletişimin sağlıklı kurulduğu ailelerde iletişiminin temelinde sevgi varken, sağlıksız iletişimin görüldüğü ailelerin iletişim temelinde nefret ve korku vardır. Ailedeki bireyler arasında koşullu bir sevgi görülürken, bireyler arasında da bağlılık tam anlamıyla görülememektedir (Sünbül, 2005).

## 2.4.Sosyal Davranışlar ile Aile İçi İletişim Arasındaki İlişki

Aile içinde sergilenen tutum ve davranışlar, çocuklar üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Çocukların değerli hissetme durumu, ailesi tarafından değerli olduğu hissettirilen çocukların diğer çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. (Cüceloğlu, 2002). Aynı şekilde, çocukların duygularının kabul gördüğü, sevgi ve saygı gibi temel duygularını açık bir şekilde alabildiği bir aile ortamında yetişmesi, sağlıklı iletişimi ve çocuğun gelişimini destekleyecektir (Önder,2003)

Ebeveynlerin sosyal becerileri de çocukların gelişimine doğrudan ve dolaylı etkilerde bulunmaktadır. Ebeveynlerin disiplin etme yöntemleri, çocuk yetiştirme metodları, çocuğa rol model olma ve aile-çocuk bağlanma şekilleri gibi faktörler, çocukların sosyal gelişimini doğrudan etkiler. Aynı zamanda, ebeveynlerin çocuklara öğrettikleri sosyal becerileri uygulamaları için uygun bir ortam oluşturmaları da çocukların sosyal becerilerine dolaylı olarak etki eder (Gülay & Akman, 2009). Aile içerisinde sergilenen tutumlar ve ebeveynlerin sosyal becerileri, çocukların sosyal gelişimini etkiler. Değerli hissetme, duyguların kabulü, sevgi ve saygı gibi temel duyguların aile içinde sağlanması, çocukların sağlıklı iletişim kurmasını ve gelişmesini destekler. Ebeveynlerin disiplin etme yöntemleri, rol model olma ve aile-çocuk bağlanma şekilleri gibi faktörler de çocukların sosyal becerilerini etkiler.

Amerika'da Afrika kökenli Amerikalı beş yaş grubundan 47 çocuğun katıldığı bir araştırmada (Connell vd., 2002) anne-çocuk ilişkisinin kalitesi arttıkça sosyal beceri ve okula hazırlık düzeyinde de artış olduğu belirlenmiştir.

Anne-baba ve çocuk arasında kurulan ilişkiler, erken çocukluk dönemindeki sosyal davranışlar ve akranıyla olan ilişkileri ile yakından ilgilidir (Howes, Hamilton ve Matheson, 1994). Çocuklar, doğumdan itibaren anne ve babalarıyla kuracakları ilişkide yakınlığa, sevgiye temelli ilişkileri esnasında empatiyi, nezaketi, işbirliğini, paylaşmayı, öğrenebilmektedirler (Dunn, 1993). Örnek olarak, ailesinde sevgi, saygı ve değer gördüğü şekilde tepkiler alan çocuklar, benzer tepkiler sosyal hayatta akranlarıyla ve yetişkinlerle kurduğu ilişkilerde gösterebilmektedir. Çocuğun gördüğü aşırı, sert ve şiddet içerikli tepkiler, çocukların sosyal davranışlarının da benzer şekilde tepkiler vermesine sebep olabilmektedir

Bazı araştırmalar, ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarının, çocukların sosyal becerileri ve davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Örneğin, çocuklara yüksek düzeyde ilgi gösteren, onların duygularını anlamaya çalışan, onları destekleyen ve sıcak davranan ebeveynlerin çocuklarının daha yüksek sosyal becerilere sahip olduğu ve daha az davranış sorunları yaşadığı bulunmuştur. Ayrıca, aile yapısının da çocukların sosyal davranışları üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir. Tek ebeveynli ailelerde, çocukların daha yüksek seviyede sosyal sorunlar yaşadığı ve daha düşük sosyal becerilere sahip olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, araştırmalar, iki ebeveynli ailelerde de olumsuz iletişim kalıplarının çocukların sosyal davranışları üzerinde olumsuz etkisi olduğunu göstermiştir. Sosyoekonomik durum da çocukların sosyal davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Daha düşük sosyoekonomik seviyede olan ailelerin çocuklarının, daha yüksek sosyal sorunlar yaşadığı ve daha düşük sosyal becerilere sahip olduğu bulunmuştur. Son olarak, kültürel faktörlerin de çocukların sosyal davranışları üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir. Örneğin, bazı kültürlerde çocukların duygusal ifade ve sosyal etkileşimleri için daha fazla fırsat sunulduğu ve bu kültürlerde çocukların daha yüksek sosyal becerilere sahip olduğu bulunmuştur.

## 2.5. Yurt İçindeki ve Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde, konuyla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarını ve aile içi iletişiminin ilişkisini ele alan araştırmalara yer verilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların çoğu, olumlu aile-çocuk iletişiminin çocukların sosyal becerileri ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, aile içi iletişim ve çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkinin, anne-baba tutumları, aile yapısı, sosyo-ekonomik durum ve kültürel faktörler gibi birçok değişkene bağlı olduğu bulunmuştur.

Marshall, English ve Stewart (2001) tarafından yapılan bir araştırmada, baba veya baba figürünün varlığı ve baba çocuk ilişkisinin niteliğinin, çocukların problem davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, dört yaş

çocuklarında baba veya baba figürünün varlığı veya yokluğunun davranış problemleri üzerinde daha az etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, altı yaş çocuklarında ise baba veya baba figürüyle kurulan ilişkinin düşük düzeyde saldırganlık ve depresyon durumlarıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Baba veya baba figürünün varlığı ve ilişkinin niteliğinin çocukların davranış problemleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dört yaş çocuklarında bu etkinin daha az olduğu, ancak altı yaş çocuklarında baba veya baba figürüyle kurulan ilişkinin düşük düzeyde saldırganlık ve depresyon durumlarıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Rydel, Bohlin ve Thorell (2005) erken çocukluk dönemi 5-6 yaş grubu 112 çocukla yaptıkları çalışmada, öğretmen, akran ve ebeveyn tutumlarının sosyal yetkinlik davranışlarına etkisini incelemişler ve sonuçta çocuklardaki ebeveyn tutumlarının, sosyal yetkinlik davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu saptamışlardır.

Chen vd. (2005) anne ve babalarıyla olumlu olmayan ilişkiler kuran çocukların dahi oldukları arkadaş gruplarında da saldırgan, öfkeli, sosyal olmayan davranışlara daha çok yöneldikleri belirtilmektedir. Çocukların aile ortamında yaşadığı olumlu deneyimler, çocuğun pozitif ilişkiler kurabilmesine destek sağlamaktadır.

Özbey ve Alisinanoğlu (2009) "okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi" adlı çalışmalarında, çocukların cinsiyeti, doğum sırası, okul öncesi eğitimden yararlanma süresi, kardeş sayısı, çocuğun aile yapısı, ebeveyn eğitim düzeyi, ebeveyn mesleği gibi değişkenlere göre okul öncesi eğitime devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarında farklılaşma olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma bulguları cinsiyet değişkeninin çocukların problem davranışlarında farklılaşmaya yol açtığı yönündedir.

Gülay-Ogelman ve Çiftci-Topaloğlu (2014) "4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne babalarının ebeveyn öz yeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi" adlı araştırma sonucunda kız çocuklarının sosyal yetkinlik alt boyutunda erkek çocuklarına göre daha yüksek puana sahip olduğu

görülmüştür. Benzer şekilde çocukların sosyal yetkinlik alt boyutundan aldıkları puanlar anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılıklar görülmüş, anne lise mezunu ise çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ilkokul mezunu annelerin çocuklarına göre daha yüksek bulunmuştur. Üniversite mezunu ve ilkokul mezunu annelerin çocukları için de aynı durum söz konusudur. Üniversite mezunu babaların çocuklarının sosyal yetkinlik puanları ilkokul mezunu babaların çocuklarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bakımdan ebeveyn eğitim düzeyinin çocukların sosyal yetkinlikleri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tarkoçin (2014) okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-66 aylık çocukları olan anne ve babaların çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı araştırmada çocuklarda görülen davranış sorunlarının çocuğun cinsiyetine, babanın eğitim düzeyine, babanın yaşına ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre farklılık gösterdiğini bulunmuştur. Ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerinin çocuk sayısına, kardeş sayısına, anne öğrenim düzeyine, baba öğrenim düzeyine ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı da tespit edilmiştir.

Temiz (2014) tarafından yapılan bir araştırmada, 6 yaş çocuğu olan 34 anneye, 15 hafta boyunca haftada iki gün 3 saatlik uygulamalarla "Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi" programı uygulanmıştır. Araştırmanın amacı, iletişim becerilerinin çocukların duygularını tanıma ve ifade etme becerilerine etkisini incelemektir. İletişim becerileri olarak konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi programının uygulandığı deney grubu annelerinin konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati becerileri puanlarının uygulama sonrasında anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, deney grubuna dahil olan annelerin çocuklarının duygularını tanıma ve ifade etme becerilerinin uygulama sonrasında ölçümlerde anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu araştırma Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi programının annelerin iletişim becerilerini geliştirdiğini ve bu gelişmenin çocukların duygularını tanıma ve ifade etme becerilerine olumlu bir etki sağladığını ortaya koymaktadır.

Beck vd. (2015) yaptığı bir çalışmada, anne-baba ile çocuklar arasındaki iletişim kalitesinin, çocukların sosyal beceri seviyeleri ile doğrudan ilişkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Krizman ve arkadaşlarının (2016) yaptığı bir araştırmada da, aile içi iletişim kalitesinin, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri ve davranışlarını etkilediği sonucuna varılmıştır.

Braza vd., (2015) yürüttükleri çalışmada 5-6 yaşında okul öncesi eğitime devam eden 72 çocukta ebeveyn çocuk ilişkisi, sosyal yetkinlik davranışları ve davranış problemleri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre erkek çocuklar daha fazla saldırgan davranış sergilemekte ve kızların sosyal yetkinlik davranışlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bununla birlikte demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının sosyal yetkinlik davranışlarının daha yüksek davranış problemlerinin ise daha düşük olduğu görülmüştür.

Brassart ve Schelstraete (2015) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların iletişim becerilerini güçlendirmek, dil gelişimlerine destek olmak ve ebeveynlerin sözel tepki verme becerilerini iyileştirmek amacıyla bir ebeveyn odaklı dil müdahale programı uygulanmıştır. Araştırmacılar, 16 ebeveyne rasgele atama yöntemiyle deney grubu ve kontrol grubu olarak 8'er ebeveyn seçmiş ve 8 hafta boyunca haftalık 1.5 saatlik programı uygulamışlardır. Çalışma sonucunda, ebeveynlerin sözel tepkilerinde olumlu yönde bir iyileşme gözlenmiştir. Ayrıca, çocukların ima yollu iletişim becerilerinde artış ve olumsuz davranışlarının azalması gözlenmiştir. Bu sonuçlar, anne-baba-çocuk iletişiminin güçlendirilmesinin önemini vurgulayarak anlamlı bir bulgu sunmaktadır. Ebeveyn odaklı dil müdahale programının ebeveynlerin sözel tepkilerini iyileştirdiğini, çocukların ima yollu iletişim becerilerini geliştirdiğini ve olumsuz davranışlarının azaldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, anne-baba-çocuk iletişiminin güçlendirilmesinin önemini vurgulayan anlamlı bulgular sunmaktadır.

Gür vd., (2015) "okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-60 ay çocukların sosyal yetkinlik ve davranış durumlarının incelenmesi" adlı çalışmada 847 çocuk ile çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal yetkinlik alt boyutunda kızların aritmetik ortalaması erkeklere göre daha yüksek

bulunmuştur. Kızgınlık saldırganlık alt boyutunda ise erkeklerin puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anksiyete içe dönüklük puanları ise birbirlerine yakın bulunmuştur. Bu araştırmada 48-60 aylık çocukların sosyal yetkinlik puanları ile kızgınlık saldırganlık puanlarının korelasyonları incelenmiştir. Çocukların sosyal yetkinlik puanları ve kızgınlık saldırganlık puanları arasında orta düzeyde negatif anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre çocukların sosyal yetkinlik puanları arttıkça kızgınlık saldırganlık puanları azaldığı söylenebilir benzer şekilde çocukların sosyal yetkinlik puanları arttıkça anksiyete içe dönüklük puanlarının azaldığı sonucuna da ulaşılmıştır. Çocukların kızgınlık saldırganlık ve anksiyete içe dönüklük puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Iruka, Burchinal ve Cai (2015) tarafından yapılan çalışmada anaokulundaki Amerikalı olup Afrika kökenli 95 çocuk, 15 yaşına kadar, öğretmen-çocuk ve anne çocuk ilişkisi ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarında okul öncesi dönemde görülen problem davranışların ve okuldaki akademik başarının, anne-çocuk arasındaki ilişkinin biçimine bağlı olarak farklılık gösterdiği belirtmiştir.

Gadaire, Hendrich ve Finn-Stevenson (2017) ebeveyn çocuk etkileşiminin çocuk sosyal yetkinliği üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada araştırma bulguları çocukların sosyal yetkinliğinin zamanla arttığı yönünde bulunmuştur. Ebeveyn çocuk etkileşiminin okul öncesi dönem yıllarında diğer dönemlere göre azalmasına dair araştırma sonucu konuyla ilgili diğer araştırmalarla tutarlı bulunmuştur. Anne-baba ve çocuk etkileşiminin azalması erken çocukluk yıllarında çocukların bağımsızlığını ve akran ilişkilerinin artması ile ilişkilendirilmiştir. Ebeveyn çocuk etkileşiminin niteliğinin çocukların problem davranışlarındaki düşüşle ilişkili olması araştırmanın bir diğer sonucudur. Araştırmada, aile gelir düzeyi yüksek veya ebeveyn eğitim durumu üniversite olan çocukların sosyal yetkinliklerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca yüksek gelir düzeyindeki ailede bulunan çocukların ebeveyn etkileşim düzeyleri de yüksek bulunmuştur. Konuya bağlı çoğu araştırma bulgusuna paralel olarak sosyal yetkinliğin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı; bu farklılaşmanın kızların lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Köyceğiz (2017) “okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ve çatışma eğilimleri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi” adlı araştırmasında sözsüz iletişim alt boyutunun anne eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Annenin yaşı değişkenine göre ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Anne çalışma durumu değişkenine göre ise sözsüz iletişim alt boyutunda anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmiştir. Çalışmayan annelerin sözsüz iletişim puanlarının çalışan annelere göre anlamlı olarak yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uygun ve Kozikoğlu (2019) 2017-2018 eğitim öğretim yılında okul öncesi eğitime devam eden 521 çocuk ile yaptıkları “okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sosyal yetkinlik davranışlarının incelenmesi” adlı çalışmalarında sosyal yetkinlik davranışlarının çocuklar tarafından sıklıkla gösterildiği; sosyal yetkinlik alt boyutunda kızların lehine anlamlı bir farklılık görüldüğü, ebeveyn eğitim düzeyi ve çocukların sosyal yetkinlikleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu, benzer şekilde kardeş sayısı ile anksiyete içedönüklük arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu, yaş ve aile gelir düzeyinin ise çocukların sosyal yetkinlik, kızgınlık-saldırganlık ve anksiyete-içedönüklükleri arasında anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kızılkaya vd., (2021) yaptığı Türkiye'deki 5-6 yaş arası 106 çocuk ve ailelerinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada ise okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ile aile içi iletişim kalitesi arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ailelerin çocuklarına verdikleri destek ile çocukların sosyal becerileri arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Yani ailelerin çocuklarına duygusal destek vermesi, çocukların sosyal becerilerini artırmaktadır. Ayrıca, ailelerin çocuklarına verdikleri duygusal destek, aile içi iletişim kalitesini de artırmaktadır.

Du vd., (2021) tarafından yürütülen araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada, 175 çocuk ve ebeveyn çifti yer almış ve analiz sonucuna göre, anne-babaların çocuklarına duygusal destek verme ve disiplinli davranışlar sergileme şekillerinin, çocukların sosyal becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Özellikle, anne-babaların çocuklarına verdiği duygusal desteğin,

çocukların sosyal beceri gelişiminde önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Ayrıca, anne-babaların disiplinli davranışları ile çocukların sosyal becerileri arasında da pozitif bir ilişki saptanmıştır.

Yukarıdaki araştırmalarda, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ve aile içi iletişimin arasındaki ilişki ve çocukların sosyal davranışları ile ilgili çeşitli değişkenler ele alınmıştır. Bu konular ile ilgili Türkiye'de ve dünyanda yapılan 18 araştırma sunulmuştur. Bu araştırmaların 13'ünde nicel araştırma yöntemleri, 5'inde nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yukarıda bahsedilen araştırmaların tümünde çocuğun sosyal gelişimi ile sosyal çevresindeki insanlarla girdiği iletişimin çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Sonuç olarak bu araştırmalar göz önünde bulunduğunda çocukların sosyal davranışlarının gelişimi ile aile içi iletişim arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yani, ailelerin çocukları ile sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmaları çocukların sosyal davranışlarının gelişimine olumlu katkı sağlamaktadır. Aile içi iletişimdeki olumsuzluklar (örneğin, eleştiri, bağırma, kızgınlık gibi) çocukların sosyal davranış problemleri göstermelerine neden olabilmektedir. Araştırmalar ayrıca cinsiyet, doğum sırası, okul öncesi eğitimde geçirilen süre, kardeş sayısı, aile yapısı, ebeveyn eğitim düzeyi sosyal davranışlarını nasıl etkileyebileceğini de araştırmıştır. Cinsiyet değişkeninde kızlar lehine olumlu sonuçlar gözlemlenirken, ebeveyn eğitim düzeyiyle çocukların sosyal davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kardeş sayısı çocukların sosyal davranışlarında anlamlı bir farklılık yaratırken, ebeveynlerin yaş ve eğitim durumları da çocukların sosyal davranışlarını doğrudan etkilemiştir. Ebeveynlerin tutumlarının çocukların sosyal yeterlilik davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Aile iletişimi ile çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişkinin, ebeveyn tutumları, aile yapısı, sosyoekonomik durum, kültürel faktörler gibi çeşitli faktörlere bağlı olduğu da değişim gösterdiği de bu araştırmaların sonucudur. Bu sonuçlara göre de çocukların aile ortamında yaşadıkları olumlu deneyimler, olumlu ilişkiler kurmalarına yardımcı olduğu saptanmıştır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda sınırlı sayıda olan çocuk ve baba ilişki ve iletişimiyle ilgili yurt dışında yapılan araştırmalarda baba figürünün varlığının veya yokluğunun ve baba-çocuk ilişkisinin

kalitesinin çocukların problem davranışlarını nasıl etkilediği ile ilgili çalışmalar yapılmış ve bunlar ile ilgili bulgular tartışılmıştır.

# 3. YÖNTEM

Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmanın bu bölümde; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, veri yorumlanması ve analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

## 3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2015).

## 3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni; İstanbul ili ve ilçelerinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklardan oluşmaktadır.

Araştırmanın örnekleminde İstanbul İli Avrupa yakasında Fatih, Bahçelievler, Küçükçekmece ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş, 97 kız ve 79 erkek olmak üzere toplam 176 çocuk bulunmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları her bir çocuk için ailesi ve sınıf öğretmeni tarafından doldurulmuştur. Bu bağlamda örneklemi oluşturan çocuklara ait demografik bulgular Tablo 3.1'de gösterilmektedir.

*Tablo 3.1.*
*Araştırma örneklemini oluşturan çocukların, cinsiyet, yaş kardeş sayısı, doğum sırası, yaşadığı aile türü, ailenin sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları*

| Demografik Bilgiler | | F | % |
|---|---|---|---|
| **Cinsiyet** | Kız | 97 | 55,1 |
| | Erkek | 79 | 44,9 |
| **Yaş** | 4 Yaş | 73 | 41,5 |
| | 5 Yaş | 65 | 36,9 |
| | 6 Yaş | 38 | 21,6 |
| **Kardeş sayısı** | Tek Çocuk | 51 | 29,0 |
| | Bir Kardeş | 74 | 42,0 |
| | İki Kardeş | 39 | 22,2 |
| | Üç ve Üstü | 12 | 6,8 |
| **Doğum sırası** | İlk | 108 | 61,4 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | Orta | 20 | 11,4 |
| | Son | 48 | 27,3 |
| **Aile türü** | Çekirdek | 150 | 85,2 |
| | Geniş | 26 | 14,8 |
| **Kendilerini tanımladıkları sosyo-ekonomik düzey (SED)** | Alt SED | 9 | 5,1 |
| | Orta SED | 156 | 88,6 |
| | Üst SED | 11 | 6,3 |

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi, çocukların %55,1'inin (97) *kız,* %44,9'nun (79) ise *erkek* olduğu saptanmıştır. Çocukların, %41,5'inin (73) *4 yaş,* %36,9'unun (65) *5 yaş* , %31,6'sının (38*) 6 yaş* olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukların, %29'unun (51) *tek çocuk*, %42'sinin (74) *bir kardeşe sahip olduğu*, %22,2'sinin (39) *iki kardeşe sahip olduğu* ve %6,8'inin (12) ise *3 veya daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu* bulunmuştur. Araştırmaya katılan çocukların %61,4'ü (108) *ilk çocuk*, %11,4'ü (20) *ortanca çocuk*, %27,3'ü (48) *son çocuktur*. Çocukların %85,2'sinin (150) *çekirdek ailede yaşadığı* ve %14,8'inin (26) *ise geniş aile türünde yaşadığı* sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların ailelerinin kendilerini tanımladıkları sosyo-ekonomik durumları incelendiğinde, çocukların %5,1'inin (9) *alt sosyo-ekonomik düzeyde,* %88,6'sının (156) ise *orta sosyo-ekonomik düzeyde*, %6,3'ünün (11) ise *üst sosyo-ekonomik* düzeyde olduğu bulunmuştur.

Örneklemdeki çocukların anne ve babaların yaşları, anne ve babalara ait öğrenim durumlarına göre frekans ve yüzde dağılım sonuçları Tablo 3.2.'de verilmiştir.

*Tablo 3.2.*
*Araştırmanın örneklemini oluşturan çocukların annelerinin ve babalarının yaş, öğrenim durumu değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları*

| | | f | % |
|---|---|---|---|
| **Anne Yaşı** | 20-29 | 26 | 14,8 |
| | 30-39 | 107 | 60,8 |
| | 40 ve üzeri | 43 | 24,4 |
| **Anne Eğitim Durumu** | İlkokul | 9 | 5,1 |
| | Ortaokul | 19 | 10,8 |
| | Lise | 53 | 30,1 |
| | Üniversite | 82 | 46,6 |
| | Lisansüstü | 13 | 7,4 |
| **Baba Yaşı** | 20-29 | 9 | 5,1 |
| | 30-39 | 85 | 48,3 |
| | 40 ve üzeri | 82 | 46,6 |
| **Baba Eğitim Durumu** | İlkokul | 15 | 8,5 |
| | Ortaokul | 21 | 11,9 |
| | Lise | 53 | 30,1 |
| | Üniversite | 76 | 43,2 |
| | Lisansüstü | 11 | 6,3 |

Tablo 3.2.'de, örneklem grubundaki annelerin %14,8'inin (26) *20-29 yaş arasında*, %60,8'inin (107) *30-39 yaş arasında*, %24,4'ünün (43) *40 yaş ve üzeri olduğu* görülmektedir. Annelerin öğrenim durumlarına bakıldığında ise ; %5,1'inin (9) *ilkokul,* %10,8'inin (19) *ortaokul,* %30,1'inin (53) *lise*, %46,6'sının (82*) üniversite* ve %7,4'ünün (13) ise *yüksek lisans* mezunu olduğu görülmektedir.

Örneklem grubundaki çocukların babalarının %5,1'inin (9) *20-29 yaş*, %48,3'ünün (85) *30-39 yaş*, %46,6'sının (82) *40 yaş ve üzeri olduğu* görülmektedir. Babaların öğrenim durumuna bakıldığında; %8,5'inin (15) *ilkokul*, %11,9'unun (21) *ortaokul,* %30,1'inin (53) *lise*, %43,2'sinin (76*) üniversite* ve %6,3'ünün (11) ise *yüksek lisans* mezunu olduğu görülmektedir.

Örneklemdeki çocukların anne ve babaların çocuklarıyla birlikte geçirdikleri süre değişkenine göre frekans ve yüzde dağılım sonuçları Tablo 3.3.'de verilmiştir.

*Tablo 3.3.*
*Araştırmanın örneklemini oluşturan çocukların annelerinin ve babalarının çocuklarıyla geçirdikleri süre değişkenlerine göre frekans ve yüzde dağılımları*

| | | f | % |
|---|---|---|---|
| **Anne İle Geçirilen Zaman** | 1 saatten az | 9 | 5,1 |
| | 1-3 saat | 14 | 8,0 |
| | 4-6 saat | 51 | 29,0 |
| | 7 saat ve üzeri | 102 | 58,0 |
| **Baba İle Geçirilen Zaman** | 1 saatten az | 28 | 15,9 |
| | 1-3 saat | 69 | 39,2 |
| | 4-6 saat | 70 | 39,8 |
| | 7 saat ve üzeri | 9 | 5,1 |
| **Anne ve Baba İle Ortak Geçirilen Zaman** | 1 saatten az | 33 | 18,8 |
| | 1-3 saat | 64 | 36,4 |
| | 4-6 saat | 66 | 37,5 |
| | 7 saat ve üzeri | 13 | 7,4 |

Örneklem grubundaki çocukların anneleri ile geçirdikleri süreler incelendiğinde %5,1'inin (9) *1 saatten az*, %80'inin (14) *1-3 saat*, %29'unun (51) 4-*6 saat*, %58,'inin (102) *7 saat ve üzeri* olduğu tespit edilmiştir. Çocukların babalarıyla geçirdikleri süreler incelendiğinde %15,9'unun (28) *1 saatten az*, %39,2'inin (69) *1-3 saat*, %39,8'inin (70) *4-6 saat*, %5,1'inin 9) *7 saat ve üzeri* olduğu tespit edilmiştir. Örneklem grubunu oluşturan çocukların anne ve babalarıyla birlikte ortak geçirdiği süreler incelendiğinde ise %18,6'ının (33) *1 saatten az*, %36,4'ünün (64) *1-3 saat,* %37,5'inin (66) *4-6 saat*, %7,4'ünün (13) *7 saat ve üzeri* olduğu tespit edilmiştir.

## 3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada, örneklem grubunu oluşturan çocukların ve ebeveynlerinin demografik özelliklerine ulaşmak amacıyla araştırmacının hazırladığı "Genel Bilgi Formu", çocukların okul ortamında gösterdikleri sosyal davranışlarını belirlemek amacıyla LaFreniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilen ve Türkiye'deki geçerlik-güvenirlik çalışmaları Çorapçı ve diğ. (2010) tarafından yapılmış olan "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30)'' ölçeği ve çocukların aile içi iletişimlerini incelemek ve ebeveynlerinin çocukları ile aralarındaki iletişime yönelik davranışlarını saptamak adına Arabacı (2011) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan "Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)" kullanılmıştır.

### 3.3.1. Genel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan "Genel Bilgi Formu", formu dolduran kişi ve formu dolduran kişinin çocuğunun; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, yaşadığı aile türü; anne ve babanın yaşı, anne ve babanın öğrenim durumu, gelir düzeyi ve çocukla birlikte geçirilen zaman bilgilerini belirlemeye yönelik 13 sorudan oluşmaktadır.

### 3.3.2. SYDD- 30 (Sosyal Yetkinlik – Davranış Değerlendirmesi)

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30), LaFreniere ve Dumas (1995) tarafından geliştirilmiş ve okul öncesi dönemdeki çocukların sorun belirtileri ile sosyal becerilerinin niteliğini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçek, üç alt ölçekten oluşmaktadır ve her biri 10 madde içermektedir.Sosyal Yetkinlik (SY) alt ölçeği; çocukların akranlarıyla bir aradayken gösterdikleri işbirliği, anlaşmazlıklara çözüm yolları arama gibi olumlu özellikleri ölçmektedir.Kızgınlık-Saldırganlık (KS) alt ölçeği; yetişkinlere karşı gelme ve akran ilişkilerinde uyumsuz ve saldırgan davranma gibi dışsallaştırma sorun belirtilerini değerlendirmektedir. Anksiyete-İçe dönüklük (Aİ) alt ölçeği; çocukların üzgün, depresif duygu durumları ve grup içinde çekingenlik gibi içselleştirme sorun belirtilerini ölçmektedir. SYDD-30, 6 basamaklı Likert ölçeği kullanılarak (1= hiçbir zaman, 2 ya da 3= bazen, 4 ya da 5= sık sık, 6= her zaman) değerlendirilmektedir. Ölçekte tersine puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek, öğretmen veya ebeveynler tarafından doldurulmaktadır. Çorapçı, Aksan, Arslan-Yalçın ve Yağmurlu (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, SYDD-30 ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama çalışması gerçekleştirilmiştir. Aİ, KS ve SY alt ölçekleri için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .45 ($p<.01$), .64 ve .71 ($p<.001$) olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada, Aİ alt ölçeği için iç tutarlılık katsayısı .89, KS alt ölçeği için iç tutarlılık katsayısı .87, SY alt ölçeği için ise iç tutarlılık katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

### 3.3.3. Anne Baba Çocuk İletişim Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)

Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABÇİDA), Arabacı (2011)tarafından geliştirilmiş ve 48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocuklarıyla

iletişimlerini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Araç, beş alt boyuttan oluşmaktadır: konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati. ABÇİDA, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapıldıktan sonra 86 maddeye sahiptir, ancak bu çalışmada 3 maddeye indirgenmiştir. Araç, anne-babalara bireysel veya küçük gruplar halinde uygulanabilen bir değerlendirme aracıdır. Konuşma alt boyutunda 8 madde, Dinleme alt boyutunda 6 madde, Mesaj alt boyutunda 8 madde, Sözsüz iletişim alt boyutunda 6 madde ve Empati alt boyutunda 9 madde bulunmaktadır. Beşli Likert tipi derecelendirme kullanılarak yanıtlar verilir. Uygulama formunda araca ilişkin kısa bir bilgi bulunur ve zaman sınırlaması yoktur. Cevaplar, uygulama formu üzerinde işaretlenerek verilir. Dinleme alt boyutunda 6. madde, mesaj alt boyutunda 1., 3., 4., 6., 7. ve 8. maddeler ve sözsüz iletişim alt boyutunda 1. madde, iletişimdeki olumsuz davranışları ifade ettiği için ters olarak kodlanır. ABÇİDA'nın alt boyutlarından alınan puanların yüksek olması, anne-babanın çocuğuyla olumlu ve etkili bir iletişim içinde olduğunu gösterir. Öte yandan, iletişim puanlarının düşük olması, anne-babanın çocuklarıyla iletişiminde aksayan yönlerin olduğunu işaret eder. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı'nın (ABÇİDA) konuşma alt boyutun ait iç tutarlılık katsayısı (α) .67, dinleme alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .70, mesaj alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .60, sözsüz iletişim alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .56 ve empati alt boyutuna ait iç tutarlılık katsayısı (α) .73'tür. Bu çalışmada yeniden hesaplanmış olup toplam iç tutarlılık katsayısı (α) .79, konuşma alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) 54, dinleme alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) .55, mesaj alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) .50, sözsüz iletişim alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α).41 ve empati alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı (α) .68 olarak bulunmuştur. Bu değerler, aracın iç tutarlılık açısından orta düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir

## .3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada öncelikle üniversitenin etik kurul komisyonundan araştırma etik kurul onayı alınmıştır. Araştırma kapsamında okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim görmeye devam eden çocuklara ulaşabilmek adına İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan resmi izinler doğrultusunda örneklemi oluşturacak okulların yöneticileri ve öğretmenlerine araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi

verilmiştir. Bilgiler doğrultusunda araştırmaya gönüllülük esasında katılmayı kabul eden öğretmenler ve bu öğretmenlerin sınıflarında öğrenim görmeye devam eden öğrencilerin ailelerine araştırmada kullanılan ölçekler teslim edilmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından "Genel Bilgi Formu" ve "Anne-Baba-Çocuk İletişim Değerlendirme Aracı (ABÇİDA)" çocukların ebeveynleri tarafından, "Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30)" çocukların okul öncesi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur.

## 3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bununla ilişkili değişkenlerin değerlendirilmesi için, yapılan araştırmada Genel Bilgi Formu, Anne-Baba- Çocuk İletişimi Değerlendirme Aracı (ABÇİDA) ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği'nden (SYDD-30 elde edilen verilerin IBM SPSS istatistik programı kullanılarak analizleri yapılmış, anlamlılık düzeyi olarak .05 kabul edilmiştir.

*Tablo 3.4.*

*Okul öncesi dönem çocukların ABÇİDA ve SYDD ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin minimum, maksimum, ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık sonuçları*

| | N | Min | Max | x̄ | ss | Çarpıklık | Basıklık |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| ABCİDA Toplam | 176 | 3,35 | 4,95 | 4,250 | ,28542 | -,430 | ,230 |
| ABCİDA Konuşma | 176 | 2,63 | 5,00 | 4,227 | ,40299 | -,435 | 1,058 |
| ABCİDA Dinleme | 176 | 3,17 | 5,00 | 4,460 | ,37807 | -,376 | -,412 |
| ABCİDA Mesaj | 176 | 2,88 | 5,00 | 4,128 | ,42780 | -,584 | ,151 |
| ABCİDA Sözsüz İletişim | 176 | 3,00 | 5,00 | 4,435 | ,38824 | -,589 | ,263 |
| ABCİDA Empati | 176 | 2,78 | 5,00 | 4,115 | ,47031 | -,333 | ,229 |
| SYDD Anksiyete İçeDönüklük | 176 | 1,00 | 4,40 | 1,867 | ,75216 | 1,336 | 1,449 |
| SYDD Kızgınlık Saldırganlık | 176 | 1,00 | 4,00 | 1,707 | ,58483 | 1,284 | 1,454 |
| SYDD Sosyal Yetkinlik | 176 | 2,80 | 6,00 | 4,876 | ,78974 | -,559 | -,724 |

Tablo 3.4'te araştırmada kullanılan ölçeklerde, araştırmaya dahil edilen çocukların her iki ölçeğe ait alt boyut puanlarının dağılımının normal olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan çarpıklık (kurtosis) ve basıklık (skewness) değerleri gösterilmektedir. Çarpıklık ve Basıklık değerlerinin -1.96 ile + 1.96 aralığında olup, normal dağılım gösterdiği görülmektedir (Curran, West ve Finch, 1996; Hair, Black,

Babin ve Anderson, 2010; Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu sebeplerle verilerin analizinde parametrik tekniklerin kullanılmasının uygun olduğu tespit edilmiştir. (Pizarro, Guerrero ve Galindo, 2002).

Araştırmaya dahil edilen okul öncesi dönem çocuklarının SYDD-30 alt boyutlarında (Anksiyete/İçe Dönüklük, Kızgınlık/Saldırganlık, Sosyal Yetkinlik) ile okul öncesi dönem çocuklarının demografik değişkenlerine göre (cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, aile türü, ailenin kendini tanımladığı sosyoekonomik düzey,anne ve baba yaşı, anne ve baba öğrenim durumu, anne ile geçirilen süre, baba ile geçirilen süre, aile ile ortak geçirilen süre) değişkenlerine göre anlamlı düzeyde bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla iki değişkenli gruplarda Bağımsız Örneklem t testi (Independent Sample t test) üç veya daha fazla grubun karşılaştırılmasında ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) kullanılmıştır. Tüm çalışmada anlamlılık düzeyleri ($p<0,05$) veya ($p<0,01$) değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Anlamlı farklılık saptanan gruplar arasındaki farkın kaynağının belirlenmesi içi LSD Post Hoc testi kullanılmıştır.

# 4.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın verileri üzerinde istatistik analizleri yapılması sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ABÇİDA ve SYDD-30 alt ölçekleri için iç tutarlık bilgilerine ilk bölümde yer verilmiştir. Araştırma örneklemini oluşturan çocukların aile içi iletişimleri ve sosyal davranışları arasındaki ilişki ikinci bölümde yer almaktadır. Son olarak ise çocukların demografik özelliklerine göre aile içi iletişim (ABÇİDA) ve sosyal davranışları (SYDD-30) dair bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların Anne-Baba-Çocuk İletişimi Değerlendirme Ölçeği ile Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği SYDD-30 dan aldıkları puanlar arasındaki ilişki düzeyleri Pearson korelasyon analizi ile incelenmiş olup, Tablo 4.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların SYDD-30 ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyetlerine göre t-testi sonuçları Tablo 4.2.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların yaşına göre alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.3. ve Tablo 4.3.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların kardeş sayısına göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.4. ve Tablo 4.4.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların doğum sırasına göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.5. ve Tablo 4.5.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların aile türüne (çekirdek & geniş aile) göre SYDD-30 alt ölçek puan ortalamalarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 4.6.'da sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların anne yaşına SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.7. ve Tablo 4.7.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların anne öğrenim durumuna göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.8. ve Tablo 4.8.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların baba yaşına SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.9. ve Tablo 4.9.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların baba öğrenim durumuna göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.10. ve Tablo 4.10.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların ailelerinin kendilerini tanımladıkları sosyoekonomik düzeye göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.11. ve Tablo 4.11.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların anne ile geçirdikleri ortak süreye göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.12. ve Tablo 4.12.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların baba ile geçirdikleri ortak süreye göre SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.13. ve Tablo 4.13.1.'de sunulmuştur.

Araştırmaya dâhil edilen okul öncesi dönemdeki çocukların aile ile geçirdikleri ortak süreye SYDD-30 alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ile ANOVA testi sonuçları Tablo 4.14. ve Tablo 4.14.1.'de sunulmuştur.

Aile içi iletişim ve sosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek amacıyla ABÇİDA ve SYDD-30 için çalışmada kullanılan alt ölçeklerinin her birinin birbirleriyle olan korelasyonu incelenmiş, sonuçlar Tablo 4.1.'de verilmiştir.

*Tablo 4.1.*
*ABÇİDA ve SYDD Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyon Değerleri (n=176)*

| | | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 1.ABÇİDA Toplam | r | - | | | | | | | | |
| 2.ABÇİDA Konuşma | r | ,788** | - | | | | | | | |
| 3.ABÇİDA Dinleme | r | ,697** | ,485** | - | | | | | | |
| 4.ABÇİDA Mesaj | r | ,457** | ,049 | ,335** | - | | | | | |
| 5.ABÇİDA Sözsüz İletişim | r | ,671** | ,491** | ,411** | ,114 | - | | | | |
| 6.ABÇİDA Empati | r | ,776** | ,631** | ,327** | ,047 | ,435** | - | | | |
| 7.SYDD Anksiyete İçe Dönüklük | r | -,058 | -,105 | -,030 | ,030 | -,065 | -,038 | - | | |
| 8.SYDD Kızgınlık Saldırganlık | r | -,103 | -,042 | -,106 | -,015 | -,048 | -,130 | ,085 | - | |
| 9.SYDDSosyal Yetkinlik | r | **,174*** | **,158*** | ,098 | -,047 | **,160*** | ,207** | -,298** | -,525** | - |

*p<0.05; **p< 0.01; N=176

Tablo 4.1 incelendiğinde çocukların SYDD Anksiyete İçe Dönüklük puanları ile ABÇİDA Toplam (r=-,058;p>.05), ABÇİDA Konuşma (r=-,105;p>.05), ABÇİDA Dinleme (r=-,030;p>.05), ABÇİDA Mesaj (r=,030;p>.05), ABÇİDA Sözsüz İletişim (r=-,065;p>.05) ve ABÇİDA Empati (r=-,038;p>.05) puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Yani çocukların anksiyete ve içe dönüklük davranışları aile içi ilişkileri arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.1 incelendiğinde çocukların SYDD kızgınlık ve saldırganlık puanları ile ABÇİDA Toplam (r=-,103;p>.05), ABÇİDA Konuşma (r=-,042;p>.05), ABÇİDA Dinleme (r=-,106;p>.05), ABÇİDA Mesaj (r=,015;p>.05), ABÇİDA Sözsüz İletişim (r=-,048;p>.05) ve ABÇİDA Empati (r=-,130;p>.05) puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Yani çocukların kızgınlık ve saldırganlık davranışları ile aile içi ilişkileri arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.1 incelendiğinde çocukların SYDD sosyal yetkinlik puanları ile ABÇİDA Dinleme (r=,098;p>.05) ve ABÇİDA Mesaj (r=-,047;p>.05) puanları

arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı ancak ABÇİDA Toplam (r=,174;p<.05), ABÇİDA Konuşma (r=,158;p<.05), ABÇİDA Sözsüz İletişim (r=,160;p<.05) ve ABÇİDA Empati (r=,207;p<.05) alt boyutları açısından pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani çocukların sosyal yetkinlik davranışları artarken aile içi ilişkilerinin konuşma, sözsüz iletişim ve empati açısından artış olduğu ancak dinleme ve mesaj açısından herhangi bir ilişki olduğu söylenebilir.

Okul öncesi dönem çocukların **cinsiyetine** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri Tablo 4.2. de verilmiştir.

*Tablo 4.2.*
*Okul öncesi dönem çocukların **cinsiyete** göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi sonucu*

| | **Cinsiyet** | **N** | **x̄** | **ss** | **t** | **sd** | **p** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| SYDD Anksiyete/İçe Dönüklük | Kız | 97 | 1,90 | 0,77 | ,640 | 174 | ,523 |
| | Erkek | 79 | 1,83 | 0,73 | | | |
| SYDD Kızgınlık/Saldırganlık | Kız | 97 | 1,67 | 0,61 | -,864 | 174 | ,389 |
| | Erkek | 79 | 1,75 | 0,56 | | | |
| SYDD Sosyal Yetkinlik | Kız | 97 | 4,93 | 0,75 | 1,082 | 174 | ,281 |
| | Erkek | 79 | 4,81 | 0,83 | | | |

*p<0.05; **p< 0.01; N=176

Tablo 4.2 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **cinsiyetine** göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi incelendiğinde çocukların cinsiyetine göre SYDD anksiyete / içe dönüklük puanlarında ($t_{(174)}$=,640,p>0.05), SYDD kızgınlık/ saldırganlık puanlarında ($t_{(174)}$=-,864, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($t_{(174)}$=1,082, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içe dönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının çocukların cinsiyetine bağlı anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri Tablo 4.3'te verilmiştir.

*Tablo 4.3*
*Okul öncesi dönem çocukların yaşına göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri*

| | | N | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçeDönüklük** | 4 Yaş | 73 | 1,88 | 0,69 |
| | 5 Yaş | 65 | 1,97 | 0,83 |
| | 6 Yaş | 38 | 1,68 | 0,71 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | 4 Yaş | 73 | 1,73 | 0,60 |
| | 5 Yaş | 65 | 1,67 | 0,53 |
| | 6 Yaş | 38 | 1,73 | 0,66 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | 4 Yaş | 73 | 4,80 | 0,81 |
| | 5 Yaş | 65 | 4,91 | 0,78 |
| | 6 Yaş | 38 | 4,97 | 0,76 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.3'te görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; çocukların SYDD Anksiyete/İçedönüklük dört yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,88,ss=0,69), beş yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,97,ss=0,83) ve altı yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,68,ss=0,71) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık dört yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,73,ss=0,60), beş yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,67, ss=0,53) ve dört yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,73, ss=0,66) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik dört yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,80, ss=0,81), beş yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,91, ss=0,78) ve dört yaş çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,97, ss=0,76) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.3.1'te verilmiştir

*Tablo 4.3.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların yaşına göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçeDönüklük** | Gruplararası | 1,999 | 2 | ,999 | 1,782 | ,171 |
| | Gruplar içi | 97,007 | 173 | ,561 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | Gruplararası | ,136 | 2 | ,068 | ,197 | ,821 |
| | Gruplar içi | 59,718 | 173 | ,345 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | ,862 | 2 | ,431 | ,688 | ,504 |
| | Gruplar içi | 108,283 | 173 | ,626 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1= 4 yaş, 2=5 yaş 3=6 yaş

Tablo 4.3.1'de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde çocukların yaşına göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(2-173)}$=1,782, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(2-173)}$=,197, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(2-173)}$=,688, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içeDönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının yaşları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **kardeş sayısına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri Tablo 4.4'te verilmiştir.

*Tablo 4.4.*
*Okul öncesi dönem çocukların **kardeş sayısına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçeDönüklük** | Tek Çocuk | 51 | 1,80 | 0,75 |
| | Bir Kardeş | 74 | 1,78 | 0,66 |
| | İki Kardeş | 39 | 2,07 | 0,75 |
| | Üç ve Üstü | 12 | 2,06 | 1,17 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | Tek Çocuk | 51 | 1,77 | 0,63 |
| | Bir Kardeş | 74 | 1,67 | 0,53 |
| | İki Kardeş | 39 | 1,74 | 0,65 |
| | Üç ve Üstü | 12 | 1,53 | 0,46 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Tek Çocuk | 51 | 4,82 | 0,84 |
| | Bir Kardeş | 74 | 4,92 | 0,77 |
| | İki Kardeş | 39 | 4,78 | 0,85 |
| | Üç ve Üstü | 12 | 5,12 | 0,42 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **kardeş sayısına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük tek çocuk olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,80, ss=0,75), bir kardeş olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,78, ss=0,66), iki kardeş olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,07 , ss=0,75) ve üç kardeş ve üstü çocukların pu an ortalamalarının ($\bar{x}$=2,06,ss=1,17) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık tek çocuk olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,77, ss=0,63), bir kardeş olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,67, ss=0,53), iki kardeş olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,74 , ss=0,65) ve üç kardeş ve üstü çocukların pu an ortalamalarının ($\bar{x}$=1,53, ss=0,46) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik tek çocuk olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,82 ss=0,84), bir kardeş olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,92, ss=0,77), iki kardeş olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,78, ss=0,85) ve üç kardeş ve üstü çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,12,ss=0,42) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **kardeş sayısına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.4.1.'de verilmiştir

*Tablo 4.4.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **kardeş sayısına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçeDönüklük** | Gruplararası | 2,812 | 3 | ,937 | 1,676 | ,174 |
| | Gruplar içi | 96,194 | 172 | ,559 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | Gruplararası | ,681 | 3 | ,227 | ,659 | ,578 |
| | Gruplar içi | 59,174 | 172 | ,344 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 1,340 | 3 | ,447 | ,713 | ,546 |
| | Gruplar içi | 107,805 | 172 | ,627 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1= tek çocuk , 2= bir kardeş 3= iki kardeş 4= üç ve üstü

Tablo 4.4.1.'de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **kardeş sayısına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde çocukların kardeş sayısına göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(3-172)}$=1,676, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(3-172)}$=,659, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(3-1732}$=,713, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içedönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının kardeş sayıları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **doğum sırası** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri Tablo 4.5 de verilmiştir.

*Tablo 4.5*
*Okul öncesi dönem çocukların **doğum sırası** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçeDönüklük** | İlk | 108 | 1,81 | 0,72 |
| | Orta | 20 | 2,08 | 0,84 |
| | Son | 48 | 1,92 | 0,79 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | İlk | 108 | 1,75 | 0,59 |
| | Orta | 20 | 1,66 | 0,49 |
| | Son | 48 | 1,64 | 0,62 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | İlk | 108 | 4,86 | 0,78 |
| | Orta | 20 | 4,87 | 0,71 |
| | Son | 48 | 4,92 | 0,86 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.5 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **doğum sırasına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük ilk çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,81, ss=0,72), ortanca çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,08, ss=0,84) ve son çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,92, ss=0,79) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık ilk çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,75, ss=0,59), ortanca çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,66, ss=0,49) ve son çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,64, ss=0,62) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik ilk çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,86, ss=0,78), ortanca çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,87, ss=0,71) ve son çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,92, ss=0,86) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **doğum sırasına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.5.1.de verilmiştir

*Tablo 4.5.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların doğum sırasına göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | 1,376 | 2 | ,688 | 1,219 | ,298 |
| | Gruplar içi | 97,631 | 173 | ,564 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık/ Saldırganlık** | Gruplararası | ,432 | 2 | ,216 | ,628 | ,535 |
| | Gruplar içi | 59,423 | 173 | ,343 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | ,133 | 2 | ,066 | ,105 | ,900 |
| | Gruplar içi | 109,012 | 173 | ,630 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1= ilk, 2= ortaı 3= son

Tablo 4.5.1.. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **doğum sırasına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde çocukların doğum sırasına göre SYDD Anksiyete/İçedönüklük puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=1,219, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=,628, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=,105, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete/içedönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının doğum sıraları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **aile türüne (çekirdek/geniş aile)** göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi analizi sonucu Tablo 4.6 da verilmiştir

*Tablo 4.6*
*Okul öncesi dönem çocukların aile türüne (çekirdek/geniş aile) göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi sonucu*

| | Aile Türü | N | $\bar{x}$ | ss | t | sd | p |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçe Dönüklük** | Çekirdek | 150 | 1,84 | 0,72 | -1,085 | 174 | 279 |
| | Geniş | 26 | 2,02 | 0,92 | | | |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | Çekirdek | 150 | 1,70 | 0,59 | -,259 | 174 | 796 |
| | Geniş | 26 | 1,73 | 0,55 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Çekirdek | 150 | 4,90 | 0,79 | ,749 | 174 | 455 |
| | Geniş | 26 | 4,77 | 0,81 | | | |

Tablo 4.6 da görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **aile türüne (çekirdek/ geniş aile)** göre SYDD puanlarına ilişkin t-testi incelendiğinde çocukların aile türüne göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($t_{(174)}$=-1,085, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($t_{(174)}$=-,259, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($t_{(174)}$=,749, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içedönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının ailesinin çekirdek veya geniş aile olma açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.7. de verilmiştir

*Tablo 4.7*
*Okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | 20-29 | 26 | 1,84 | 0,77 |
| | 30-39 | 107 | 1,84 | 0,75 |
| | 40 ve üstü | 43 | 1,94 | 0,77 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | 20-29 | 26 | 1,83 | 0,51 |
| | 30-39 | 107 | 1,72 | 0,62 |
| | 40 ve üstü | 43 | 1,59 | 0,53 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | 20-29 | 26 | 4,56 | 0,88 |
| | 30-39 | 107 | 4,87 | 0,79 |
| | 40 ve üstü | 43 | 5,09 | 0,68 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.7 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; anneleri 20-29 yaşında olan çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,84, ss=0,77), anneleri 30-39 çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,84, ss=0,75) ve anneleri 40 yaş ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,94, ss=0,77) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/ anneleri 20-29 yaşında olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,83, ss=0,51), anneleri 30-39 çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,72, ss=0,62) ve anneleri 40 yaş ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,59, ss=0,53) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik anneleri 20-29 yaşında olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,56, ss=0,88), anneleri 30-39 çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,87, ss=0,79) ve anneleri 40 yaş ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,09 , ss=0,68) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.7.1. de verilmiştir

*Tablo 4.7.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | **Kareler Toplamı** | **sd** | **Kareler Ortalaması** | **F** | **p** | **Farkın Kaynağı** |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | ,321 | 2 | ,160 | ,281 | ,755 | |
| | Gruplar içi | 98,686 | 173 | ,570 | | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | | |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | Gruplararası | 1,007 | 2 | ,504 | 1,481 | ,230 | |
| | Gruplar içi | 58,847 | 173 | ,340 | | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 4,518 | 2 | 2,259 | 3,735 | **,026*** | **3>1** |
| | Gruplar içi | 104,627 | 173 | ,605 | | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1= 20-29 yaş aralığı, 2=30-39 yaş aralığı 3=40 yaş üstü

Tablo 4.7.1. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **anne yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde çocukların anne yaşı göre SYDD Anksiyete/İçedönüklük puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=,281, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=1,481, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı, ancak ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=3,735, p<0.05) anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için LSD post hoc testi yapılmış olup; annenin yaşı 40 ve üstündeki ($\bar{x}$=2,21)

çocukların sosyal yetkinlik puanlarının anneleri 20-29 yaş arasında olan çocukların sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içedönüklük, kızgınlık / saldırganlık davranışlarının anne yaşı açısından anlamlı bir farklılık göstermediği, sosyal yetkinlik davranışları açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.8 de verilmiştir

Tablo 4.8.
*Okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete / İçeDönüklük** | İlkokul | 9 | 1,89 | 1,05 |
| | Ortaokul | 19 | 2,02 | 0,91 |
| | Lise | 53 | 1,89 | 0,77 |
| | Üniversite | 82 | 1,82 | 0,70 |
| | Lisansüstü | 13 | 1,82 | 0,59 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık / Saldırganlık** | İlkokul | 9 | 1,50 | 0,45 |
| | Ortaokul | 19 | 1,77 | 0,53 |
| | Lise | 53 | 1,76 | 0,64 |
| | Üniversite | 82 | 1,69 | 0,55 |
| | Lisansüstü | 13 | 1,63 | 0,77 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | İlkokul | 9 | 4,99 | 0,68 |
| | Ortaokul | 19 | 4,74 | 0,75 |
| | Lise | 53 | 4,73 | 0,86 |
| | Üniversite | 82 | 5,00 | 0,78 |
| | Lisansüstü | 13 | 4,81 | 0,59 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.8. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; annelerinin öğrenim durumu SYDD Anksiyete/İçeDönüklük ilkokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,89, ss=1,05), ortaokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,02, ss=0,91), lise için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,89, ss=0,77), üniversite için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,82, ss=0,70) ve lisansüstü için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,82, ss=0,59) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık ilkokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,50, ss=0,45), ortaokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,77, ss=0,53), lise için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,76, ss=0,64), üniversite için puan

ortalamalarının ($\bar{x}$=1,69, ss=0,55) ve lisansüstü için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,63, ss=0,77) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik ilkokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,99, ss=0,68), ortaokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,74, ss=0,75), lise için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,73, ss=0,86), üniversite için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,00, ss=0,78) ve lisansüstü için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,81, ss=0,59) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.8.1. de sunulmuştur

*Tablo 4.8.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete İçeDönüklük** | Gruplararası | ,691 | 4 | ,173 | ,301 | ,877 |
| | Gruplar içi | 98,315 | 171 | ,575 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık Saldırganlık** | Gruplararası | ,693 | 4 | ,173 | ,501 | ,735 |
| | Gruplar içi | 59,161 | 171 | ,346 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 2,790 | 4 | ,698 | 1,122 | ,348 |
| | Gruplar içi | 106,354 | 171 | ,622 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1=ilkokul, 2= ortaokul 3= lise 4=üniversite 5=lisansüstü

Tablo 4.8.1. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **anne öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde anne öğrenim durumuna göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(4-171)}$=,301, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(4-171)}$=,501, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(4-171)}$=1,122, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı, tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete/içedönüklük, kızgınlık/saldırganlık sosyal yetkinlik davranışlarında anne öğrenim durumu açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.9 de verilmiştir

*Tablo 4.9.*
*Okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyet e/İçeDönüklük** | 20-29 | 9 | 1,66 | 0,77 |
| | 30-39 | 85 | 1,78 | 0,70 |
| | 40 ve üstü | 82 | 1,98 | 0,79 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | 20-29 | 9 | 1,53 | 0,32 |
| | 30-39 | 85 | 1,75 | 0,59 |
| | 40 ve üstü | 82 | 1,68 | 0,60 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | 20-29 | 9 | 5,02 | 0,83 |
| | 30-39 | 85 | 4,78 | 0,85 |
| | 40 ve üstü | 82 | 4,96 | 0,71 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

*p<0.05, **p<0.01, 1= 20-29 yaş aralığı, 2=30-39 yaş aralığı 3=40 yaş üstü

Tablo 4.9.da görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; babaları 20-29 yaşında olan çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,66, ss=0,77), babaları 30-39 çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,78, ss=0,70) ve babaları 40 yaş ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,98 ss=0,79) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık babaları 20-29 yaşında olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,53, ss=0,32), babaları 30-39 yaşında olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,75, ss=0,59) ve babaları 40 yaş ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,68, ss=0,60) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik babaları 20-29 yaşında olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,02, ss=0,83), babaları 30-39 çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,78, ss=0,85) ve babaları 40 yaş ve üstü olan çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,96, ss=0,71) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.9.1. de verilmiştir

*Tablo 4.9.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | P |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete İçeDönüklük** | Gruplararası | 2,096 | 2 | 1,048 | 1,871 | ,157 |
| | Gruplar içi | 96,910 | 173 | ,560 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık Saldırganlık** | Gruplararası | ,502 | 2 | ,251 | ,731 | ,483 |
| | Gruplar içi | 59,353 | 173 | ,343 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 1,651 | 2 | ,826 | 1,329 | ,268 |
| | Gruplar içi | 107,494 | 173 | ,621 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

Tablo 4.9.1.de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **baba yaşına** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde baba yaşına göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(2-173)}$=1,871, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(2-173)}$=,731, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(2-173)}$=1,329, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı, tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içedönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarında baba yaşı açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.10.'da verilmiştir

*Tablo 4.10*
*Okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | n | x | ss |
|---|---|---|---|---|
| SYDD Anksiyete İçeDönüklük | İlkokul | 15 | 1,74 | 0,84 |
| | Ortaokul | 21 | 1,70 | 0,79 |
| | Lise | 53 | 1,97 | 0,77 |
| | Üniversite | 76 | 1,88 | 0,73 |
| | Lisansüstü | 11 | 1,75 | 0,58 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| SYDD Kızgınlık Saldırganlık | İlkokul | 15 | 1,75 | 0,75 |
| | Ortaokul | 21 | 1,66 | 0,44 |
| | Lise | 53 | 1,80 | 0,62 |
| | Üniversite | 76 | 1,61 | 0,51 |
| | Lisansüstü | 11 | 1,95 | 0,83 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| SYDD Sosyal Yetkinlik | İlkokul | 15 | 4,87 | 0,86 |
| | Ortaokul | 21 | 4,95 | 0,79 |
| | Lise | 53 | 4,73 | 0,75 |
| | Üniversite | 76 | 5,03 | 0,77 |
| | Lisansüstü | 11 | 4,40 | 0,78 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.10 da görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; babalarının öğrenim durumu SYDD Anksiyete/İçeDönüklük ilkokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,74, ss=0,84), ortaokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,70, ss=0,79), lise için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,97, ss=0,77), üniversite için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,88, ss=0,73) ve lisansüstü için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,75, ss=0,58) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık ilkokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,75, ss=0,75), ortaokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,66, ss=0,44), lise için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,80, ss=0,62), üniversite için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,61, ss=0,51) ve lisansüstü için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,95, ss=0,83) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik ilkokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,87, ss=0,86), ortaokul için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,95, ss=0,79), lise için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,73, ss=0,75), üniversite için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,03, ss=0,77) ve lisansüstü için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,40, ss=0,78) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.10.1. de sunulmuştur

*Tablo 4.10.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumuna** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | 1,575 | 4 | ,394 | ,691 | ,599 |
| | Gruplar içi | 97,431 | 171 | ,570 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | Gruplararası | 1,825 | 4 | ,456 | 1,344 | ,256 |
| | Gruplar içi | 58,030 | 171 | ,339 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 5,657 | 4 | 1,414 | 2,337 | ,057 |
| | Gruplar içi | 103,487 | 171 | ,605 | | |
| | Toplam | | | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1=ilkokul, 2= ortaokul 3= lise 4=üniversite 5=lisansüstü

Tablo 4.10.1. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **baba öğrenim durumu** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde baba öğrenim durumuna göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(4-171)}$=,691, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(4-171)}$=1,344, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(4-171)}$=2,337, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı, tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete / içedönüklük, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarında baba öğrenim durumu açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların ailelerinin kendilerini tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.11 de verilmiştir.

*Tablo 4.11*
*Okul öncesi dönem çocukların ailelerinin tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| SYDD Anksiyete İçeDönüklük | Alt | 9 | 1,58 | 0,61 |
| | Orta | 156 | 1,89 | 0,75 |
| | Üst | 11 | 1,78 | 0,86 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| SYDD Kızgınlık Saldırganlık | Alt | 9 | 1,49 | 0,33 |
| | Orta | 156 | 1,72 | 0,60 |
| | Üst | 11 | 1,74 | 0,50 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| SYDD Sosyal Yetkinlik | Alt | 9 | 5,18 | 0,81 |
| | Orta | 156 | 4,86 | 0,78 |
| | Üst | 11 | 4,85 | 0,88 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.11 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların ailelerinin tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; SYDD Anksiyete/İçeDönüklük alt düzey puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,58, ss=0,61), orta düzey çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,89, ss=0,75) ve üst düzey puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,78, ss=0,86) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık alt düzey puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,49, ss=0,33), orta düzey çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,72, ss=0,60) ve üst düzey puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,74, ss=0,50) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik alt düzey puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,18, ss=0,81), orta düzey çocukların puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,86, ss=0,78) ve üst düzey puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,85, ss=0,88) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların ailelerinin tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.11.1 de sunulmuştur.

*Tablo 4.11.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların* ailelerinin tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeylerine** *göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | ,918 | 2 | ,459 | ,810 | ,447 |
| | Gruplar içi | 98,088 | 173 | ,567 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | Gruplararası | ,445 | 2 | ,223 | ,648 | ,524 |
| | Gruplar içi | 59,409 | 173 | ,343 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | ,864 | 2 | ,432 | ,690 | ,503 |
| | Gruplar içi | 108,281 | 173 | ,626 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1=alt, 2= orta 3= üst

Tablo 4.12 da görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların ailelerinin tanımladığı ailelerinin tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeylerine** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde SED'e göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=,810, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=,648, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(2\text{-}173)}$=,690, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete/içedönüklük, kızgınlık/saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının ailelerinin tanımladıkları **sosyo-ekonomik düzeyleri** açısından anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.12 de verilmiştir.

*Tablo 4.12*
*Okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | n | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | 1 Saat Altı | 9 | 2,06 | 0,99 |
| | 1-3 Saat | 14 | 2,08 | 0,79 |
| | 4-6 Saat | 51 | 1,96 | 0,87 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 102 | 1,77 | 0,65 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık/ Saldırganlık** | 1 Saat Altı | 9 | 1,45 | 0,33 |
| | 1-3 Saat | 14 | 1,79 | 0,51 |
| | 4-6 Saat | 51 | 1,79 | 0,67 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 102 | 1,68 | 0,56 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | 1 Saat Altı | 9 | 5,19 | 0,71 |
| | 1-3 Saat | 14 | 4,88 | 0,90 |
| | 4-6 Saat | 51 | 4,77 | 0,82 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 102 | 4,90 | 0,77 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.12'de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,06, ss=0,99), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,08 , ss=0,79), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,96, ss=0,87) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,77, ss=0,65) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,45, ss=0,33), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,79, ss=0,51), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,79, ss=0,67) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,68, ss=0,56) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,19, ss=0,71), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,88, ss=0,90), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,77, ss=0,82) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,90, ss=0,79) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.12.1. de sunulmuştur.

*Tablo 4.12.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | 2,272 | 3 | ,757 | 1,347 | ,261 |
| | Gruplar içi | 96,734 | 172 | ,562 | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | |
| **SYDD Kızgınlık/ Saldırganlık** | Gruplararası | 1,182 | 3 | ,394 | 1,155 | ,329 |
| | Gruplar içi | 58,673 | 172 | ,341 | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 1,475 | 3 | ,492 | ,786 | ,503 |
| | Gruplar içi | 107,669 | 172 | ,626 | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1=1 saat ve altı, 2= 1-3 saat 3= 4-6 saat 4= 7 saat ve üzeri

Tablo 4.12.1 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde **anne ile geçirilen süreye** göre SYDD Anksiyete/İçedönüklük puanlarında ($F_{(3-172)}$=1,347, p>0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(3-172)}$=1,155, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(3-172)}$=,786, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Yani okul öncesi çocukların anksiyete/içedönüklük, kızgınlık/saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarında anne ile geçirilen süre açısından anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.13. de verilmiştir.

*Tablo 4.13*
*Okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | N | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete/ İçeDönüklük** | 1 Saat Altı | 28 | 2,21 | 1,04 |
| | 1-3 Saat | 69 | 1,79 | 0,64 |
| | 4-6 Saat | 70 | 1,87 | 0,72 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 9 | 1,38 | 0,08 |
| | Toplam | 176 | 1,87 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | 1 Saat Altı | 28 | 1,73 | 0,55 |
| | 1-3 Saat | 69 | 1,86 | 0,64 |
| | 4-6 Saat | 70 | 1,59 | 0,53 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 9 | 1,41 | 0,30 |
| | Toplam | 176 | 1,70 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | 1 Saat Altı | 28 | 4,83 | 0,82 |
| | 1-3 Saat | 69 | 4,72 | 0,89 |
| | 4-6 Saat | 70 | 5,00 | 0,64 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 9 | 5,28 | 0,79 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.13 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,21, ss=1,04), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,79, ss=0,64), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,87, ss=0,72) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,38, ss=0,08) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,73, ss=0,55), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,86, ss=0,64), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,59, ss=0,53) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,41, ss=0,30) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,83, ss=0,82), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,72, ss=0,89), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,00, ss=0,64) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,28, ss=0,79) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.13.1 de sunulmuştur.

*Tablo 4.13.1*
*Okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p | Farkın Kaynağı |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | 5,772 | 3 | 1,924 | 3,549 | ,016 | **1>2, 3, 4** |
| | Gruplar içi | 93,235 | 172 | ,542 | | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | | |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | Gruplararası | 3,344 | 3 | 1,115 | 3,393 | ,019 | **2>3, 4** |
| | Gruplar içi | 56,510 | 172 | ,329 | | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 4,369 | 3 | 1,456 | 2,391 | ,070 | **3>2, 4>2** |
| | Gruplar içi | 104,776 | 172 | ,609 | | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | | |

*p<0.05, **p<0.01, 1=1 Saat Altı, 2=1-3 Saat, 3=4-6 Saat, 4=7 Saat Ve Üzeri

Tablo 4.14.1. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **baba ile geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde baba ile geçirilen süresine göre SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(3-172)}$=3,549, p<0.05), SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(3-172)}$=3,393, p<0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(3-172)}$=2,391, p<0.05) herhangi bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için LSD post hoc testi yapılmış olup; baba ile geçirilen sürede 1 saat ve altı süre ($\bar{x}$=2,21) geçirilen çocukların anksiyete/içe dönüklük puanlarının 1-3 saat ($\bar{x}$=1,79), 4-6 saat ($\bar{x}$=1,87), 7 ve üzeri saat ($\bar{x}$=1,38) anksiyete/içe dönüklük puanlarından yüksek olduğu görülmüştür. Baba ile geçirilen sürede 1-3 saat ($\bar{x}$=1,79) geçirilen çocukların kızgınlık/saldırganlık puanlarının 4-6 saat ($\bar{x}$=1,59) 7 ve üzeri saat ($\bar{x}$=1,38) kızgınlık/saldırganlık puanlarından yüksek olduğu görülmüştür. Baba ile geçirilen sürede 4-6 saat ($\bar{x}$=1,87) ve 7 ve üzeri saat ($\bar{x}$=1,38) geçiren çocukların sosyal yetkinlik puanlarının 1-3 saat ($\bar{x}$=1,79) geçirilen çocukların sosyal yetkinlik puanlarından daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yani okul öncesi çocukların Anksiyete / İçeDönüklük,-Kızgınlık /Saldırganlık ve Sosyal yetkinlik alt boyutlarına göre sosyal davranışlarının baba ile geçirilen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği, tespit edilmiştir.

Okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu Tablo 4.14 de verilmiştir.

*Tablo 4.14.*
*Okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin ortalama ve standart sapma sonucu*

| | | N | $\bar{x}$ | ss |
|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | 1 Saat Altı | 33 | 2,20 | 1,01 |
| | 1-3 Saat | 64 | 1,92 | 0,78 |
| | 4-6 Saat | 66 | 1,72 | 0,55 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 13 | 1,48 | 0,26 |
| | Toplam | 176 | 1,86 | 0,75 |
| **SYDD Kızgınlık /Saldırganlık** | 1 Saat Altı | 33 | 1,73 | 0,62 |
| | 1-3 Saat | 64 | 1,80 | 0,58 |
| | 4-6 Saat | 66 | 1,60 | 0,55 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 13 | 1,73 | 0,65 |
| | Toplam | 176 | 1,71 | 0,58 |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | 1 Saat Altı | 33 | 4,89 | 0,74 |
| | 1-3 Saat | 64 | 4,72 | 0,86 |
| | 4-6 Saat | 66 | 5,05 | 0,66 |
| | 7 Saat Ve Üzeri | 13 | 4,75 | 1,04 |
| | Toplam | 176 | 4,88 | 0,79 |

Tablo 4.15 de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin standart sapma ortalama değerleri incelendiğinde; çocukların SYDD Anksiyete/İçeDönüklük 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=2,20, ss=1,01), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,92, ss=0,78), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,72, ss=0,55) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,48, ss=0,26) olduğu görülmektedir. SYDD Kızgınlık/Saldırganlık 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,73, ss=0,62), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,80, ss=0,58), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,60, ss=0,55) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=1,73, ss=0,65) olduğu görülmektedir. SYDD Sosyal Yetkinlik 1 saat ve altı için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,89, ss=0,74), 1-3 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,72, ss=0,86), 4-6 saat için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=5,05, ss=0,66) ve 7 saat ve üzeri için puan ortalamalarının ($\bar{x}$=4,75, ss=1,04) olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 4.14.1.'de sunulmuştur.

*Tablo 4.14.1.*
*Okul öncesi dönem çocukların **aile ile geçirilen ortak süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analizi sonucu*

| | | Kareler Toplamı | sd | Kareler Ortalaması | F | p | Farkın Kaynağı |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **SYDD Anksiyete /İçeDönüklük** | Gruplararası | 7,125 | 3 | 2,375 | 4,446 | ,005 | **1>3,4 2>4** |
| | Gruplar içi | 91,881 | 172 | ,534 | | | |
| | Toplam | 99,006 | 175 | | | | |
| **SYDD Kızgınlık/ Saldırganlık** | Gruplararası | 1,237 | 3 | ,412 | 1,210 | ,308 | |
| | Gruplar içi | 58,617 | 172 | ,341 | | | |
| | Toplam | 59,854 | 175 | | | | |
| **SYDD Sosyal Yetkinlik** | Gruplararası | 3,761 | 3 | 1,254 | 2,046 | ,109 | |
| | Gruplar içi | 105,384 | 172 | ,613 | | | |
| | Toplam | 109,145 | 175 | | | | |

*p<0.05, **p<0.011=1 Saat Altı, 2=1-3 Saat, 3=4-6 Saat, 4=7 Saat Ve Üzeri

Tablo 4.15.1.. de görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocukların **aile ile ortak geçirilen süreye** göre SYDD puanlarına ilişkin tek yönlü varyans analiz incelendiğinde aile ile ortak geçirilen süresine göre SYDD Kızgınlık/Saldırganlık puanlarında ($F_{(3-172)}$=1,210, p>0.05) ve SYDD Sosyal Yetkinlik puanlarında ($F_{(3-172)}$=2,046, p>0.05) herhangi bir farklılık olmadığı, SYDD Anksiyete/İçeDönüklük puanlarında ($F_{(3-172)}$=4,446, p<0.01) açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifade ile okul öncesi dönemdeki çocukların anksiyete/içe Dönüklükleri onların aileleri ile geçirdikleri ortak süreye göre değişmektedir. Gruplar arasındaki farkın kaynağını tespit etmek için yapılan LSD post hoc testi sonucuna göre; aile ile ortak geçirilen süre 1 saat ve altında ise okul öncesi dönemdeki çocukların ($\bar{x}$=2,20) anksiyete/içedönüklük puanlarının 4-6 saat ($\bar{x}$=1,60) ve 7 saat üzeri süre geçiren çocukların ($\bar{x}$=1,73) anksiyete/ içe dönüklük puanlarından yüksek olduğu görülmüştür. Aile ile ortak geçirilen süre 1-3 saat ($\bar{x}$=1,92) okul öncesi dönemdeki çocukların anksiyete/içedönüklük puanlarının 7 saat üzeri süre geçiren çocukların ($\bar{x}$=1,73) anksiyete/ içe dönüklük puanlarından yüksek olduğu görülmüştür. Yani okul öncesi çocukların, kızgınlık / saldırganlık ve sosyal yetkinlik davranışlarının aile ile ortak geçirilen süre açısından anlamlı bir farklılık göstermediği, anksiyete / içedönüklük davranışları açısından farklılık olduğu tespit edilmiştir.

# BÖLÜM V

# 5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişki ve demografik özelliklerin (çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, aile türü, ailelerin kendilerini tanımladıkları sosyoekonomik durumu, anne- baba yaşı anne-baba öğrenim durumu, anne ile geçirilen süre, baba ile geçirilen süre, aile ile ortak geçirilen süre) sosyal davranışları üzerindeki etkisine ilişkin bulguların sonuçları ve ilgili literatür ile desteklenerek sunulmuştur.

Araştırmaya ait sonuç ve yorumlar iki alt bölümde sunulmaktadır. Birinci bölümde çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkiye dair bulguların sonuç ve yorumları bulunmaktadır. İkinci bölümde ise demografik özelliklerinin (çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, aile türü, ailelerin kendilerini tanımladıkları sosyoekonomik durumu, anne- baba yaşı anne-baba öğrenim durumu, anne ile geçirilen süre, baba ile geçirilen süre, aile ile ortak geçirilen süre) sosyal davranışları üzerindeki etkisine ilişkin bulguların sonuç ve yorumları yer almaktadır.

Araştırmanın genel amacına ilişkin bulgular incelendiğinde; okul öncesi dönemdeki çocukların **sosyal davranışları** (anksiyete/içedönüklük, kızgınlık/saldırganlık, sosyal yetkinlik) ile **aile içi iletişimleri** (konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim, empati ve toplam) arasındaki ilişki incelenmiş, çocukların sosyal yetkinliği ile konuşma, sözsüz iletişim ve toplam alt ölçekler arası pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani çocukların sosyal yetkinliği artarken aile içinde çocukla olumlu iletişim süreci geçildiğini ve onu onaylayan davranışlar sergilendiğini göstermiştir. Ancak bu ilişkinin oldukça düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen araştırmaya ulaşılmıştır (Brassart ve Schelstraete, 2015; Braza vd., 2015; Huebner, 2018; Gadaire, Hendrich ve Finn-Stevenson, 2017; Gürel, 2014; Özkan, 2013; İşlek ve Konan, 2019; Vural, 2019).

Russell, ve Russell,. (2009) araştırmasında, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, aile içi iletişimin çocukların sosyal davranışları ile ilişkili olduğunu ancak bu ilişkinin çok zayıf olduğu tespit edilmiştir. Yani, çocukların sosyal davranışları arttıkça aile içi iletişim kalitesi de artmaktadır, ancak bu ilişki çok düşük seviyededir. Ayrıca, araştırmada çocukların sosyal davranışları ve aile içi iletişimleri arasındaki ilişkinin çocukların cinsiyeti, yaşları, ailelerinin eğitim durumu, iş durumu ve ekonomik durumu gibi faktörlere göre değişmediği belirlenmiştir. Bu sonuçlar araştırmamızla aynı sonuçları paylaşmaktadır. Bakkaloğlu ve Duran, (2013) yaptığı çalışmada Türkiye'deki okul öncesi dönem çocuklarında sosyal beceriler ile aile içi iletişim arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bulgular, sosyal beceriler ve aile içi iletişim arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu, ancak bu ilişkinin zayıf düzeyde olduğunu göstermiştir Bu sonuçlar, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal gelişiminde aile içi iletişimin önemli bir rol oynadığını, ancak bu rolün yalnızca bir faktör olduğunu vurgulamıştır. Gadaire, Hendrich ve Finn-Stevenson (2017) tarafından yapılan bir çalışmada çocukların sosyal yetkinliklerinin zamanla arttığı ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliğinin çocukların problem davranışlarındaki düşüşle ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Özkan (2013) okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve aile içi iletişimleri arasındaki ilişkiyi incelemek için yaptığı çalışmada daha yüksek düzeyde sosyal beceri gösteren ve daha az davranış problemi sergileyen çocukların aileleriyle daha iyi iletişim kuran çocuklar olduğunu göstermiştir. Vural (2019) tarafından yapılan bir çalışmada ise çocuklarda görülen davranış problemleri ile iletişim becerileri arasında orta düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yani çocukların davranış problemleri azaldıkça iletişim becerilerinin arttığı belirlenmiştir. Bu araştırmalara ek olarak çocukların sosyal davranışlarının aile içi iletişime göre değiştiğinin bulunduğu araştırmalarda yer almaktadır. Örneğin Brassart ve Schelstraete (2015) okul öncesi dönemde davranış sorunu olan çocukların iletişim yeteneklerini geliştirmek amacıyla yaptıkları çalışmada, ebeveynlere uygulanan iletişim becerileri eğitimi sonrasında iletişim becerileri gelişen çocukların olumsuz ve saldırgan davranışlarının azaldığı belirlenmiştir. Braza vd., (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, demokratik tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının sosyal yetkinlik davranışlarının daha yüksek, davranış problemlerinin ise daha düşük

olduğu belirtilmiştir. Ma ve Huebner (2018) okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve ailelerin çocuklarıyla olan iletişim biçimlerinin arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada, daha fazla duygusal destek ve daha az otoriter disiplin uygulayan ailelerin çocuklarının daha yüksek sosyal becerilere sahip olduğu ve daha az davranış problemleri yaşadığı bulmuştur. Ayrıca, ailelerin olumlu iletişim tarzlarının çocukların daha yüksek özgüven ve benlik saygısı ile ilişkili olduğu da bulunmuştur. Gürel (2014) okul öncesi dönem çocuklarının aileleriyle olan iletişim biçimleri ve sosyal davranışları arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, daha sıcak ve sevgi dolu bir iletişim kurma eğiliminde olan ailelerin çocukları, sosyal beceriler açısından daha başarılı olma eğilimi göstermişlerdir. Ayrıca, ailelerin çocuklarına karşı tutumları ve disiplin yöntemleri de çocukların sosyal davranışları üzerinde etkili olmuştur. Özellikle, otoriter disiplin yöntemleri kullanma eğiliminde olan ailelerin çocuklarının sosyal davranış problemleri yaşama olasılıkları daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarına yönelik ailelerin tutum ve davranışlarının önemini vurgulamaktadır. Gür'ün (2016) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, aile iletişimi ve çocukların sosyal gelişimi arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, aile iletişimindeki kalitenin çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynadığı ve ailelerin daha sıcak, destekleyici ve yapıcı bir iletişim kurmalarının çocukların sosyal becerilerinin gelişimine katkı sağladığı sonucuna varılmıştır. Tüm bu yukarıdaki literatür bulguları göz önünde bulundurulduğunda okul öncesi dönem çocukların sosyal davranışları, aile içi iletişimlerinden doğrudan etkilendiği söylenebilir. İlgili literatürde aile içi iletişim ile çocukların sosyal davranışları arasında ilişki bulunurken bu çalışmada ilişki bulunamamıştır. Bu durumun nedeni Covid-19 pandemisinden kaynaklanıyor olabilir. Ailelerin bu dönemde çocuklara sosyal davranışlar açısından daha fazla toleranslı davranması ve çocukların bu dönemde sosyal açıdan daha sınırlı deneyimlere sahip olmasından kaynaklandığı bu nedenle çalışmanın literatürle çelişkili sonuç verdiği söylenebilir. Birleşik Krallık'ta yapılan bir araştırma, Covid-19 pandemisinin çocukların sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir (Loades ve ark. 2020). Araştırmada, 5 ila 18 yaş arası çocukların pandemi sürecindeki deneyimleri incelenmiştir. Bulgular, pandeminin çocukların sosyal etkileşimlerini kısıtladığını ve bunun da çocuklarda yalnızlık, kaygı, depresyon gibi olumsuz psikolojik etkiler

yarattığını ortaya koymuştur. Ayrıca, okul kapanmaları ve uzaktan eğitim süreci çocukların arkadaşlarıyla olan bağlantılarını zayıflatmış ve sosyal destek ağlarının azalmasına yol açmıştır. Türkiye'de yapılan bir diğer araştırmada ise Covid-19 pandemisinin aile içi iletişim üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. (Veysikarani ve ark. 2022)Türkiye genelinde farklı illerde yaşayan 371 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma, literatüre katkı sağlayarak Covid-19 pandemisinin aile içi iletişim üzerindeki etkisini değerlendiren ve demografik değişkenlerle ilişkisini inceleyen az sayıda çalışmadan biridir. Pandeminin aile içi iletişimi etkilediğini ve olumlu/olumsuz yansımalarının olduğunu göstermektedir. Örneğin, pandemi sürecinde aile içi etkileşimlerin arttığı, ancak eğitim sorunları, psikolojik sorunlar ve sağlık sorunlarının ortaya çıktığı belirtilmektedir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **cinsiyete** göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların sosyal davranışları üzerine yapılan çalışmalar cinsiyete göre farklı sonuçlar ortaya koymaktadır Bazı araştırmalar, cinsiyetin çocukların sosyal davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu gösterirken, bazıları da cinsiyetin önemli bir etkisi olmadığını savunmaktadır (Atıcı ve Özdemir, 2012; Braza vd., 2015; Dehman vd., 2003; Mağdur ve Baloğlu, 2011; Koyuncu, 2013; Karakaya vd., 2010). Örneğin Braza vd., (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, erkek çocukların daha fazla saldırgan davranış sergilediği, kız çocuklarının ise sosyal yetkinlik davranışlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Benzer bir biçimde Mağdur ve Baloğlu (2011) yaptıkları çalışmada dört altı yaş arası çocukların oyun davranışlarını incelemiş ve erkek çocukların daha çok fiziksel aktiviteye, kız çocukların ise daha çok sosyal etkileşime ve konuşmaya yönelik davranışlar sergilediğini gösterdiğini bulmuştur. Ancak, bu sonuçların sadece genelleme yapmak için yeterli olmadığı ve bireysel farklılıkların dikkate alınması gerektiği vurgulamışlardır. Altınok ve Öncü-Koyuncu (2013) beş ve altı yaş arası çocuklar üzerinde yaptıkları araştırmada, çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemiş, çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Yani erkek veya kız olmanın, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarını belirgin bir şekilde etkilemediği görülmüştür. Atıcı ve Özdemir (2012) tarafından dört

ve altı yaş arası çocuklar üzerinde yapılan çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerinde etkisi olup olmadığını araştıran bir çalışmada çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiş, hem kız çocukları hem de erkek çocukları benzer şekilde sosyal davranışlar sergilemektedirler. Karakaya vd., (2010) beş ve altı yaş arası çocuklarla yürüttükleri araştırmalarında çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Bu sonuçlar, erkek ve kız çocukların sosyal davranışları açısından benzer performans sergilediğini, çocukların sosyal davranışları üzerindeki en önemli etkenin aile ve çevre faktörleri olduğu da vurgulanmıştır. Bu nedenle, çocukların sosyal davranışlarının gelişimi için aile ve çevrenin sağlam bir destek sağlaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Haroutounian vd., (2016) üç ve altı yaş arası çocuklar üzerinde yapılan bu araştırmada, erkek çocukların daha saldırgan davranışlar sergilediği ve kız çocukların ise daha yardımsever davranışlar gösterdiği bulunmuştur. Benzer bir biçimde Mağdur (2016) araştırmasında cinsiyet rollerinin çocukların sosyal davranışları üzerinde etkili olduğunu, erkek çocuklar daha agresif davranışlar sergilerken, kız çocuklar daha sosyal ve duygusal davranışlar gösterdiği sonucuna varmıştır. Smith vd., (2018) üç ve beş yaş arası çocuklar üzerinde yapılan bu araştırmada, erkek çocukların kaba davranışlar sergileme eğiliminde daha yüksek olduğu ve kız çocukların ise daha sosyal olarak etkileşim kurduğu bulunmuştur. Yapılan bir çok araştırmada ise sosyal davranış problemlerinin kızlara göre erkeklerde daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. (Çorapçı vd,, 2010; Günindi, 2008; Kındıroğlu ve Yaşar Ekici, 2019, Kargı ve Erkan,2004; Kapıkıran, İvrendi ve Adak, 2006; Olcay,2008; Özbey ve Alisinanoğlu, 2009; Uygun ve Kozikoğlu, 2019; Vahedi, Farrokhi ve Farajian, 2012). Şehirli'nin (2007) yaptığı araştırmada sosyal yetkinlik davranışların kızlar lehine sonuçlandığı gözlemlenmiştir. Akduman, Günindi ve Türkoğlu (2013) okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile davranış problemleri arasındaki ilişkiye dair yaptıkları çalışmada kız çocuklarının sosyal beceri puanlarının erkek çocuklara göre yüksek olduğu; erkek çocuklarının ise problem davranış puanlarının kız çocuklarına yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **yaşa** göre farklılaşmadığı sonucuna

ulaşılmıştır. Bu durumun yaş gruplarının birbirine çok yakın olmasından kaynaklanabilir. Bu araştırmaya paralel olarak Vural (2019) çocuklarda görülen davranış problemlerini yaş değişkenine göre incelemiş ve anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır. Bu sonucu destekleyici olarak Denham vd., (2003) yaptıkları araştırma, iki ve beş yaş arasındaki çocukların yaşının sosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemek için yapılmış; çocukların yaşlarına göre farklı sosyal davranışları değerlendirilmiş, yaşın çocukların sosyal davranışları üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı görülmüştür. Başbay ve Gülay (2010) tarafından yapılan araştırmada, beş ve altı yaş arası çocukların sosyal davranışları ile yaşı arasındaki ilişki incelenmiş, çocukların yaşı ile sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yani, daha büyük yaştaki çocuklar daha iyi sosyal davranışlar sergilemiş ya da daha küçük yaştaki çocuklar daha düşük sosyal davranışlar sergilememişlerdir. Uysal vd., (2018) yaptıkları araştırma, beş ve altı yaş arası çocukların sosyal davranışları üzerinde yaş faktörünün etkisini incelenmiş ve çocukların yaşının sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Buna karşılık olarak literatürde incelendiğinde aksi sonuçlar da olduğu bulunmuş, yaş faktörünün sosyal davranışlar üzerinde ciddi etkisi olan belirleyici bir faktör olduğu vurgulanmıştır. Örneğin Şehirli (2007) yaptığı araştırmasında beş yaş grubundaki çocukların altı yaş grubundaki çocuklara göre sosyal kaygı davranışının daha fazla olduğunu saptamıştır. Bu fark beş yaşındaki çocukların zihinsel ve sosyal duygusal gelişimlerinin altı yaşındaki çocukların sosyal gelişimleri düzeyinde olmamasından kaynaklanabilir. Piotrowska vd., (2015) yaptığı araştırmada, üç ve beş yaş arasındaki çocuk üzerinde inceleme yapılmış, çocukların sosyal davranışları, ebeveynler tarafından doldurulan anketler ve araştırmacılar tarafından yapılan gözlem yoluyla değerlendirilmiş, çocukların yaşlarının sosyal davranışları üzerinde belirgin bir etkisi olduğu bulunmuştur. Buna göre, yaş ilerledikçe çocukların sosyal davranışları da gelişmektedir. Örneğin, üç yaşındaki çocukların sosyal davranışları dört yaşındaki çocukların davranışlarına göre daha düşük bulunmuştur. Tüm bu araştırmalar neticesinde, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçlarının tutarlı olmadığını ve farklı faktörlerin de etkili olabileceği söylenebilir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **kardeş sayısı** göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır**.** Bu sonucun aile içinde sağlıklı ebeveyn ilişkileri, ebeveynlerin kardeşler arasında demokratik tutumları ve kardeşler arası yaş farkının olmayışı ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde Barbu vd., (2011) tarafından yapılan araştırmada, 3-6 yaş arasındaki çocuklarda kardeş sayısının sosyal davranışlar üzerindeki etkisi incelenmiş, çocukların kardeş sayısı ile sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yani, daha fazla kardeşe sahip olmak, çocukların sosyal davranışları üzerinde bir etkiye sahip değildir. Benzer bir biçimde Sang ve Nelson, (2015) yaptıkları araştırmada ise, beş ve altı yaş çocukların sosyal davranışları ve kardeş sayıları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırma sonucunda kardeş sayısı ile çocukların sosyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yani, daha fazla kardeşe sahip olan çocukların sosyal davranışlarında herhangi bir farklılık veya etki tespit edilmemiştir. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010) araştırmalarında okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerini belirlemeye yönelik yapılan çalışma da kardeş sayısının ve annenin öğrenim düzeyinin çocukların davranış sorunları üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını bulmuşlardır. Kağıtçıbaşı ve Sunar (2001) tarafından yürütülen araştırmada 5-6 yaş arası çocukların sosyal davranışları üzerinde kardeş sayısının etkisi incelenmiş, kardeş sayısının çocukların sosyal davranışları üzerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermiştir. Yani, farklı kardeş sayılarına sahip çocuklar benzer sosyal becerilere sahip olabilmektedir. Bu sonuçlar yaptığımız araştırma ile de benzerlik göstermektedir ve kardeş sayısının çocukların sosyal davranışları üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığına işaret etmektedir. Buna karşılık Berndt ve Bulleit (1985) yaptıkları araştırmada, okul öncesi dönem çocukların ev ve okuldaki davranışlarını gözlemleyerek kardeş ilişkileri açısından incelemişler ve araştırma sonucunda, büyük kardeşi olan küçük çocukların, olmayanlara göre daha saldırgan oldukları belirlenmiş ve bu saldırganlık davranışının, küçük çocukların kendi kardeşlerine yönelik agresif davranışlardan kaynaklandığı düşünülmüştür. Downey ve Condron (2004) tarafından yürütülen araştırmada aile büyüklüğünün (kardeş sayısı) çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi incelenmiş, çocukların okul öncesi dönemden başlayarak beş kez test

edildiği ve sosyal becerilerinin ölçüldüğü bir panel veri seti kullanmışlardır. Araştırmacılar, daha fazla kardeşi olan çocukların, daha düşük sosyal beceri düzeyine sahip olduklarını bulmuşlardır. Özellikle, üç ve dört kardeşi olan çocukların, iki veya bir kardeşi olanlara kıyasla daha düşük sosyal beceri puanlarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde kardeş sayısının çocukların sosyal becerileri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabileceğini göstermiştir. Yeung vd., (2007) yaptığı araştırmada ise üç ve beş yaş arasındaki çocukların sosyal beceri düzeyleri ile kardeş sayısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmacılar, kardeş sayısının artmasıyla çocukların sosyal beceri düzeylerinin azaldığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, araştırmada kardeş sayısı arttıkça çocukların ailelerinin sosyoekonomik düzeyinin de azaldığı görülmüştür. Stewart vd., (2016) yaptığı araştırma, üç ve beş yaş arasındaki çocukların kardeş sayısı ile sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, çocukların sosyal becerileri ölçülmüş ve ailelerinden kardeş sayısı hakkında bilgi alınmıştır. Araştırma sonucunda, daha az kardeşi olan çocukların sosyal becerilerinin, daha fazla kardeşi olan çocuklardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmalarda saptanan bu farklı sonuçlar değerlendirildiğinde kardeş sayısı ve sosyal davranışlar arasındaki direk bir ilişkiden söz etmenin mümkün olmadığı söylenebilir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **doğum sırası** göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Aral ve Yılmaz (2014) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi dönemdeki çocukların doğum sırası ile sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiş, çocukların doğum sırası ile sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yani, ilk doğan, ortanca veya son doğan çocuklar arasında sosyal beceriler açısından farklılık saptanmamıştır. Yaptığımız araştırmaya ve yukarıda değinilen literatürdeki diğer araştırmalara göre doğum sırasının çocukların sosyal yetkinlik ve davranışlarında önemli bir faktör oluşturmadığı söylenebilir. Bu duruma karşılık Eke (2018) yaptığı çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarına doğum sırasının etkisini incelemiş, doğum sırasının çocukların sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu saptamıştır. İlk doğan çocukların daha yüksek düzeyde sosyal davranış sergilediği, son doğan çocukların ise

daha az sosyal davranış gösterdiği tespit edilmiştir. İlk çocukların son çocuklara göre daha lider ve işbirlikçi oldukları, evin en küçük son çocuklarının ise daha içekapanık oldukları; ailede en büyük çocukların her zaman daha çok sorumluluk sahibi olan, akademik alanda daha başarılı olan, anne babanın kuralları daha çok onlarda uyguladığı çocuklar olduğu, evin son çocuklarının ise anne-babanın daha rahat kurallar koyduğu, ilginin daha çok olduğu ve kendi isteklerini yaptırabilen çocuklar olduğu göz önünde bulundurulduğunda kızgınlık-saldırganlık davranışlarının doğum sırasına göre son çocukta daha yüksek olduğu saptanmıştır. Steelman ve Powell (1995) da yaptıkları çalışmada doğum sırasının çocukların sosyal davranışlarında etkili olduğunu, özellikle ikinci çocuğun sosyal davranışlarının daha olumlu olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun nedeni olarak, birinci çocuğun ebeveynlerin daha az tecrübeli olduğu dönemde büyüdüğü için daha az dikkat ve ilgi görmesi gösterilmiştir. Buna karşılık ikinci çocuğun, ebeveynlerin daha tecrübeli olduğu bir dönemde büyüdüğü ve daha fazla dikkat ve ilgi gördüğü düşünülmüştür. Bu nedenle, ikinci çocukların sosyal davranışları daha olumlu sonuçlar gösterebileceğine vurgu yapılmıştır.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **aile türü** göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ma vd., (2017) yaptığı bir çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların yaşadığı aile türünün (çekirdek ya da geniş aile) çocuğun sosyal davranışları üzerinde etkisinin olmadığını bulmuştur.Buna karşılık, Evans vd. (2019), yaptığı araştırmasında aile içerisindeki üyelerin fazlalığının bir kaos yarattığını ve bu kaos içinde büyümeye devam eden çocukların daha fazla sosyal davranış problemleriyle karşılaştığı, aynı zamanda akademik başarısızlık gösterdiğini bulmuştur. Özcanlı (2022) yaptığı araştırmada ise çekirdek ailede yaşayan okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yetkinliklerinin geniş ailede yaşayan çocuklara göre daha düşük olduğunu saptamıştır. Ancak İzmirli (2014) yaptığı bir araştırmada, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal beceri düzeylerinin geniş ailelerde yaşayan çocuklarda daha yüksek olduğunu bulmuştur. Ayrıca, geniş ailelerde sosyal destek düzeyinin de daha yüksek olduğu ve sosyal destek düzeyinin artmasıyla çocukların sosyal beceri düzeylerinin de arttığı tespit edilmiş, bu durum geniş ailelerdeki sosyal destek ağının çocukların sosyal gelişimine olumlu etkisi olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Sonuç olarak yukarıda

vurgulana araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda, aile yapısının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisinin karmaşık olduğunu göstermektedir. Ancak, genel olarak geniş ailelerde yaşayan çocukların daha yüksek bir sosyal beceri düzeyine sahip olduğu ve sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde,* okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **ailenin kendini tanımladığı sosyoekonomik düzeye (SED)** göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Nalbant (2016) ve Uygun (2018) çalışmalarında da aile gelir durumunun çocukların sosyal yetkinliklerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucu araştırma sonucumuzla paralellik göstermekte bu sonuç farklı gelir durumlarına sahip ailelerde büyüyen çocukların aynı sosyal yetkinlik davranışları gösterebildiği yorumunu getirmektedir. Şengül (2018) yaptığı araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerileri ve ailelerinin sosyoekonomik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş, ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin yüksek olduğu durumlarda çocukların sosyal becerilerinin de daha yüksek olduğunu tespit edilmiştir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **anne yaşına** göre farklılık olduğu ancak anksiyete, içe dönüklük, kızgınlık ve saldırganlık davranışlarında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Anneleri 20-29 yaş aralığındaki çocukların, anneleri 40 yaş ve üstü çocuklara göre sosyal yetkinliklerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda 40 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının 20-29 yaş arasındaki annelerin çocuklarından daha yüksek sosyal yetkinlik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu durumun nedeni, genç anne ve orta yaş anne arasındaki farklılıklara dayalı olarak, çocukların farklı sosyal ortamlar ve etkileşimlerle karşılaşması ve bu ortamlardan farklı şekillerde etkilenmesi olabilir. Genç anneler genellikle daha az deneyimli ve eğitimli olduklarından, çocuklarının sosyal etkileşimleri ve gelişimleriyle ilgili daha az bilgiye sahip olabilirler. Ayrıca, genç annelerin genellikle daha az sabırları ve stres toleransları olabilir, bu da çocukların davranış problemleriyle başa çıkmalarını zorlaştırabilir. Diğer yandan, orta yaş anneler daha deneyimli ve bilgili olma eğilimindedirler ve daha sakin bir ruh haliyle çocuklarının ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilirler. Ayrıca, orta yaşlı anneler genellikle daha sosyal olarak bağlıdırlar ve

çocuklarına daha zengin ve çeşitli sosyal etkileşim fırsatları sağlayabilirler, bu da çocukların sosyal becerilerinin gelişmesine yardımcı olabilir. Bolattekin (2014) yaptığı araştırmada anneleri 20-29 yaş aralığında olan çocukların davranış problemlerinin en çok görüldüğü bulmuştur. Bir diğer araştırmada (Hartman vd., 2018), annenin yaşının çocukların sosyal yetkinlik düzeylerini etkilediği bulunmuştur. Bu araştırmada, 2-3 yaş arası 217 çocuk ve anneleri incelenmiş, daha genç annelere sahip çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri daha düşükken, orta yaş annelere sahip çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Ancak bu bulgular her zaman kesin bir sonuç değildir ve birçok farklı faktör bu etkileri değiştirebilir. Örneğin, genç anne ya da orta yaş anne olmak dışında, eğitim, sosyoekonomik durum, kültür gibi birçok farklı faktör de çocukların sosyal becerileri ve davranışları üzerinde etkili olabilir. Çetin ve Şen (2019) tarafından yapılan araştırmada okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile annelerinin yaşı arasındaki ilişki incelenmiş, annelerin yaşının artmasıyla birlikte çocukların sosyal becerilerinin de arttığını bulunmuş, annelerin eğitim düzeyinin de çocukların sosyal davranışları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Bulunan bu sonuç, yapılan bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Buna rağmen Dursun (2010) yaptığı araştırmasında anneleri 31-35 yaş aralığında olan çocukların düşük davranış problemi puanlarını aldığını ve çocukların sosyal gelişimlerinin olumlu desteklendiği bulmuştur. Anne yaşı küçüldükçe çocuklarla sağlıklı iletişime girdiği, buna bağlı olarak da çocuklarının sosyal gelişiminin desteklendiği düşünülebilir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde,* okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **baba yaşına** göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Maughan ve Messer (1996) yaptıkları araştırmada, üç ve dört yaş arası çocukların sosyal davranışları ile babalarının yaşı arasındaki ilişkiyi incelemiş, babaların yaşları arasında herhangi bir ilişki bulunmamış ve baba yaşının çocukların sosyal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır. Friedlander vd., (2014) yaptıkları çalışmada baba yaşının okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri ve sosyal yetenekleri üzerindeki etkisini incelemiş, baba yaşının çocukların davranış problemleri üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu, ancak bazı sosyal yeteneklerle (örneğin, arkadaş edinme, sosyal uyum,

empati) ilgili olduğu belirlenmiştir. Tarkoçin (2017) yaptığı araştırmada babası 36-40 yaşında olan çocukların diğer çocuklara göre daha hareketli ve dikkatsiz olduğu gözlemlemiş ve babanın yaşı arttıkça çocukla ilgilenme düzeyinin değiştiği için çocukların sosyal davranış problemi göstermeye çalıştığı yorumunu yapmıştır.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **anne-babanın öğrenim durumuna** göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi dönemdeki çocukların davranış sorunlarını belirlemek amacıyla anne ve babanın öğrenim düzeyinin etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, anne ve babanın öğrenim düzeyinin, çocukların davranış sorunları üzerinde önemli bir farklılık yaratmadığını göstermiştir. Bu bulgu, öğrenim düzeyinin tek başına çocukların davranış sorunlarını etkilemediğini göstermektedir. Bu sonuçlar, Özcanlı (2022) tarafından yapılan çalışma ile de paralellik göstermektedir. Karaca, Gündüz ve Aral (2011) ise anne ve babanın öğrenim düzeyi değişkenine göre çocukların saldırganlık boyutundaki davranışlarını incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, anne öğrenim düzeyi ile çocukların anksiyete-içedönüklük davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Örneğin, anne öğrenim düzeyi ilkokul olan çocukların anksiyete-içedönüklük davranışları, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan çocukların anksiyete-içedönüklük davranışları, ilkokul mezunu olan çocuklara göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. Ayrıca, anne öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların anksiyete-içedönüklük davranışlarının azaldığı tespit edilmiştir. Bir diğer araştırmada ise Kuger ve diğerleri (2014), okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerileri ile anne eğitim seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçları, yüksek eğitimli annelere sahip çocukların daha yüksek sosyal becerilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgulara dayanarak, anne ve babanın öğrenim düzeyinin çocukların davranış sorunları ve sosyal becerileri üzerinde etkili olabileceği sonucuna varabiliriz. Ancak, diğer faktörlerin de bu ilişkide etkili olabileceği unutulmamalıdır.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının **anne ile geçirilen süreye** göre herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Özyürek (2015) tarafından yapılan bir araştırmada, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 135 çocuğun sosyal becerileri ile anne tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, çalışmayan annelerin çocuklarının sosyal beceri puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, çalışmayan annelerin geleneksel aile yapısını devam ettirmeleriyle ilişkilendirilebilir. Çalışmayan annelerin çocuklarına daha fazla zaman ayırabilmeleri ve onları okula bırakıp alabilmeleri, gün içinde daha fazla oyun alanına götürebilmeleri gibi faktörler, çocukların sosyal açıdan desteklenmeleri için yeterli zamanı olduğunu göstermektedir. Yılmaz Bolat ve Kahveci (2016) tarafından yapılan başka bir araştırma da okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin anneye özgü davranışlarının (annelik stili, anne tutumu, anne-çocuk etkileşimi vb.) çocukların sosyal davranışları üzerinde etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, annelerin ilgili ve destekleyici davranışları, çocukların sosyal becerilerinin gelişimine olumlu yönde etki etmektedir. Bu bağlamda, annelerin çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmesi, çocukların sosyal becerilerinin artmasında önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Özellikle, çalışmayan annelerin daha fazla zaman ve dikkat ayırabilmeleri, çocukların sosyal yetkinliklerinin gelişimine olumlu katkıda bulunmaktadır. Bu bulgular, anne-çocuk etkileşiminin ve annenin çocuğuna gösterdiği ilginin sosyal becerilerin gelişimi üzerinde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların **sosyal davranışlarının baba ile geçirilen süreye** göre anlamlı farklılığa sebep oldu bulunmuştur. Çocukların anksiyete ve içedönüklük davranışlarının babayla geçirilen süre azaldıkça çocukların aldıkları puanların yükseldiği görülmüştür. Baba ile 1-3 saat geçiren çocukların kızgınlık ve saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal yetkinlik alt boyutunda durum tam tersidir. 1-3 saat geçiren çocukların 4-6 ve 7 ve üzeri saat geçiren çocuklara göre sosyal yetkinlik puanlarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum babayla geçirilen süre azaldıkça çocukta anksiyete, içe dönüklük, kızgınlık, saldırganlık gibi

davranış problemlerinin görüldüğü, babanın çocukla birlikte geçirdiği süre arttığında çocuk sosyal yetkinlik anlamında olumlu gelişim göstermektedir. Yani babayla geçirilen süre azaldığında çocukların daha endişeli, daha mutsuz, daha agresif olduğu söylenebilir. Ama çocuğun babasıyla geçirdiği süre arttığına sosyal yetkinlik becerilerinin de arttığı ve buna bağlı olarak kendini ifade edebilen, özgüvenli, yardımsever, işbirlikçi, duygularını tanıyan çocuklar yetiştiği söylenebilir. Babalarıyla daha fazla zaman geçiren çocukların sosyal yetkinlik düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, babalarıyla daha fazla zaman geçiren çocukların özgüvenleri ve duygusal zekaları da daha yüksek bulunmuştur.. Benzer yapılan bir araştırmada Sarkadi vd., (2008) yaptığı araştırmada babaların çocuklarının gelişimindeki rolünü incelemek için 24 adet uzun dönemli (en az 6 ay) araştırmayı analiz eden bir sistemik bir incelemede bulunmuşlar. Babaların çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmelerinin çocukların zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna varmışlardır. Babaların çocuklarına yönelik tutumlarının da çocukların gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu bulmuşlar ve araştırmacılar, babaların tutumlarının çocukların okul başarısına, davranış sorunlarına, sosyal becerilerine ve psikolojik sağlıklarına önemli bir katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Fagan ve Iglesias (1999) bir baba katılım programının etkilerini araştırmak için yaptıkları Head Start programındaki 189 çocuk, babaları ya da babaları gibi davranan bir figür ve bu babaların programda yer aldığı çalışmada; babaların programa katılımının, babaların çocuklarına karşı daha olumlu ve duyarlı davranmaları, daha fazla ilgi göstermeleri ve babaların çocuklarının akademik başarısını ve sosyal becerilerini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Başka bir araştırmada ise Roggy vd., (2004) babaların çocuklarıyla sosyal oyuncak oyunları oynamalarının, çocukların bilişsel ve sosyal gelişimindeki olumlu etkilerini incelemiştir. Araştırma, 112 babanın ve çocuklarının katılımıyla gerçekleştirilmiş ve babaların çocuklarıyla daha fazla sosyal oyuncak oyunları oynaması, çocukların bilişsel ve sosyal gelişimindeki olumlu değişikliklerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu olumlu değişiklikler, daha yüksek dil becerileri, daha iyi sosyal beceriler ve daha az davranış sorunları olarak ölçülmüştür. Araştırma, babaların çocuklarıyla oynayarak, çocukların zengin ve etkileşimli bir öğrenme ortamı yaratabilecekleri ve bu ortamın uzun vadede çocukların bilişsel ve sosyal gelişimini artırabileceği sonucuna varmıştır. Araştırmalar, babaların çocuklarına daha fazla

zaman ayırması, çocukların duygusal gelişimlerini, özgüvenlerini ve kendilerini ifade etme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir. Ayrıca, babaların çocuklarıyla oynarken uyguladıkları oyunlar da çocukların sosyal becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (Fagan ve Iglesias, 1999; Roggy vd., 2004; Sarkadi vd., 2008). Baba-çocuk etkileşimlerinin çocukların sosyal gelişiminde önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Ancak, babaların çocuklarıyla geçirdiği zamanın sadece miktarı değil, niteliği de önemlidir. Yani, babaların çocuklarına ilgi göstermesi, onlarla konuşması ve etkileşimde bulunması gerekmektedir. Bu şekilde, çocukların sosyal becerilerinin gelişmesine katkı sağlanabilir. Sonuç olarak, babaların çocuklarıyla geçirdikleri zamanın artması, çocukların sosyal davranış problemlerinde azalmaya yol açabilir. Bu nedenle, babaların çocuklarına zaman ayırmaları ve onlarla etkileşimde bulunmaları, çocukların sosyal gelişimleri açısından son derece önemli olduğu söylenebilir.

*Araştırmanın diğer bir alt amacıyla ilgili bulgular incelendiğinde*, okul öncesi dönemdeki çocukların anksiyete ve içe dönüklük davranışlarının **aile ile geçirilen ortak süreye** göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, ancak kızgınlık, saldırganlık, sosyal yetkinlik davranışlarında herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Aile ile ortak geçirilen süre 1 saat ve altında olan okul öncesi dönemdeki çocuklarının anksiyete ve içe dönüklük davranışlarının 4-6 saat ve 7 saat üzeri süre geçiren çocukların davranışlarından yüksek olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak çocukların ebeveynleri ile geçirdikleri ortak süre arttığında çocukların anksiyetesinde azalmalar, özgüvenlerinde artışlar görüldüğü söylenebilir. Yani aile içerisinde geçirilen ortak sürenin uzunluğuna bağlı olarak çocukların kendilerini daha rahat ifade edebildiği, daha güvende hissettiği, sosyal gruplar içerisinde daha uyumlu hareket ettiği söylenebilir. Yapılan benzer araştırmalarda Bögels ve Phares (2008) aileleriyle daha az vakit geçiren okul öncesi dönem çocuklarının, anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu ve babaların çocuklarının anksiyete düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçları, babaların çocukların anksiyete düzeylerini azaltmada önemli bir rol oynayabileceğini ve bu konuda etkili stratejilerin geliştirilmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Bu stratejiler arasında, çocukların güvenliğini sağlamak, çocukların duygularını ifade etmelerine izin vermek, duygusal destek sağlamak ve çocuklara stresle başa çıkma becerileri öğretmek gibi ebeveynlik

becerileri yer almaktadır. Vandermeer vd., (2016) yaptıkları araştırmada, çocukluk dönemindeki anksiyete bozukluğunun, ebeveyn, çocuk ve çevresel faktörlerle nasıl ilişkili olduğunu incelenmiş, çocukların anksiyete düzeyleri, ebeveynlerin depresyon semptomları, çocukların sağlık durumları, ailelerin sosyoekonomik durumları ve ailenin yaşadığı çevrenin kalitesi gibi birçok faktörle ilişkili olduğu bulunmuştur. Özellikle, aile içi ilişkiler, aile bütünlüğü, ebeveyn tutumları ve aile içi iletişim gibi faktörlerin, çocukluk dönemindeki anksiyete bozukluğunun gelişiminde önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Schneider vd., (2017) yaptıkları araştırmada, 3-5 yaş arasındaki çocukların ebeveynleriyle birlikte geçirdikleri zamanın, çocukların içe dönük davranışları üzerindeki etkisi incelenmiş, ebeveynler, çocuklarıyla birlikte ne kadar vakit geçirdiklerini ve çocukların davranış problemleri hakkında bilgi vermiştir. Araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla zaman geçirdikleri durumlarda, çocukların içe dönük davranışlarının azaldığını göstermiştir. Bu araştırma, ailelerin çocuklarıyla birlikte vakit geçirmesinin, çocukların sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çocukların içe dönük davranışlarına dikkat edilmesi gerektiğini ve ebeveynlerin bu davranışları azaltmak için çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu çalışmada aile ile ortak geçirilen sürenin çocukların kızgınlık, saldırganlık, sosyal yetkinlik alanlarında anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı bulunmuştur. Literatür incelendiğinde araştırmalar erken çocukluk yıllarında anne baba çocuk iletişiminin önemini sıklıkla vurgulamaktadır. Aile üyelerinin bir arada geçirdikleri ortak zaman ile ilgili yapılan araştırmalar genellikle aile birlikteliğinin sosyal ve duygusal gelişimlerine nasıl etki ettiğini incelemektedir. Özellikle okul öncesi dönemde aile birlikteliğinin çocukların sosyal davranış problemlerindeki azalma üzerindeki etkisi sıkça incelenmektedir (Dyer vd., 2006; Eke, 2018; Johnson vd., 2013; Sezici, 2013; Uygun, 2018) tarafından yürütülen araştırma, aile üyeleriyle daha fazla zaman geçiren çocukların sosyal becerilerinin daha iyi olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma kapsamında, 2-5 yaş arası çocuklar ve aileleri incelenmiş ve çocukların sosyal becerileri, aileleriyle ne kadar süre geçirdikleriyle ilişkilendirilmiş ve sonuç olarak okul öncesi dönemdeki çocukların, aile üyeleriyle daha fazla vakit geçirdikleri

durumlarda, sosyal becerilerinin daha iyi olduğunu tespit etmişlerdir. Dyer vd., (2006) yaptığı araştırma ise, aile üyelerinin birlikte vakit geçirmesinin okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranış problemlerini azalttığını ortaya koymuştur. Araştırmada, 4-6 yaş arası çocuklar ve aileleri incelenmiş ve aileleriyle birlikte vakit geçiren çocukların sosyal davranış problemlerinin daha az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ailelerin çocuklarıyla birlikte oyun oynamalarının da çocukların sosyal becerilerini geliştirdiği belirlenmiştir. Sezici (2013) tarafından yapılan araştırmada ise ebeveynlerin çocuklarıyla doğru iletişim kurmasının, çocukların sosyal yetkinlik davranışlarının artmasına katkı sağladığını göstermiştir. Araştırmada, 4-6 yaş arasındaki çocuklar ve ebeveynleri yer almış, ebeveynlerin çocuklarıyla doğru ve etkili bir şekilde iletişim kurmalarının, çocukların sosyal yetkinlik davranışlarının artmasında önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Uygun (2018) tarafından yapılan araştırma ise, ebeveyn tutumlarının çocukların sosyal yetkinlik davranışları üzerinde yordayıcı etkisinin olduğunu göstermiş, ebeveynlerin çocuklarına sıcak, anlayışlı ve sevgi dolu davranışlarının, çocukların sosyal yetkinlik düzeylerinin artmasına katkı sağladığı bulunmuştur. Eke (2018) tarafından yapılan çalışmada 4-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışları ile ebeveyn tutumları arasından pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

# 6. ÖNERİLER

Bu araştırma okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişki ve demografik değişkenlerin (çocukların cinsiyeti, yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, aile türü, ailenin kendini tanımladığı sosyo-ekonomik düzey, anne baba yaşı, anne-baba öğrenim durumu ve anne, baba ve aile geçirilen ortak süre) sosyal davranışları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç çerçevesinde bu bölümde araştırma sonuçları doğrultusunda birtakım önerilere yer verilmektedir.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar doğrultusunda şunlar önerilebilir:

- Türkiye'de okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlar ile aile içi iletişimleri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu alanda yapılacak olan çalışmaların arttırılabilir.
- Alan yazındaki çalışmalar çocukların aile içi iletişimi ve sosyal davranışları üzerinde ebeveyn tutumlarına daha çok odaklanmıştır. Bu alanda gelecekte olan yapılacak olan çalışmalar, ailelerin çocuklarıyla geçirdikleri kaliteli zaman süreçlerinin ve kurdukları iletişimin çocukların sosyal davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi dikkate alabilir. Bu araştırma sonucunda sosyal davranışlar ile aile içi iletişimleri davranışları arasında tespit edilen ilişkilerin daha ayrıntılı incelenmesi açısından bu çerçevede yapılacak olan araştırmalar gözleme dayalı ve boylamsal veya karma metotlu araştırmalar yapılabilir.
- Sosyal yetkinliğin, konuşma ve sözsüz iletişime bağlı olarak aile içerisindeki iletişim üzerinde olumlu etkisi göz önünde bulundurulmasıyla bu araştırmanın ilkokul kademesinde ya da başka bir coğrafi bölgede tekrarlanması farkı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

- Demografik değişkenler açısından; örneklemdeki katılımcı sayısını arttırmak, örneklemdeki kültürel çeşitliliğin genişletilmesi değişkenlerin araştırma üzerindeki etkisiyle ilgili daha kapsamlı bilgi verebilir.
- Ailenin çocukla kurduğu iletişiminin çocuğun sosyal gelişimi üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda aileleri bu konu hakkında bilinçlendirecek eğitim programları düzenlenebilir.
- Araştırmacılar tarafından aile içi iletişimi nitelik ve süre açısından arttırmaya yönelik okul temelli ebeveyn-çocuk etkileşim programları hazırlanabilir ve bu tür programlar projelendirilip yaygınlaştırılabilir. Böylece çocukların aileleriyle daha fazla bir arada kaliteli vakit geçirmesi sağlanabilir.

# KAYNAKÇA


Adair, J. (2003). *Etkili iletişim.* (Çev. Ö. Çolakoğlu). İstanbul: Babıali Kültür

Akbaş, S. C. (2005). *Okul öncesi eğitime devam eden altı yaş grubu çocukların sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, Ş. (2019) Okul öncesi dönemde sosyal beceriler. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*,7(77): 25-29.

Akcan A., & Ergün A. (2015). Ana sınıfı öğrencilerinde saldırgan davranış ve etkileyen faktörler. *Türkiye Klinikleri Public Health Nursing - Special Topic;* 1(1): 17-25.

Aksoy, F. (2018). Okul Öncesi Dönemdeki Gelişimsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeyleri Okula Uyumlarını Yordar mı? . *Ondokuz Mayis University Journal of Education Faculty* , 37 (2) , 91-105 .

Akyol, M. (2021) . *Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocukların iletişim becerileri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Alisinanoğlu, F., & Kesicioğlu, Ö. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının belirlenmesinde anne ve babanın öğrenim düzeyi farkının etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 18(2), 413-426.

Alisinanoğlu, F., & Kesicioğlu, Ö. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarında davranış problemleri ve belirleyicileri: İzmir örneği. *Eğitim ve Bilim*, 35(155), 80-94.

Altınok, N. ve Öncü-Koyuncu, B. (2013). Okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerindeki etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38(166), 247-258.

Arabacı, N (2011). *Anne-baba-çocuk iletişimini değerlendirme aracı'nın (abçida) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi,) Ankara

Aral, N., & Yılmaz, A. (2014). Doğum sırası farkının okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerilerine etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 149-162.

Aslan, M. (2009). *5-6 yaş grubu çocuklarda bilişsel işlemler ile uyum ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Atan, Abdullah.(2016) *Aile iletişim becerileri psikoeğitim programının ebeveynlerin iletişim becerilerine, çift uyumuna, evlilik doyumuna ve 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumuna etkisi. (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Pamukkale Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Ataş, A. T. , Efeçınar, H. İ. & Tatar, A. (2016). Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi . *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* , 6 (46) , 71-85

Atıcı, M. ve Özdemir, Y. (2012). Okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışları üzerine bir araştırma. International *Journal of Social Science*, 5(6), 310-317.

Atmaca, R. N. , Gültekin Akduman, G. & Şepitci Sarıbaş, M. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin bazı demografik özelliklere göre incelenmesi . *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi* , 6 (2) , 157-173 .

Atmaca, R. N. , Gültekin Akduman, G. & Şepitci Sarıbaş, M. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin annelerinin empati becerileri ile ilişkisi . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 20 (77) , 134-151

Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi.* 2. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.

Ay, H. (2017) *Okul öncesi dönemi çocuklarının saldırganlık davranışlarının anne ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.

Ayan S, Memiş U. (2012) Erken çocukluk döneminde oyun. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi,*; 14 (2): 143-149.

Aziz, A (2013). *İletişime Giriş,* İstanbul: Hiperlink Yayınları (3. Basım).

Bacanlı, H. (2017). *Eğitim psikolojisi*. (24.baskı) Ankara: Pegem.

Bakkaloğlu, H., & Duran, L. (2013) - "Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler ve Aile İçi İletişim."

Barbu, S., Cheie, L., Veraksa, A. N., & Visu-Petra, L. (2011). The effects of early socialisation on the development of social competence in preschool children. *Cognition, Brain, Behavior*, 15(4), 397-417.

Basit , O. (2017). *Çocuktan anneye yaklaşımıyla uygulanan iletişim eğitiminin anne çocuk iletişimine etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Başbay, A. ve Gülay, H. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş arası çocukların sosyal davranışları üzerine bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 26, 1-18.

Başbay, S., & Gülay, H. (2010). İlköğretime hazırlık programına devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri*, 10(2), 941-968.

Bento G, Dias G.( 2017) The importance of outdoor play for young children‟s healthy development. *Porto Biomedical Journal,;* 2(5): 157-160.

Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar, doğum öncesinden orta çocukluğa.*

Berndt, T. J., & Bulleit, W. M. (1985). Children's social goals and self-evaluations as influences on their responses to others in a classroom setting. *Journal of Educational Psychology,* 77(3), 324-334.

Bilgin Aydın, N. H. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Morpa Kültür

Bolattekin, A. (2014). *Okul öncesi dönem çocuklarında davranış problemlerinin incelenmesi.*

Bögels, S., & Phares, V. (2008). Fathers' role in the etiology, prevention and treatment of child anxiety: A review and new model. Clinical Psychology Review, 28(4), 539-558.

Brassart, E. & Schelstraete, M. A. (2015). Enhancing the communication abilities of preschoolers at risk for behavior problems: Effectiveness of a parent-ımplemented language ıntervention. *Infants and Young Children*, 28(4).

Brassart, E., & Schelstraete, M. A. (2015). Communicating with parents of preschool children with behavior problems: Strategies for early childhood teachers. *Early Childhood Education Journal,* 43(2), 97-105.

Braza, F., Carreras, R., Muñoz, J. M., Braza, P., & Azurmendi, A. (2015). Parental socialization styles and children's behavioral problems: A study among Spanish preschoolers. *Journal of Child and Family Studies,* 24(7), 1945-1954.

Braza, P., Carreras, E. Munoz, J., Braza, L., Azurmendi, A. (2015).. Negative maternal and paternal parenting styles as predictors of children's behavioral problems: moderating effects of the child'ssex *Child and family studies*, 24, 847-858.

Chen, X. ve French, D. C. (2008). Children's social competence in cultural context. *Annu. Rev. Psychol.,* 59, 591-616.

Cüceloğlu, D. (2014). *İnsan ve davranışı.* İstanbul: Remzi.

Cüceloğlu, D. (2015). *İletişim donanımları* (50. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağdaş, A. (2003). *Anne-baba-çocuk iletişimi*. Konya: Eğitim.

Çağdaş, A., & Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne Baba Eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çetin, G., & Şen, İ. H. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışları ve anne yaşının etkisi. *International Journal of Early Childhood Special Education, 11*(2), 179-193.

Çobanoğlu, N. (2020). COVID-19 pandemisi ile değişen yaşamlar ve toplumsal değerlerimiz. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, COVID-19 Özel Sayı,* 1:90-94.

Çorapçı, F., Tümer, T., & Bürhan, N. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranış problemlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 133-146.

Çorbacı-Oruç, A. (2008). *6 yaş çocuklarında sosyal yeterliliğin, akran ilişkilerinin ve sosyal bilgi işleme sürecinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara

Demiray, U. (2006) *Genel İletişim*. Ankara: Pegem Akademi

Demirkaya, Y. (2012). *Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetimi Stratejileri Ve İletişim Tarzlarına Yönelik Öğretmen Algıları*,( Yayınlanmamış Yüksek Lisans )Tezi, Burdur 2012, s:26-27

Denham, S. A., Blair, K. A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach-Major, S., & Queenan, P. (2003). Preschool emotional competence: Pathway to social competence?. *Child development*, 74(1), 238-256.

Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & Zahn-Waxler, C. (2003). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and psychopathology*, 15(01), 49-68.

Dirim, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Esin.

Dodson, F. (1997). *Çocuğunuzu tanıyor musunuz?* İstanbul: Denge. Elibol

Downey, D. B., & Condron, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefit of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66(2), 333-350.

Dökmen Ü. (2016). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. (55. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, ,s:54

Driggers-Jones, L. P. (2017). *Exploring the relationship between physical activity and executive function in early childhood populations: an ınvestigation of*

*maternal encouragement of activity* (Doctoral dissertation, East Tennessee State University).

Dursun, .A (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemlerinin anne-baba eğitim durumlarına göre incelenmesi.* (*Yayınlanmamış* Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Dyer, W. J., Plemons, B. W., & Newton, P. M. (2006). The effects of family activities on the development of social skills in preschoolers. *Early Childhood Education Journal*, 34(5), 371-378.

Eke, Ç. (2018). Okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocukların sosyal davranışları arasındaki ilişki [The relationship between parenting attitudes and children's social behaviors in the preschool period]. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 43(482), 66-74.

Elibol-Gültekin S. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ergin, A ve Birol, C (2000). *Eğitimde İletişim*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Evans, G. W., Li, D., & Whipple, S. S. (2013). Cumulative risk and child development. *Psychological Bulletin,* 139(6), 1342-1396.

Fagan, J., & Iglesias, A. (2000). Father involvement program effects on fathers, father figures, and their Head Start children: A quasi-experimental study. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(4), 537-558.

Friedlander, S., Weiss, D. S., & Traylor, J. (2014). Does fathering mitigate the effects of maternal depression on developmental problems in young children? Child Psychiatry & Human Development, 45(4), 438-447.

Furman, W.& Buhrmester, D. (1985). Children’s perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology.* 21 ,1016–1024.

Gadaire, D. M., Hendrich, J. K., & Finn-Stevenson, M. (2017). Parenting style and its correlates among college students in the USA. *Journal of Child and Family Studies*, 26(1), 107-117.

Gadaire,D.M.,Henrich,C.C.,ve Finn-Stevenson,M.(2017). Longitudinal Effects of Parent-Child Interactions on Chıldren's Competence. *Research on Social Work Practice*,27(7),767-778.

Gardiner, H. W. ve Gander, M. J. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (çev. Ali Dönmez, Bekir Onur, Nermin Çelen) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Gökçe, O. (2005). *İletişim Bilimine Giriş, İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi.* Ankara: Turhan.

Gülay Ogelman, H. ve Çiftçi Topaloğlu, Z. (2014). 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri ile Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 14(1).

Gülay, H. & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler.* (1.b.). Ankara: Pegem Akademi.

Güngör, H. & Buluş, M. (2016). Ebeveyn Mükemmeliyetçiliğinin 5-6 Yaş Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Algılanan Kaygı Düzeyini Öngörmedeki Rolü . *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 39 (39) , 147-159 .

Günindi, Y. (2008). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ve sosyal davranış problemleri üzerine bir çalışma. *Milli Eğitim Dergisi*, 177, 177-190.

Günindi, Y. (2010). *Anasınıfına devam eden 6 yaş çocuklarına uygulanan sosyal uyum beceri eğitimi programının çocukların sosyal uyum becerilerinin gelişimine etkisi.(*Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gür , A. (2016). *Çocuk evlerinde yaşayan çocuklar ile ailesiyle birlikte yaşayan çocukların akran ilişkileriyle sosyal davranışlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. )Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gür, Ç., Koçak, N., Demircan, A., Uslu, B., B., Şirin, N. ve Şafak, M. (2015). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-60 ay çocukların sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme durumlarının incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 40 (180).

Güven (Ed.), *Etkili İletişim*(S.1-49). Ankara: Pegem.

Güven, B. (2013). *İletişim kavramı ve iletişim sürecinin temel özellikleri*. Bülent Güven'e Armağan.

Haroutounian, S. A., Cemalcılar, Z., & Seçer, İ. (2016). The effect of gender on social behaviors of preschool children. *Universal Journal of Educational Research*, 4(7), 1566-1571.

Harrist A, Achacoso JA, John A, Pettit GS, Bates JE, Dodge KA. (2014) Reciprocal and complementary sibling interactions: Relations with socialization outcomes in the kindergarten classroom. *Education and Development* 2014; 7: 25:202-222.

Hay, D. F. ve Cook, K. V. (2007). The transformation of prosocial behavior from infancy to childhood. S. P. Shohov (Ed.), *Advances in psychology research* (s. 1-41). New York: Nova Science Publishers.

Howes, C. and Matheson, C. (1992). *Contextual constraints on the concordance of mother–child and teacher–child relationship.* In R. Pianta (Ed.), New directions for child development: Beyond the parent: The role of other adults in children's lives (pp. 25-40). Jossey-Bass.

Hsueh, J., Turley-Ames, K., & Dolen, M. (2018). Family cohesion, family conflict, and social competence among Chinese adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 27(4), 1234-1244.

Iruka, I. U., Burchinal, M., & Cai, K. (2010). Long-term effect of early relationships for African American children's academic and social development: An examination from kindergarten to fifth grade. *Journal ofBlack Psychology*, 36,

İzmirli, Ş. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerine göre geniş ailelerdeki sosyal destek düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(5), 15-23.

Johnson, J. E., Christie, J. F., & Yawkey, T. D. (2013). *Play and early childhood development.* In Play Therapy with Children in Crisis (pp. 37-55). Routledge.

Jones, S. S., & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical psychology review,* 25(3), 341-363.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Sunar, D. (2001). *Family and human development across cultures: A view from the other side,* Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Kapıkıran, Ş., İvrendi, A., & Adak, F. (2006). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal beceri düzeyleri ile problem davranışları arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 5(1), 30-39.

Karabulut, Ş. (2020). *Erken erişkin bireylerde sosyal anksiyete düzeyleri, algılanan ebeveyn tutumu ve sıkıntıya katlanma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Karaca, İ. (2010). *Aile içi iletişimin ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığına etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, s.27-28,54,81

Karaca, N. H. , Gündüz, A. & Aral, N. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi . *Journal of Theoretical Educational Science* , 4 (2) , 65-76.

Karaca, R., Gündüz, N., & Aral, N. (2011). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40, 292-303.

Karaca, R., Gündüz, T., & Aral, N. (2011). 4-6 yaş arası çocuklarda anne-babanın öğrenim durumlarının anksiyete-içedönüklük ve saldırganlık boyutlarına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 12(2), 107-113.

Karakaya, İ., Kök, F., ve Şahin, F. (2010). Okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyetlerinin sosyal davranışlarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 223-234.

Kargı, E.(Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* (ss.47-48).Ankara: Pegem Akademi.

Kargı, E., & Erkan, R. (2004). Okul öncesi dönem çocuklarında cinsiyet farklılıkları: Toplumsal cinsiyet, sosyal yetkinlik ve problem davranışları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 171-198.

Karoğlu, H. & Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri . *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 0 (43) , 231-254 .

Kaya, A. (2013). *Kişiler Arası İlişkiler Ve Etkili İletişim*. Ankara: Pegem.

Kındıroğlu, H., & Yaşar Ekici, Ş. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 18(70), 19-31.

Kırkıncıoğlu, M. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Ya- Pa.

Kırman, A., & Doğan, Ö. (2017). *Anne-Baba Çocuk İlişkileri: Bir Meta-Sentez Çalışması.* H.Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 4(1).

Kirschner, S.& Tomasello, M. (2010). *Joint music making promotes prosocial behavior in 4-year-old children. Evolution and Human Behavior 31 ,354–364.*

Köyceğiz, M.(2017). *Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin iletişim becerileri ve çatışma eğilimleri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kurt, F. K. & Balat, G. U. (2018). Anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların duygusal beceri düzeylerinin ve problem davranışlarının incelenmesi . *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi ,* (14) , 57-71 .

Künüçen, H. H. (2006). *Etkili İletişim*. U. Demiray, (Ed.), *Genel İletişim* (55-70). Pegem Yayıncılık. Ankara.

Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi*. (Çeviren: Cengiz Anık). Ankara: Vadi Yayınları.

Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., Reynolds, S., Shafran, R., Brigden, A., ... & Crawley, E. (2020). Rapid systematic review: The impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry,* 59(11), 1218-1239.

Ma, X., Zhao, J., & Han, X. (2017). Family structure and child outcomes: Evidence from the Chinese Family Panel Studies. *Social Indicators Research*, 133(3), 1051-1074.

Maas, C., & Kühhirt, M. (2020). Family time in early childhood and child development: Evidence from a survey of families with young children in Germany. *Children and Youth Services Review*, 111, 104836.

Maccoby, E. (2002). Parenting effects: ıssues and controverties. Parenting and the child's world: ınfluences on academic, ıntellectual and social-emotional development . *New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates*, Inc, 35-46.

Mağdur, Ö. ve Baloğlu, M. (2011). The Effects of Gender on Preschool Children's Play Behaviors. *Educational Sciences: Theory & Practice, 11*(2), 892-897.

Mağdur, Ü. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışlarının cinsiyete göre incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (33)*, 40-56.

Marshall, D. B., English, D. J., & Stewart, A. J. (2001*).* The effect of fathers or father figures on child behavioral problems in families referred to child protective services. *Child maltreatment,* 6(4), 290-299.

Maughan, B., & Messer, J. (1996). Secular trends in childhood behavior problems: Evidence from a population-based study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry,* 37(3), 337-350.

Mcgillicuddy-De Lisi, A.V.& Ann, Y. (1993). *Sibling interactions and childrens communicative competency. Journal of Applied Developmental Psychology* ,14, 365-383.

McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53(2), 185-204.

MEB (2006). *Okul öncesi eğitim programı.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB,(2002).*36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programı.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi

Meltzoff AN, Kuhl PK. Exploring the infant social brain: What‟s going on in there? *Zero to Three,* 2016; 36(3): 2-9.

Merrell, K. W. (2003).Preschool and kindergarten behavior scales. second edition. examiner's manual. *Pro-ed.An International Publesher.*

Mısırlı, İ. (2013). *Genel ve Teknik İletişim Kavramlar İlkeler Uygulamalar* (7. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Nalbant, M. (2016). İlkokul Öğrencilerinin Sosyal Yetkinlik Düzeylerinin İncelenmesi: Adana İli Örneği. *International Journal of Social Science,* 5(9), 378-388.

OBADER, (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı-Okul Öncesi Eğitim Programı İle Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi*. Ankara.

Ogelman Gülay, H. (2012). *Okul öncesi dönemde sosyal gelişim.*

Ogelman, H. G & Çiftçi Topaloğlu, Z. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi . *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergis*i , 14 (1) , 241-271 .

Ogelman, H. G. & Erten Sarıkaya, H. (2014). 5-6 Yaş Çocukların Sosyal Beceri, Akran İlişkileri Ve Okula Uyum Düzeyleri İle Kardeş Değişkenleri Arasındaki İlişkiler . *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* , (41) , 0-11 .

Olcay, G. A. (2008). *Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranış problemleri ile cinsiyetlerine göre incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Orçan, M. (2009). *Sosyal gelişim*. Erken çocukluk döneminde gelişim, 127-181,Ankara: Maya.

Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H., (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler. *Ekev Akademi Dergisi* , 15, 303-319.

Ömeroğlu, E. ve Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi.* İstanbul: Morpa.

Önder, Alev (2003). *Ailede iletişim*. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Özbey, S., & Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim,* 34(152), 89-100.

Özcanlı, H. (2022). Aile türü ve sosyal davranışlar: Çekirdek aile ve geniş aile karşılaştırması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(79), 686-693.

Özdemir, G. S. (2015). *Duygusal yemenin depresyon, anksiyete ve stres belirtileri ile olan ilişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Özkan, A. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal gelişimlerinin değerlendirilmesi: Bir alan araştırması. Ege Eğitim Dergisi, 17(1), 87-110.

Özkan, M. (2013). Aile İçi İletişim Tarzları ve Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışları Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 127-140.

Özyürek, A. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi . *Milli Eğitim Dergisi* , 45 (206) , 106-120 .

Pekel, F.(2019) *Ortaokul öğrencilerinde görülen internet bağımlılığı ile algılanan anne baba tutumu ve iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Pembecioğlu, N. (2006). *İletişim ve çocuk*. Ankara: Ebabil

Piotrowska, P. J., Stride, C. B., Croft, S. E., & Rowe, R. (2015). Socioeconomic status and antisocial behaviour among children and adolescents: a systematic review and meta-analysis. *Clinical psychology review*, 35, 47-55.

Poole, C., Miller, S. A. ve Church, E. B. (2005). *How empathy develops: effective responses to children help set the foundation for empathy 0 to 2 why ıs she crying? Early Childhood Today*, 20,2, 21-25.

Roggman, L. A., Boyce, L. K., Cook, G. A., Christiansen, K., & Jones, D. (2004). Playing with daddy: Social toy play, early head start, and developmental outcomes. *Fathering*, 2(1), 83-108.

Rose-Krasnor, L. (1997*). The nature of social competence: A theoretical review. Journal of Social development-Wiley Online Library* 6(1), 111-135.

Russell, G., & Russell, A. (2009) - "Preschool Children's Social Behavior: The Importance of Family Context."

Rydell,A.,Bohlin, G. and Thorell, L. B. (2005*). Representations of attachmentto parents and shyness as predictors of children 'srelation ships with teachers and peer competence in preschool. Attachment ve Human Development*, 7, 187-204.

Sang A.S , Nelson J. (2015). The effect of number of siblings on social skills in children aged 60-72 months. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 28(1), 18-24.

Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sarkadi, A., Kristiansson, R., Oberklaid, F., & Bremberg, S. (2008). Fathers' involvement and children's developmental outcomes*: A systematic review of longitudinal studies. Acta Paediatrica,* 97(2), 153-158.

Saygı, D., & Uyanık Balat, G. (2013). *Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. İlköğretim* Online, 12(2), 534-546.

Schneider, W. J., Waldfogel, J., & Brooks-Gunn, J. (2017). The impact of children's time use on cognitive and social development. Pediatrics, 140(Supplement 2), S142-S146.,

Schoppe-Sullivan, S. J., McBride, B. A., & Renfrew, J. W. (2014). Father involvement and young children's behavioral adjustment: The role of fathers' emotional involvement and parenting skills. *Journal of Family Issues*, 35(10), 1393-1417.

Segrin C. and Flora, J. (2005*). Family communication.* London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Seven, D. S.(2007) Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,;* 13(3): 477-499.

Seven, S. (2008*). Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem Akademi.

Sezer, T., Yılmaz, E., & Koçyiğit, S. (2016). 5-6 Yaş Grubu Çocukların Oyun Becerileri İle Aile-Çocuk İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 16(2), 185-204.

Sezici, E. (2013). Okul öncesi çocuklarda oyun terapisinin sosyal yetkinlik ve davranış yönetimine etkisi (Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)).

Shaffer, D. R. (2008*). Social and personality development*. 6. Edition, Belmont, CA: Cengage Learning

Smith, P. K., Cowie, H., & Blades, M. (2018). Understanding children's development. *John Wiley & Sons.*

Stanley, M. (2010). *Çocuk ve beceri*. İstanbul: Ekinoks.

Steelman, L. A., & Powell, B. (1995). Sibling resources and adolescent development. In P. Moen, G. H. Elder Jr., & K. Luscher (Eds.), Examining lives in context:

Perspectives on the ecology of human development (pp. 253-280). American Psychological Association.

Stewart, E. B., Ramey, H. L., & Welsh, J. A. (2016). The role of family factors in shaping preschoolers' social competence: A longitudinal study. *Journal of family psychology*, 30(2), 240-250.

Subaşı , N.G.. (2019). *Çocukluk Dönemi Bağlanma Stilleriyle Yetişkinlik Dönemi İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sünbül, A. M., (2005). *Öğretmenin Dünyası*. Ankara: Mikro Yayıncılık.

Şahin, S, (2014). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişim özellikleri: Fiziksel ve Sosyal Duygusal Gelişim. *Erken Çocukluk Eğitimi* (pp.170-208), Ankara: Pegem Akademi yayınları.

Şehirli, A. Ö. (2007). *Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranış problemleri ile özyeterlilik algıları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Şengül, A. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ve ailelerinin sosyoekonomik düzeyleri arasındaki ilişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(45), 308-328.

Tarkoçin S. (2014). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-66 aylık çocukları olan ebeveynlerin çocukları ile iletişim kurma düzeyleri ve davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Temiz, G. (2014). *Anne çocuk iletişim becerileri eğitiminin çocukların duyguları tanıma ve ifade etme becerilerine etkisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya

Tersi M, Matsouka O(2020). *Improving social skills through structured playfulness program in preschool children. Int J Instr,*; 13(3):259-74.

Tutar H. & Yılmaz M.K. (2013*). İletişim, Genel ve Örgütsel Boyutuyla*, (10. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Uygun, A. (2018). Anne-baba tutumlarının çocukların sosyal yetkinlikleri üzerindeki etkisi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38(3), 761-778.

Uygun, N. & Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların oyun davranışlarının incelenmesi . *Anadolu Journal of Educational Sciences International* , Cilt: 9 Sayı: 2 ,

Uysal Bayrak, H. , Özen Altınkaynak, Ş. & Erginsoy Osmanoğlu, D. (2018). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Problem Durumunda Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi . *Sakarya University Journal of Education , 8 (2) , 72-82* .

Vahedi, S., Farrokhi, F., & Farajian, F. (2012). The comparison of social skills and problem behaviors among preschool children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 1799-1805.

Veysikarani, D., Koşar Taş, Ç., & Örk Özel, S. (2022). Covid-19 salgınında aile içi iletişim: Bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 735-751.

Vural, D. (2019). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60 72 aylık çocuklarda görülen davranış problemleri ile çocukların iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Washington GT. (2001). Families in Crisis. *Nursing Management Chicago, 32(5):*28-33.

Yavuzer, H. (2005a). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi. Yavuzer.

Yavuzer, H. (2013). *Ana-baba-çocuk*. İstanbul: Remzi Yayıncılığı.

Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, P. E., & Hofferth, S. L. (2007). Children's time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family,* 69(1), 1-12.

Yıldız, A. (2012). *Saldırganlık ve aile.*

Yılmaz Bolat, E. & Kahveci, D. (2016). 4-6 Yaş Grubu Çocukların Bazı Değişkenlere Göre Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması . *Turkish Journal of Primary Education* , 1 (1) , 14-25 .

Zıllıoğlu, M. (1996). *İstanbul*: Cem Yayınevi.

# EKLER

## EK-1 GENEL BİLGİ FORMU

### GENEL BİLGİ FORMU

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezli Yüksek Lisans programındaki "ÇOCUKLARIN SOSYAL DAVRANIŞLARI İLE AİLE İÇİ İLETİŞİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ" başlıklı tez çalışmamın zorunlu bir aşaması olan bu araştırmada aşağıdaki bilgilere ihtiyaç duyulmuştur. Bu form genel bir değerlendirme yapmak için hazırlanmıştır. Vereceğiniz bilgiler bu çalışmaya katkı sağlayacak, bu bilgiler gizli tutulacak ve sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Yasemin TÜFEKÇİ
Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı

**Çocuğunuzun Doğum Tarihi** : …../……/……

**Çocuğunuzun Cinsiyeti :** ( ) Kız ( ) Erkek

**Çocuğunuzun Kardeş Sayısı:**
( ) Tek Çocuk ( ) Bir Kardeş ( ) İki Kardeş ( ) Üç ve Üzeri

**Çocuğunuzun Doğum Sırası:**
( ) İlk ( ) Ortanca ( ) Son

**Çocuğun Yaşadığı Aile Türü:**
( ) Tek Ebeveyn ( ) Çekirdek Aile (Anne, Baba Ve Çocuklar)
( ) Geniş Aile (Anne, Baba, Çocuklar Ve Akrabalar)

**Annenin Yaşı:** ……

**Annenin Öğrenim Durumu:**
( ) İlkokul mezunu ( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu ( ) Lisansüstü

**Babanın Yaşı**: ……

**Babanın Öğrenim Durumu**:
( ) İlkokul mezunu ( ) Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu ( ) Lisansüstü

**Gelir Durumunuzu Nasıl Tanımlarsınız?**
( ) Alt ( ) Orta ( ) Üst

**Çocuğun gün içinde anne ile geçirdiği süre ne kadardır? …….**

**Çocuğun gün içinde baba ile geçirdiği süre ne kadardır? …….**

**Ailenin ortak (anne-baba-çocuklar) birlikte geçirdiği süre ne kadardır? ……**

# EK-2 ABÇİDA

## Örnek Sorular

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 9.Çocuğumla konuşurken zorlandığım durumlarda yalana başvururum. | | | | | |
| 10.Çocuğumla konuşurken, zor durumda kaldığım zamanlarda, onu çeşitli biçimlerde tehdit ederim. | | | | | |
| 11.Çocuğumun anlattıklarını sonuna kadar dinlerim. | | | | | |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 24.Çocuğumun duygularını incittiğimde, bu durumu onunla konuşurum. | | | | | |
| 25.Çocuğumla, onunla aynı seviyeye gelip, gözlerinin içine bakarak konuşurum. | | | | | |
| 26.Çocuğuma öfkelendiğimde, söylemek istemediğim sözleri söylerim. | | | | | |
| 27.Çocuğumu dinlerken, yere ya da başka yönlere bakarım. | | | | | |

## EK-3 SYDD- 30

## Örnek sorular

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 1. Yüz ifadesi duygularını belli etmez. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 2. Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona yardımcı olur. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 6. Gündelik işlerde yardım eder (örneğin sinif toplanirken ya da beslenme dagitilirken yardımcı olur). | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 7. Çekingen, ürkektir; yeni ortamlardan ve durumlardan kaçınır. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 25. Öğretmene kızdığı zaman ona vurur ya da çevresindeki eşyalara zarar verir. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 26. Endişeye kapılır. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |
| 27. Akla yatan açıklamalar yapıldığında uzlaşmaya varır. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |

# EK-4 MEB İZNİ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-49662263 16/05/2022
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Yasemin TÜFEKÇİ)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Trakya Üniversitesinin 18.04.2022 tarihli ve 241044 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 13.05.2022 tarihli tutanağı.

| | |
|---|---|
| Araştırma Konusu | : Okul Öncesi Dönemlerdeki Çocukların Sosyal Davranışları ile Aile İçi İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi |
| Araştırma Türü | : Anket |
| Araştırma Yeri | : İstanbul |
| Araştırma Yapılacak Kişiler | : Okul Öncesi Öğrencileri |
| Araştırmanın Süresi | : 2021 - 2022 Eğitim ve Öğretim Yılı |

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, yüz yüze eğitime geçmiş olan kurumlarımızda, Covid-19 tedbirlerinin araştırmacı ve ilgili kurum idarelerince alınması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
16/05/2022
Niyazi ERTEN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (8 Sayfa)
2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul
Telefon : 0212 384 36 30
E-posta : strateji.egitime34@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi İçin : Aydın BALTA
Unvanı : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi : http://istanbul.meb.gov.tr/
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 14f0-1b56-3f27-931f-961f kodu ile teyit edilebilir.

# EK-5 ETİK KURUL İZNİ

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-29563864-050.04.04-232350 28.03.2022
Konu : Kararlar

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yakup BURAK

Danışmanlığını yaptığınız, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Oncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yasemin TUFEKÇI tarafından yapılmış olunan başvuru, Trakya Universitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 23.03.2022 tarihli toplantısında alınan 03/10 numaralı kararı ile uygun görülmüştür.
Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan

Ek:Etik Kurul Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :RSC0KE3SMX Pin Kodu :15092 Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/trakya-universitesi-ebys
Adres :Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
Telefon : 2842234004 Faks : 2842234203
e-Posta:ozelkalem@trakya.edu.tr Web :www.trakya.edu.tr/
Kep Adresi : trakyauni@hs01.kep.tr
Bilgi için Cemile DURSUN
Uzman Şefkuru